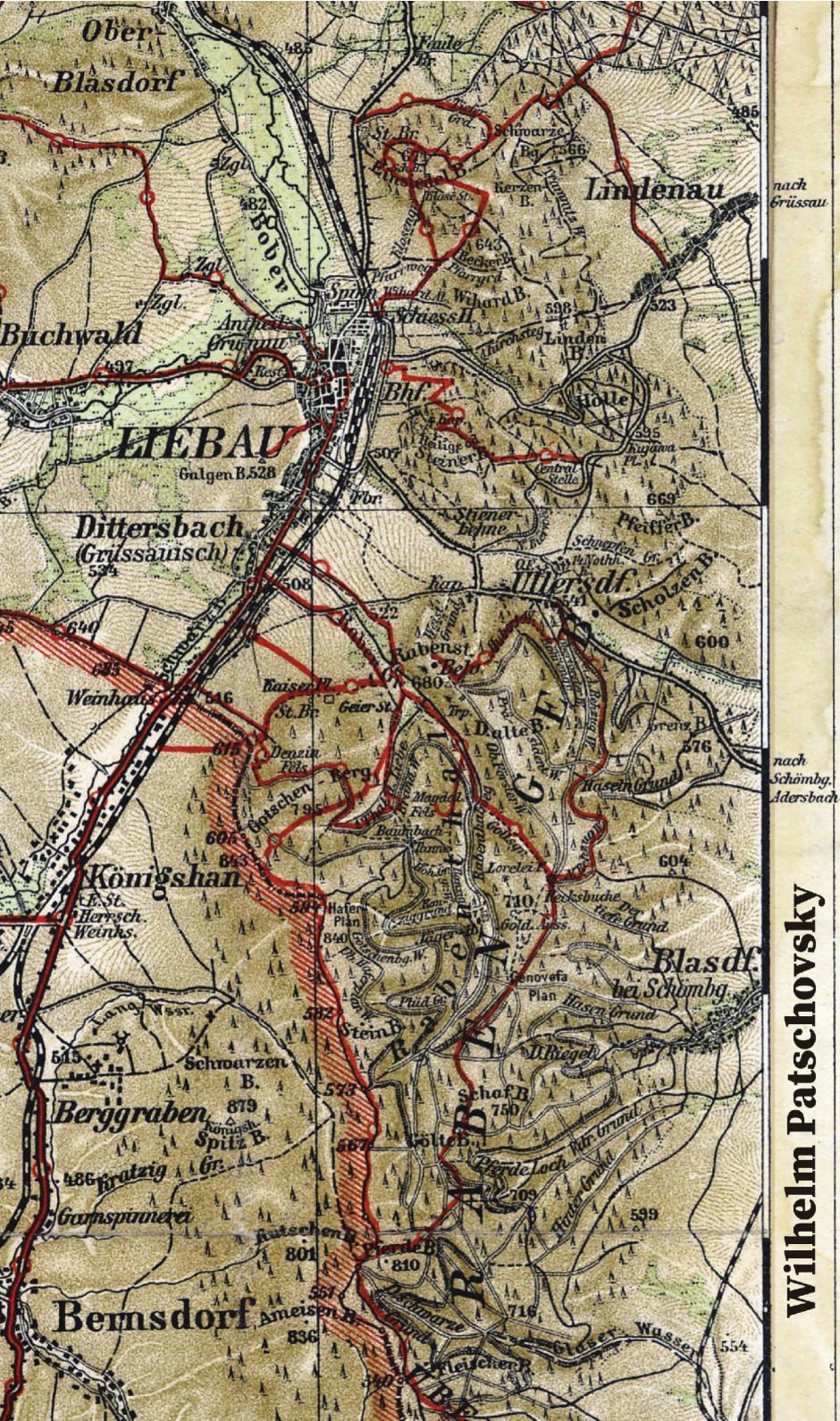
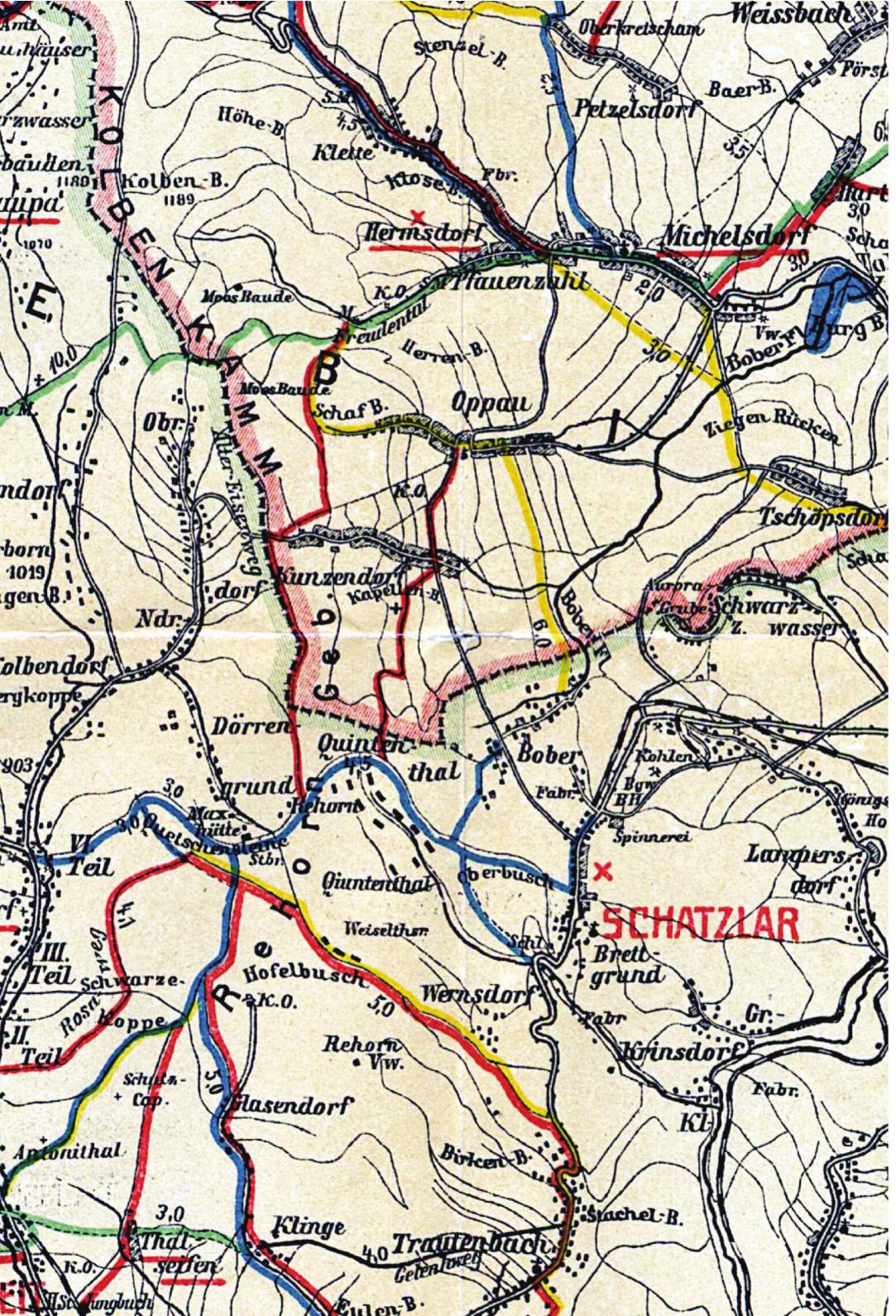

Przewodnik po Lubawce i okolicy

Wilhelm Patschovsky

**PRZEWODNIK PO
LUBAWCE I OKOLICY**

WILHELM PATSCHOVSKY

PRZEWODNIK PO
LUBAWCE I OKOLICY

Z JĘZYKA NIEMIECKIEGO PRZEŁOŻYŁ
ORAZ PRZEDMOWĄ I PRZYPISAMI OPATRZYŁ

MARIAN GABROWSKI

POLKOWICE 2023

Tytuł oryginału:

Führer durch Liebau i. Schles. und Umgebung

Copyright © for the Polish translation by Marian Gabrowski

Wydawca:

Marian Gabrowski
marian.gabrowski@gmail.com

Projekt okładki i skład:

Marian Gabrowski

Na okładce:

Strony I i IV: fragment mapy *Straube's grosse Spezialkarte vom Riesen- und Isergebirge. Specialkarte vom Riesengebirge*, Verlag. Jul. Straube, Berlin [1903]. Czerwonymi liniami oznaczono tu główne szlaki turystyczne; dla umożliwienia oszacowania dystansu co kilometr narysowano na nich okręgi.

Strony II i III: fragment mapy *Touristen-Karte des Riesen- und Iser-Gebirges*, Verlag von Georg Brieger, Schweidnitz 1914. Współtwórcą tego opracowania kartograficznego był Wilhelm Patschovsky. Kolorowymi liniami oznaczono tu szlaki turystyczne w okolicach Lubawki.

ISBN 978-83-963034-8-6

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	7
Słownik nazw własnych.....	9
1. Mapa połączeń kolejowych.....	17
2. I. Ogólne informacje o Lubawce, Ulanowicach i okolicy.....	19
3. II. Lubawka, Jurkowice i Ulanowice.....	22
3.1. Lubawka.....	22
3.2. Jurkowice.....	24
3.3. Ulanowice.....	26
4. III. Spacery w pobliżu Lubawki.....	29
1. Na „Górę Szubieniczną”	29
2. Do parku miejskiego i na „Małą Górkę”	29
3. Do „Restauracji przy Świętej Górze”	30
4. Na Świętą Górę z wieżą widokową.....	31
A. Wejście na wieżę widokową z Lubawki.....	32
B. Wejście na wieżę widokową z Ulanowic.....	34
5. Do Královca w Czechach i do „Jeleniego Źródła”.....	36
6. Do „Bekasowego Wąwozu”.....	36
7. Do „Strzeleckich Ławek”	36
8. Na Kruczą Skałę.....	36
9. Na „Plac Edmunda”	37
10. Na górę Pustelnia.....	37
11. Na „Plac Kujawy”	37
12. Do Doliny Miłości.....	38
13. Do Kruczej Doliny i „Domku Myśliwskiego”	38
14. Na „Punkt Widokowy Marty”	38
15. Na Rozdroże Trzech Buków.....	38
16. Na „Plac Genowefy”	39
17. Na „Skały Magdaleny”	39
18. Do „Jodły Baumbacha”	39
19. Na Wysoką Polanę.....	39
20. Na Czerwone Skały.....	39
21. Sępik, „Plac Cesarza”, „Jelenie Źródło”	39
22. Do Błażkowej Górnjej i Błażkowej Dolnej.....	40
23. Na „Ostre Skały”	40
24. Na Zadzierną.....	42
25. Do zapory na Bobrze koło Bukówki.....	43
5. IV. Większe wycieczki z Lubawki.....	44
1. Do Betlejem.....	44
2. Do klasztoru w Krzeszowie.....	46
3. Do Chełmska Śląskiego.....	49
4. Do Žacléřa w Czechach.....	51

5. Do Miszkowic, Jarkowic i na <i>Hraniční boudy</i>	51
6. Do Kowar.....	53
7. Do <i>Trutnova</i>	53
8. Do Jańskich Łazni.....	53
9. Do miejscowości <i>Adršpach</i> i <i>Teplice nad Metují</i>	54
10. Na Ostrą Małą.....	55
11. Na Trójgarb.....	55
12. Na Chełmiec.....	55
13. Do Janowic Wielkich.....	55
14. W <i>Rýchory</i> do schroniska <i>Maxova bouda</i>	55
Z <i>Zacléřa</i> w <i>Rýchory</i>	56
Wejście ze schroniska <i>Maxova bouda</i>	57
15. Na Śnieżkę.....	57
6. V. Wycieczki w Góry Krucze oraz w okolicy Lubawki.....	58
A. Spacery w góry w okolicach Lubawki i Ulanowic.....	58
B. Spacery w Góry Krucze.....	63
a) Przez Ulanowice.....	63
b) Przez wejście do Kruczej Doliny.....	66
I. Po prawej stronie Raby (lewe zbocza Kruczej Doliny).....	66
II. Na lewo od Raby (prawe zbocza Kruczej Doliny).....	68
c) Przez Jurkowice.....	72
C. Wycieczki w góry szarogłówkowe.....	73
D. Wycieczki całodniowe w okolicach Lubawki.....	74
7. VI. Uwagi.....	76
8. Plan Lubawki na Śląsku.....	77
9. Mapy szlaków.....	84
9.1. Mapa szlaków „Gór Ulanowickich”.....	84
9.2. Mapa szlaków w Górzach Kruczych.....	88
9.3. Mapa szlaków w południowej części Górz Kruczych.....	91
10. Plan Lubawki.....	94
11. Panorama z Kruczej Skaly.....	96
12. Mapa okolic Lubawki.....	99
Treść przewodnika w języku niemieckim.....	101
Indeks nazw geograficznych.....	113

Przedmowa

1. Wilhelm Patschovsky (1856-1927).

Wilhelm Patschovsky urodził się w 1856 roku we Wleniu. Przez 32 lata był nauczycielem w podlubawskiej wiosce Jurkowice, dziś stanowiącej południowe przedmieścia Lubawki. Po przejściu na emeryturę został kustoszem Muzeum Towarzystwa Karkonoskiego w Jeleniej Górze. W tym też mieście zmarł w 1927 roku.

Najbardziej znany był jednak nie ze swojej pracy zawodowej, lecz z twórczości literackiej, szczególnie jako autor licznych przewodników po Sudetach oraz dzieł dokumentujących kulturę i legendy regionu kamiennogórskiego.

Niniejsza publikacja jest polskim przekładem jednego z przewodników tego autora: *Führer durch Liebau in Schlesien und Umgebung* (pol. *Przewodnik po Lubawce na Śląsku i okolicy*). Tłumaczenie powstało w oparciu o wydanie czwarte, które w 1925 roku wydrukował Georg Brieger w Świdnicy¹. Egzemplarz tej książki przechowywany jest w zbiorach Muzeum Karkonoskiego². W tym miejscu dziękuję Pani Agacie Kempia-Koniuch, Kierownik Działu Bibliotecznego Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze, za okazaną mi życzliwość i pomoc w dostępie do przewodnika.

Podczas przekładu starałem się możliwie wiernie oddać brzmienie oryginalnego tekstu. Jednak tłumaczenie zawsze prowadzi do pewnych nieształceń, dlatego też na końcu mojej publikacji zawarta została pierwotna treść przewodnika.

-
- 1 W. Patschovsky, *Führer durch Liebau in Schlesien und Umgebung*, Schweidnitz 1925.
 - 2 W bibliotece Muzeum Karkonoskiego znajdują się książki pochodzące z dawnego Muzeum Towarzystwa Karkonoskiego (niem. *Museum des Riesengebirgsvereins*), w tym wiele publikacji Wilhelma Patschowskiego, wieloletniego działacza Towarzystwa Karkonoskiego i kustosza tejże placówki.

W miarę możliwości wszystkie niemieckie nazwy geograficzne zastąpiłem ich współczesnymi odpowiednikami; od zasady tej odszedłem jedynie w kilku przypadkach³. Jeśli nie udało mi się odnaleźć polskiej lub czeskiej nazwy, to używam własnego tłumaczenia niemieckiego pierwotzoru, jednakże za każdym razem nazwa taka ujęta została w cudzysłów. Warto jednak zwrócić tu uwagę na fakt, że wielu nazw nie sposób wiernie przetłumaczyć, dlatego też do propozycji tych należy podchodzić z dystansem.

Wydany w 1925 roku przewodnik zilustrowano czterema fotografiami, ich reprodukcje zamieszczam w moim tłumaczeniu⁴. Uznałem jednak, że współczesny przekład warto wzbogacić o kolejne archiwalne zdjęcia, na jakie można natrafić na aukcjach internetowych czy też na stronach o charakterze dokumentalno-historycznym⁵. Jednak najwięcej wykorzystanych tu fotografii pochodzi ze strony kreislandeshut.de, którą prowadzi Pani Hella Tegeler, miłośniczka historii dawnego *Kreis Landeshut*, czyli przedwojennego okręgu kamiennogórskiego.

Marian Gabrowski

Polkowice, maj 2023 roku.

3 Stąd też w tłumaczeniu znajduje się np. „ulica Trutnovska” zamiast Alei Wojska Polskiego, „Góra Gotschego” zamiast Polskiej Góry, „Plac Genowefy” zamiast Krzyżówki BHP, czy też „Skaly Magdaleny” zamiast góry Bógdal.

4 Ilustracje 11, 17, 23, 27.

5 fotopolska.eu oraz polska-org.pl

Słownik nazw własnych

Poniższy słownik pozwala na przypisanie używanym przeze mnie polskim i czeskim nazwom własnym ich niemieckiego brzmienia, jakie występuje w przewodniku Wilhelma Patschovskiego.

Adršpach – Adersbach
Adršpašské skály – Adersbacher Felsen
Bečkov – Potschendorf
Bekasowy Wąwóz – Schnepfengrund
Bernartice – Bernsdorf
Betlejem – Bethlehem
Blažejów – Blasdorf
Błažkowa – Blasdorf⁶
Błažkowa Dolna – Nieder-Blasdorf
Błažkowa Górna – Ober-Blasdorf
Boguszów – Gottesberg
Bolczów – Bolzenschloß
Bóbr – Bober
Browar Klasztorny – Klosterbrauerei
Bukówka – Buchwald
Černá Voda – Schwarzwasser
Cesarz Niemiecki – Deutscher Kaiser
Chełmiec – Hochwald⁷
Chełmsko Śląskie – Schömberg
Chvaleč – Qualisch
Cieplice – Warmbrunn
Czarna Kopa – Schwarze Koppe
Czarnów – Rothenzechau
Czarnuszka – Schwarzbach
Czarny Koń – Schwarzes Roß
Czerwone Skały – Denzinfelsen
Czternastu Wspomożycieli – 14 Nothelfer

6 Blažejów i Błažkowa nosiły dawniej tę samą nazwę: *Blasdorf*.

7 Góra *Hochwald* to dzisiajszy Chełmiec. Jednak w tekście przewodnika nazwa ta występuje też w zdaniu zawierającym wyliczenie pasm górskich: *Riesen-, Hochwald- und Glatzergebirge*, tak więc należało by doszukiwać się tu nazwy *Hochwaldgebirge*, a ta odnosi się do Górz Walbrzyskich. Jednak te w dalszej części wymienia się je pod nazwą *Waldenburger Bergland*, więc być może jest to inne określenie na to samo pasmo górskie lub jego część?

Do Miasta – Zur Stadt
Do Zielonej Doliny – Zum grünen Tal
Dolina Błażkowska – Blasdorfer Tal
Dolina Bobru – Bobertal
Dolina Klatki – Klettental
Dolina Lubawska – Liebauer Tal
Dolina Miłości – Tal der Liebe
Dolina Ulanowicka – Ullersdorfer Tal
Dolina Zadrny – Ziedertal
Dolna Droga ku Wysokiej Polanie – Unterer Haferplanweg
Dolní Adršpach – Nieder-Adersbach
Dom Wiejski – Landhaus
Domek Myśliwski – Jägerhaus
Droga Czarnej Kopy – Koppenweg
Droga Dolna – Unterweg
Droga Edwarda – Eduardweg
Droga Faltisa⁸ – Faltisweg
Droga Filozofów – Philosophenweg (Philosophensteg⁹)
Droga Górska – Oberweg
Droga Graniczna – Grenzweg
Droga Huberta – Hubertusweg
Droga Kruczej Doliny – Rabentalweg
Droga Kunegundy – Kunigundenweg
Droga Leopolda – Leopoldsweg
Droga Lindequistowa – Lindequistweg
Droga na Górpę Gotschego – Gotschenbergweg
Droga na Wieżę – Turmweg
Droga Nadleśniczego – Oberförsterweg
Droga Prezesa – Präsidentenweg
Droga Rurowego Wąwozu – Röhrgrundweg
Droga Stęchlego Wąwozu – Ranziggrundweg
Droga Świętej Góry – Stienerweg
Dziurawa Skała – Felsröhre
Głęboki Wąwóz – Tiefen Grund
Góra Gotschego¹⁰ – Gotschenberg

8 Nazwa nadana na cześć Johanna Faltisa, przemysłowca z Trutnova. Swoje zakłady miał on też w Lubawce – na planie miasta (patrz s. 77) Wilhelm Patschovski oznaczył je jako *przedzalnia przedzalią Irianiej spadkobierców Johanna Faltisa*.

9 W treści przewodnika nazwa ta brzmi *Philosophenweg*, natomiast na załączonej do przewodnika mapie (patrz ilustracji 62) nazwę zapisano jako *Philosophensteg*.

10 *Gotschenberg* to dzisiejsza Polska Góra. Współczesna nazwa nie nawiązuje do wcześniejszej, która odnosiła się do „góry Gotschego”.

Góra Szubieniczna – Galgenberg
Górski Odpoczynek – Bergrast
Góry Izerskie – Isergebirge
Góry Kłodzkie – Glatzgebirge
Góry Krucze – Rabengebirge (Raben- und Überschaar-Gebirge)
Góry Mieroszowskie – Friedländer Berge
Góry Orlickie – Mensegebirge¹¹
Góry Przedwojowskie – Reichhengersdorfer Berge
Góry Raszowskie – Reussendorfer Berge
Góry Sokole – Falkenberge
Góry Stołowe – Heuscheuer-Gebirge
Góry Ulanowickie – Ullersdorfer Berge
Góry Wałbrzyskie – Waldenburger Bergland
Góry Wieściszowickie – Rohnauer Berge
Gwiazda – Stern
Horní Adršpach – Ober-Adersbach
Horní Maršov – Marschendorf IV
Hotel Schmidta¹² – Schmidt's Hotel
Hrabstwo kłodzkie – Grafschaft Glatz
Hraniční boudy – Grenzbauden
Janowice Wielkie – Jannowitz
Jańskie Łaznie¹³ – Johannisbad
Jarkowice – Hermsdorf städtisch
Jawiszów – Kleinhengersdorf
Jawor – Jauer
Jelenie Źródło – Rehquelle
Jodła Baumbacha – Baumbachtanne¹⁴
Jodłowe Źródło – Tannenquelle
Jurkowice¹⁵ – Dittersbach grüssauisch
Kamienna Góra – Landeshut
Karczma Dolna – Niederkretscham
Karczma Książęca – Fürstenkretscham
Karczma Sądowa – Gerichtskretscham
Karkonosze – Riesengebirge

11 Częściej spotykana nazwa tych gór to *Adlergebirge*.

12 Dzisiejszy hotel Lubavia.

13 Czeska nazwa tej miejscowości to *Janské Lázně*, jednakże Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej zleca używanie polskiej nazwy Jańskie Łaznie.

14 Podobno niegdyś w miejscu tym rosła okazała jodła, stąd nazwa *Baumbach Tanne* (*Słownik geografii turystycznej Sudetów*, tom 9, s. 61).

15 Dziś wioska jest częścią Lubawki i nosi nazwę Podgórze.

Kierz – Kerze
Klatka – Klette
Klonowe Źródło – Urlebrunn
Kłodzko – Glatz
Końska – Pferdeberg
Kowary – Schmiedeberg
Královec – Königshan
Královecký Špičák – Königshauer Spitzberg
Krčmov – Feldschänke
Krucza Dolina – Rabental
Krucza Skała – Rabenstein
Krzeszów – Grüssau (klasztor) oraz Hermsdorf grüssauisch (wioska)
Krzeszówek – Neuen
Książę Blücher – Fürst Blücher
Kutná – Quetschenstein
Lampertice – Lampersdorf
Lasocki Grzbiet – Kolbenkamm
Leszczyniec – Haselbach
Leśny Spokój – Waldfrieden
Libná – Liebenau
Lipienica – Lindenau
Lipowiec – Lindenberg
Lubawka – Liebau
Ławka Miłości – Liebesbank
Ławki Świętej Góry – Stienerbänke
Łąka Rýchorska – Rehornwiese
Malá Úpa – Kleinaupa
Mała Góruka – Kleine Bergel¹⁶
Maršov I – Marschendorf I
Maxova bouda – Maxhütte
Miasto Berlin – Stadt Berlin
Miejska Góruka – Wihardberg¹⁷
Miszkowice – Michelstadt
Młynówka – Mühlgraben
Mravenečník – Domsenbusch
Niedamirów – Kunzendorf
Niemiecki Dom – Deutsches Haus
Nowa Droga – Neuweg

16 Nazwa ta dotyczy bezimiennej dziś kulminacji na północnych stokach Świętej Góry.

17 Przy czym na przedwojennych mapach góra ta nosi nazwę *Kahle Berg*.

Nowa Droga Piwna – Neuer Bierweg
Nowy Szlak Jeleni – Neuer Rehzugweg
Odpoczynek Elzy – Elsa's Rast
Odpoczynek Myśliwego – Jägerrast
Okrzeszyn – Albendorf
Olszyny¹⁸ – Leuthmannsdorf
Opawa – Oppau
Ostra Mała – Friesensteine
Ostre Skały – Hartenfelsen¹⁹
Paprotki – Hartau städtisch
Petříkovice – Petersdorf
Piekło – Hölle
Písečná – Sandhöhe
Plac Cesarza – Kaiserplatz
Plac doktora Pfeiffera – Dr. Pfeifferplatz
Plac Dworcowy – Bahnhofplatz
Plac Edmunda – Edmundplatz
Plac Genowefy²⁰ – Genovefaplan
Plac Kujawy – Kujawaplatz
Plac Patschovskiego – Patschovskyplatz
Plac Schaala – Schaal-Platz
Plac Ulryka – Ulrici-Platz
Pod Czarnym Orłem – Zum schwarzen Adler
Pod Dworcem – Zum Bahnhof
Pod Granicą – Zur Grenze
Pod Granicznymi Budami – Unter den Grenzbauden
Pod Hubertem – Zum Hubertus
Pod Kruczą Doliną – Zum Rabental
Pod Książęcym Następcą Tronu – Zum Kronprinz
Pod Lwem – Zum Löwen
Pod Zielonym Drzewem – Pod Zielonym Drzewem

-
- 18 Przy czym *Leuthmannsdorf* to jedna z dwóch wiosek, które po połączeniu stały się powojennymi Olszynami.
 - 19 W języku niemieckim *hart* oznacza „twardy” lub „ostry”, dlatego nazwę tę przetłumaczyłem jako „Ostre Skaly”. Warto jednak zauważyć, że sąsiadują one z wioską *Hartau* (pol. Paprotki), tak więc można też podejrzewać, że nazwa skałek pochodzi od nazwy wioski (lub na odwrót).
 - 20 Miejsce to na dawnych mapach występuje też pod nazwą *Genovefa Platz*. Oficjalnie nosi ono dziś nazwę Krzyżówka BHP (zapewne na tym skrzyżowaniu leśnicy odbywali szkolenia z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy), ale w swoim przekładzie zdecydowałem się na użycie dosłownego tłumaczenia nazwy niemieckiej.

Pod Zielonym Lasem – Zum Grünen Wald
Poříčí – Parschnitz
Powitalny Odpoczynek – Willkommene Rast
Prkenný Důl – Brettgrund
Przedwojów – Reichhennersdorf
Przełęcz Lubawska – Königshuner Paß
Przełęcz Pośrodku – Centralstelle
Przy Browarze – Gasthaus Brauerei
Przy Republice – Zur Republik
Punkt Widokowy Marty – Marthas Fernsicht
Pustelnia – Einsiedel
Raba – Rabentaler Wasser
Raszów – Reußendorf (Reussendorf)
Restauracja przy Świętej Górze – Stienerbaude
Rozdroże Kowarskie – Ausgespann
Rozdroże Trzecie Buków – Recksbuche
Różowa Droga – Rosaweg
Rudawy Janowickie – Landeshuter Kamm
Rurowy Wąwóz²¹ – Röhreng rund (Röhrgrund)
Rýchory (góry) – Rehorngebirge
Rýchory (wioska) – Rehorn
Schronisko Cesarza Józefa – Kaiser Josef Baude
Schronisko Źródlane – Quellenbaude
Sędzisław – Ruhbank
Sępik – Geierstein
Sępikowa Ławka – Geiersteinbänke
Skała Klosego – Klosestein
Skały Magdaleny²² – Magdalenenfelsen
Sněžné Domky – Weiselthäuser
Sokołowsko – Görbersdorf
Spalone Droga – Brandweg
Stara Droga Piwna – Alter Bierweg
Stary Szlak Jeleni – Alter Rehzugweg

-
- 21 Niemiecki wyraz *Röhr* oznacza rurę, dlatego też w polskim tłumaczeniu miejsce to nazwałem „Rurowy Wąwóz”. Jednakże mając na uwadze fakt, że w okolicy wiele nazw związanych jest z myślistwem, toteż wyraz ten prawdopodobnie nie odnosi się do zwykłej rury, np. wodnej czy kanalizacyjnej, lecz oznacza tu jednolufową broń myśliorską, strzelbę. Chodzi więc o taką rurę, jaka występuje np. w polskiej nazwie „dwururka”, oznaczającej broń z dwiema lufami.
- 22 *Słownik geografii turystycznej Sudetów* (tom 9, s. 61) stwierdza, że dzisiejsza nazwa tego miejsca to Bógdał. Jednak określenie to dotyczy raczej skał, a Bógdał to szczyt – dlatego w przekładzie używam nazwy „Skały Magdaleny”.

Stęchły Wąwóz – Ranziggrund
Strzeleckie Ławki – Schießstand-Bänken
Suchý Důl – Dörengrund
Svoboda nad Úpou – Freiheit
Szarocin – Pfaffendorf
Szczepanów – Tschöpsdorf (Tschoepsdorf)
Szlak Jeleni – Rehzugweg
Szwajcarka – Schweizerei
Ścieżka Kościelna – Kirchsteg
Ścieżka ku Wysokiej Polanie – Haferplansteg
Ścieżka Maślankowa – Buttermilchsteig²³
Ścieżka Mysliwego – Jägersteg
Śleża – Zobten
Śnieżka – Schneekoppe
Świdnica – Schweidnitz
Święta Góra²⁴ – Heilige Berg (Stienerberg, Stiener)
Teplice nad Metují – Wekeldorf
Trójgarb – Sattelwald²⁵
Trutnov – Trautenau
Ulanowice – Ullersdorf
Uniemyśl – Berthelsdorf
Vizov – Röhrbauden²⁶
Vrchlabí – Hohenelbe
Widok – Aussicht

-
- 23 Ponieważ *Buttermilch* to „maślanka”, natomiast *Steig*, tak jak i *Steg*, znaczy „ścieżka”, toteż nazwę tę należy przetłumaczyć jako „Ścieżka Maślankowa”. Jednak Pani Hella Tegele poinformowała mnie, że nazwa ta nie pochodzi od wyrazu oznaczającego maślankę, lecz od nazwiska. Dokładnie chodzi o żydowskiego kupca, który nazywał się Moses Buttermilch (jego nagrobek do dziś zachował się na kamiennogórskim cmentarzu żydowskim). Założył on w Kamiennej Górze zakłady Inierskie „M. Buttermilch”, które w Chełmsku Śląskim miały niegdyś tkalnię mechaniczną. Tak więc nazwa ścieżki ma pochodzić od nazwiska Mosesa Buttermilcha.
- 24 Wilhelm Patschovsky w swoim przewodniku używa dla Świętej Góry dwóch nazw: *Stienerberg* (ewentualnie *Stiener*) oraz *Heilige Berg* (a więc Święta Góra). Pewną ciekawostką jest, że na starszych mapach góra ta określana jest mianem *Steiner Berg* (a więc „Kamienna Góra”), natomiast z jakiegoś powodu w późniejszym czasie nazwa ta uległa zmianie na *Stienerberg* – jednak nie wiem, co oznacza wyraz *Stiener*.
- 25 Przy czym jeśli chodzi o ścisłość, to góra Trójgarb nosiła nazwę *Sattelberg*, natomiast *Sattelwald* to lasy porastające jej zbocza.
- 26 Z mapy okolic Lubawki załączonej do publikacji Patschowskiego wynika, że *Röhrbauden* to *Vizov*, jednak ów *Vizov* niegdyś nosił nazwę *Quintental*.

Widok ku Dolinie Zadrny – Blick ins Ziedertal
Wielka Kopa – Scharlach
Wieściszowice – Rohnau
Witków – Wittgendorf
Wołek – Ochsenkopf
Wójtowa – Voigtsdorf
Wysoka Polana – Haferplan
Wznieśenie Lindequista – Lindequisthöhe
Wznieśenie Schleinitza – Schleinitz-Höhe
Žacléř – Schatzlar
Zadzierna – Schartenberg
Zakręt Sedanu – Sedan-Kurve²⁷
Zameczek – Burgberg
Zdoňov – Merkelsdorf
Zlatá Olešnice – Goldenöls
Złoty Spokój – Goldener Frieden
Źródło Bobru – Boberquelle
Źródło Floriana – Florianquelle

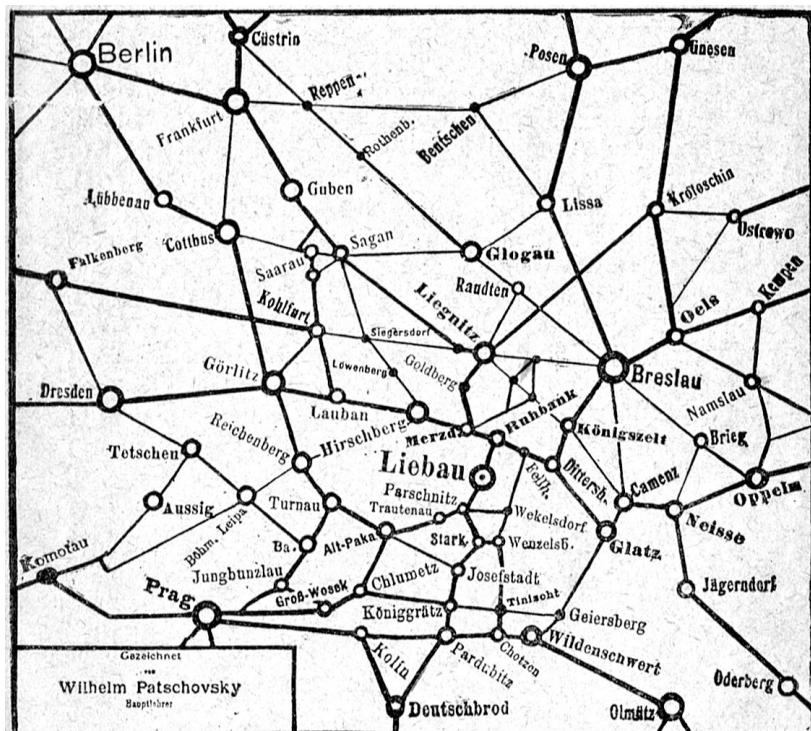
²⁷ Występujący w tej nazwie Sedan to zapewne miasto we Francji, w którego okolicach w 1870 roku pokonano armię francuską, a cesarz Napoleon III trafił do niewoli króla pruskiego Wilhelma I.

1. Mapa połączeń kolejowych

Lubawka na Śląsku

W wysokich górach, jako brama wschodnia,
Leży Lubawka, otoczona górami, w Dolinie Bobru.
Uroków doliny nie opowiedzą Wam słowa,
Wielką ich ilość ukaże Wam spojrzenie.
Ponieważ do Lubawki można teraz dojechać szybko,
Bez objazdów, koleją.
Dzięki temu można zaoszczędzić czas i pieniądze,
Co dokładnie pokazuje ta mapa.

W. Patschovsky

2. Mapa połączeń kolejowych. W lewym dolnym rogu podpis: *Rysował Wilhelm Patschovsky, kierownik szkoły*. Źródło: W. Patschovsky, dz. cyt., s. 5.

Odległość i czas dojazdu do Lubawki: z Berlina (339 km), ok. 6 do 8 godzin, z Bytomia na Górnym Śląsku (295 km), ok. 5 do 7½ godziny, z Wrocławia (115 km), ok. 2½ do 3½ godziny, z Drezna (223 km) ok. 5 do 7 godzin, z Legnicy (83 km) ok. 2¾ do 3 godzin, z Poznania (280 km) ok. 5 do 7 godzin²⁸.

3. Dworzec w Lubawce na Śląsku. Źródło: kreislandeshut.de

28 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 5.

2. I²⁹. Ogólne informacje o Lubawce, Ulanowicach i okolicy

Lubawka na Śląsku i Ulanowice koło Lubawki jako miejsca letniskowe.

„Dolina Lubawska”, granicząca od zachodu ze zwieńczonym skałami, wysokim na 700 m pasmem szarogłówów oraz leżącymi za nimi i wznoszącym się na wysokość 1189 m Lasockim Grzbietem wraz z przylegającym do niego pasmem Rýchor (1033 m), rozciąga się do osobliwej z powodu swojej historii Przełęczy Lubawskiej, jednego z najstarszych i najdogodniejszych szlaków łączących Czechy i Śląsk. Wschodnią krawędź „Dolinę Lubawską” tworzą bogato zalesione Góry Krucze wraz z ich przedgórzami, w które wcinają się wspaniałe wąwozy. Szczyty i grzbiety tych porfirowych gór oferują rozległe, piękne i dalekie panoramiczne widoki na Karkonosze, Chełmiec i „Góry Kłodzkie” oraz na „Dolinę Lubawską” i „Dolinę Zadrny”. Najwyższym szczytem Góra Kruczych jest *Královecký Špičák* (879 m), a średnia wysokość tych gór wynosi około 750 m. Na szczyty można dostać się wzorowo utrzymanymi przez lasy państwowego, do których należy większość tych gór, utwardzonymi drogami o szerokości od 2,5 do 6 m i co najwyżej 6 procentach nachylenia. Ponad 200 km takich dróg przebiega przez zadbane lasy iglaste. Liczne ścieżki, założone przez właściciela i lubawską grupę miejscową Towarzystwa Karkonoskiego³⁰, stanowią skróty i prowadzą do najpiękniejszych punktów widokowych i wypoczynkowych, które wyposażone są w ławki. Liczne drogowskazy i barwne oznakowania szlaków pozwalają odwiedzającym góry orientować się w labiryncie dróg. Ze względu na te zalety miejscowości Lubawka i Ulanowice szczególnie nadają się na miejsca letniskowe, w których udogenienia życia w mieście i na wsi łączą się z uczciwymi cenami noclegów i wyżywienia; dodatkowo bez problemu można stąd organizować wycieczki po okolicy, w wysokie góry oraz do miejscowości *Adršpach* i *Teplice nad Metují*.

29 W moim tłumaczeniu pozostawiłem dość specyfczną i zaskakującą, „podwójną” numerację rozdziałów, na jaką natrafilem w niemieckim wydaniu przewodnika; zapisano ją cyframi arabskimi (od 1 do 6) oraz cyframi rzymskimi (od I do VI). Prawdopodobnie w trakcie kolejnego wydania dodano kolejną numerację, a starą pozostawiono dla zachowania poprawności odwołań w tekście.

30 Towarzystwo Karkonoskie (niem. *Riesengebirgsverein*, w skrócie *RGV*) to niemiecka organizacja turystyczna działająca od 1880 roku.

Punkty informacyjne Towarzystwa Karkonoskiego w księgarni Heisigsa (na rynku), u kupca H. Pietscha (na rynku) i u opiekuna szlaków Schala („ulica Trutnovska”³¹ 34)³².

1060. C. Schwager Nachfolger, Dresden.
4. Lubawka na Śląsku, rynek, strona z podcieniami. Drugi budynek od lewej w widocznej tu zachodniej pierzei rynku to dom kupca Heinricha Pietscha, w którym znajdował się punkt informacyjny Towarzystwa Karkonoskiego. Źródło: kreislandeshut.de

31 Trautenauer Straße. Ulica ta dziś nazywa się Aleja Wojska Polskiego, jednak w tłumaczeniu zdecydowałem się na dosłowny przekład nazwy niemieckiej.

32 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 6.

5. Pozdrowienia z Lubawki na Śląsku, leżącej na wysokości 510 metrów. Inne ujęcie rynku, tym razem dom kupca Heinricha Pietscha pierwszy od lewej; na sąsiedniej, północnej pierzei Schmidt Hotel – dzisiejszy hotel Lubavia. Źródło: kreislandeshut.de

6. Lubawka na Śląsku, hotel „Niemiecki Dom” i pomnik żołnierzy. Obelisk ten, niegdyś zlokalizowany na placu przed dworcem, został po wojnie usunięty. Natomiast w budynku dawnego hotelu znajduje się dziś restauracja „Gruba Łycha”. Źródło: kreislandeshut.de

3. II. Lubawka, Jurkowice i Ulanowice³³

3.1. Lubawka

Lubawka na Śląsku (położona na wysokości 510 m), to urokliwe górskie miasteczko liczące 5000 mieszkańców, leżące w pięknej „Dolinie Lubawskiej”, razem z przylegającą do miasta i rociągającą się do czeskiej granicy wioską Jurkowice oraz położoną całkowicie w zalesionych górach małą wioską Ulanowice. Duża stacja graniczna z pruskimi i czeskimi urzędami celnymi. Lubawka jest punktem końcowym odgałęziającej się od Śląskiej Kolei Górskiej linii kolejowej: Sędzisław – Kamienna Góra – Lubawka oraz czechosłowackich kolei państwowych, w szczególności odcinków: Lubawka – Poříčí i dalej, przez co posiada połoczenie z liniami kolejowymi: Poříčí – Trutnov (*Svoboda nad Úpou* – Jańskie Łaźnie i *Trutnov – Vrchlabí*), Poříčí – Adršpach – Teplice nad Metují i Královec – Žacléř.

W miejscowości znajduje się: sąd rejonowy, katolicka i ewangelicka szkoła podstawowa oraz miejska szkoła średnia. Piękny katolicki kościół parafialny, jeden kościół cmentarny. Kościół ewangelicki zbudowany został przez Stowarzyszenie Gustawa Adolfa. Urząd pocztowy i telegraficzny oraz rozmównica publiczna. Trzech lekarzy i jedna apteka. Lubawka posiada sieć wodociągową, kanalizację, oświetlenie gazowe i elektryczne, dwie duże przedziałnie pomiędzy Inianej, tkalnie mechaniczne, fabrykę papieru, hutę szkła, jedną dużą fabrykę mebli, tartaki, fabrykę skrzynek (skrzynki związywane drutem), cegielnię parową itd. Codziennie jedno połączenie pocztowe i omnibusowe z Miszkowicami i Jarkowicami.³⁴

Możliwości przejazdów są szybko organizowane w gospodach.

Gospody w Lubawce: hotel „Niemiecki Dom” koło dworca, hotel *Kyffhäuser*, hotel Schmidta, oba na rynku. Gospoda „Pod Zielonym Drzewem”, „ulica Trutnovska”. „Pod Książącym Następcą Tronu”, ulica Kamiennogórskiego³⁵. „Pod Czarnym Orłem”, ulica Piastowska³⁶. Browar miejski. „Miasto Berlin”. „Książę Blücher”³⁷.

33 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *W miejscowościach księgarniach dostępne są następujące specjalne przewodniki Patschovskiego: „Góry Krucze”, „Rýchory”, „Objaśnienie malowideł z pawilonu na wodzie w Betlejem”, „Kościół 14 Wspomożycieli z Ulanowic koło Lubawki na Śląsku”, „Kościoly dawnego klasztoru w Krzeszowie”, „Karkonosze i Góry Izerskie”.*

34 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *rozkład jazdy na dworcu i we wszystkich gospodach.*

35 *Landeshuter Straße*.

36 *Stockstraße*.

37 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 7.

Cukiernie: cukiernia Teichmanna z kawiarnią i piwiarnią. Cukiernia Hanniga z kawiarnią i winiarnią. Cukiernia znajduje się także w hotelu *Kyffhäuser*.

7. Hotel *Kyffhäuser*, znajdujący się we wschodniej pierzei lubawskiego rynku. Na parterze po prawej hotelowa kawiarnia i cukiernia. Źródło: kreislandeshut.de

3.2. Jurkowice

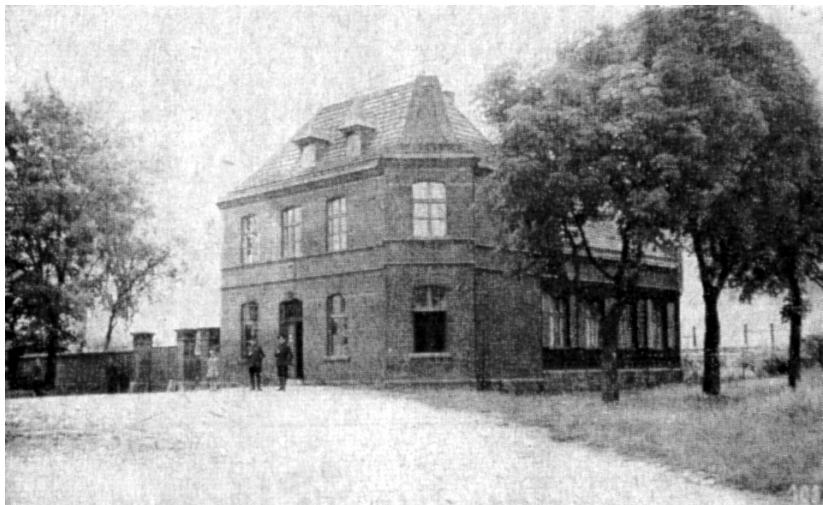
Bezpośrednio przy Lubawce, przylegając do „ulicy Trutnovskiej”, znajdują się liczące 1100 mieszkańców Jurkowice. Wioska posiada sieć wodociągową, oświetlenie gazowe i elektryczne, fabrykę skrzynek (zakład produkujący skrzynki związywane drutem) i pomocniczy pruski urząd celny.

Gospody: „Pod Kruczą Doliną”³⁸.

8. Pozdrowienia z Jurkowic koło Lubawki. U góry: restauracja „Pod Kruczą Doliną”, właściciel Paul Buchaly (po lewej), ogród dla gości (po prawej). Na dole: Krucza Skała oraz Krucza Dolina. Źródło: kreislandeshut.de

38 Na planie miasta Lubawki i przyległych Jurkowic (patrz s. 77) zaznaczono także jurkowicką Karczmę Sądową.

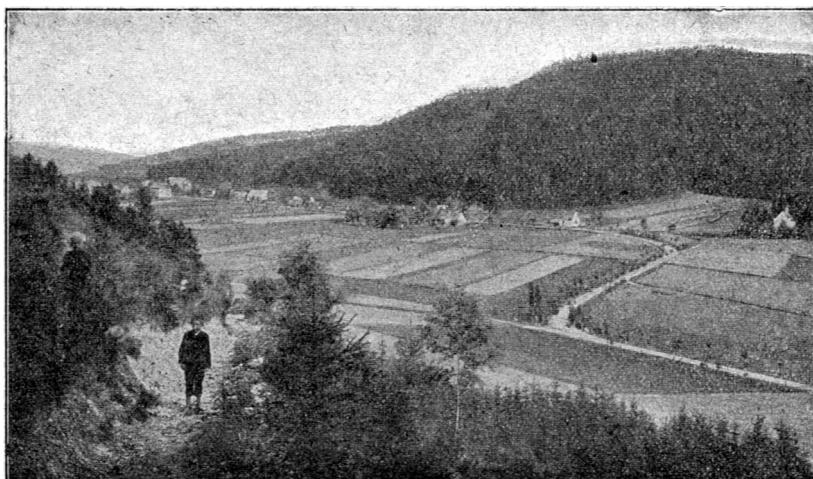
9. Budynek granicznego urzędu celnego w dawnych Jurkowicach. Do dziś jest to ostatni budynek w Lubawce, a więc i w Polsce. Źródło: kreslandeshut.de

10. Lubawka w Karkonoszach, „ulica Trutnovska” – dziś droga wiodąca w kierunku Trutnova to Aleja Wojska Polskiego oraz ul. Sudecka. Po prawej stronie widać znak ustawiony w miejscu, gdzie kończyły się Jurkowice, a zaczynało miasto Lubawka. Źródło: aukcje internetowe.

3.3. Ulanowice

Letniskowe Ulanowice leżą w odległości 2,1 km od Lubawki, przy drodze prowadzącej z Lubawki do Chełmska Śląskiego. Oprócz wspomnianej drogi można tu dotrzeć również dwiema ścieżkami. Wiodą one a) zboczem Świętej Góry („Plac Dworcowy”, tunel kolejowy³⁹, dworzec towarowy, „Plac Patschovskiego” i „Plac doktora Pfeiffera”, „Drogę Filozofów”); lub też b) obok huty szkła przez pola.

11. Letniskowe Ulanowice wraz z Górami Kruczymi. Źródło ilustracji i opisu: W. Pat-schovsky, dz. cyt., s. 9.

Mała wioska Ulanowice, licząca około 100 mieszkańców, leży w niezwykle uroczej, głębokiej kotlinie, której gęsto porośnięte lasem krawędzie stromo wznoszą się w górę.

Jedynie na północnym zachodzie „Dolina Ulanowicka” łączy się z „Doliną Lubawską” i tylko w tym kierunku można podziwiać piękny widok na wysoki grzbiet górski ze Śnieżką. Na leżącym na wysokości 541 m dnie doliny znajduje się wioska Ulanowice, urząd nadleśnictwa państwowego, który niegdyś służył opatom klasztoru z Krzeszowa jako letnia rezydencja, kościół pielgrzymkowy Czternastu Wspomożycieli⁴⁰ oraz kilka

39 Eisenbahntunnel. Przy czym mowa tu nie o tunelu, którym jeżdżą pociągi, lecz o podziemnym przejściu pod torami, umożliwiającym przedostanie się na drugą stronę stacji kolejowej, czyli z dworca osobowego do dworca towarowego.

40 Dziś kościół pw. św. Krzysztofa w Lubawce.

domów gościnnych i pensjonatów. Miejscowość posiada sieć wodociągową i oświetlenie elektryczne.

Ulanowice są bardzo lubianym miejscem letniskowym, leżącym całkowicie w Górzach Kruczych. Tablica informacyjna z objaśnieniami na temat kolorowego oznakowania szlaków ustawiona jest powyżej ogrodu leśnicstwa w Ulanowicach.

Gospody: gospoda i pensjonat „Pod Zielonym Lasem” z licznymi pokojami gościnnymi i salą. Duży ogród z długą kolumnadą, położony w lesie. Gospoda i pensjonat „Pod Hubertem” z zacienionym ogrodem i kolumnadą. Gospoda „Szwajcarka” z zacienionym ogrodem⁴¹ i kolumnadą. Apartamenty również w willi „Leśny Spokój”, domu *Elsel* oraz w innych domach miejscowości⁴².

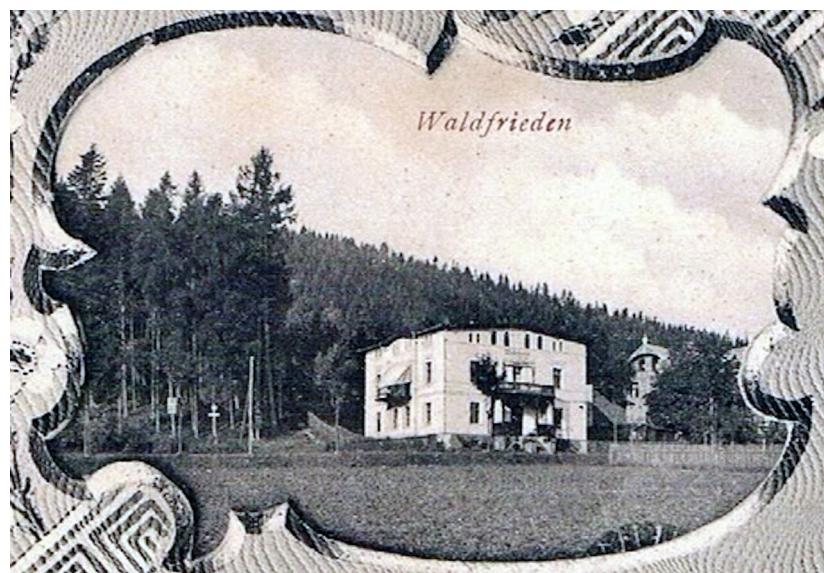
12. Ulanowice, gospoda „Szwajcarka”. Źródło: kreislandeshut.de

41 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 8.

42 Tamże, s. 9.

13. Ulanowice koło Lubawki. Gospoda i pensjonat „Pod Zielonym Lasem”. Źródło: kreislandeshut.de

14. Ulanowice koło Lubawki, „Leśny Spokój”. Źródło: kreislandeshut.de

4. III. Spacery w pobliżu Lubawki

Dokładne zestawienie spacerów w pobliżu Lubawki, jak i też dalszych wycieczek, zawiera tablica informacyjna znajdująca się w budynku dworca, po prawej stronie od wyjścia na miasto.

1. Na „Górę Szubieniczną”

Z belwederu widoczna jest pełna panorama.

15. Lubawka w Karkonoszach, widok z „Góry Szubienicznej”. Źródło: kreislandeshut.de

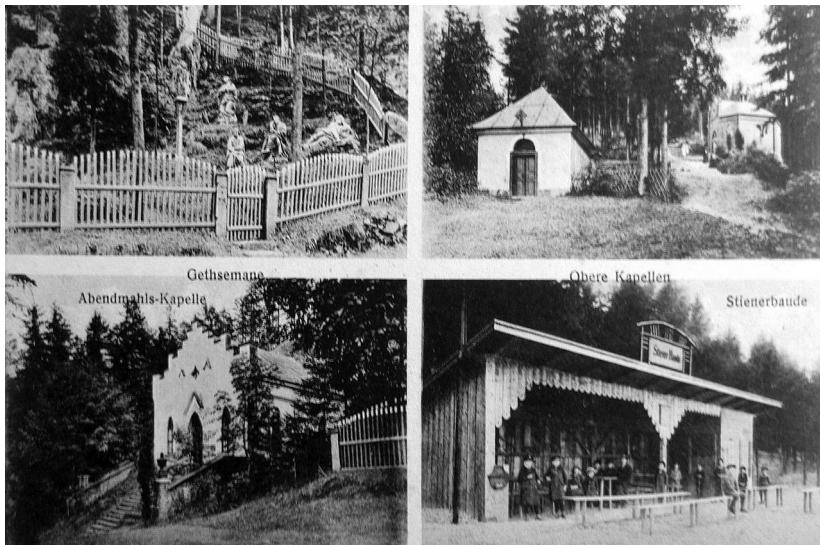
2. Do parku miejskiego i na „Małą Górkę”

Na tej ostatniej letni pawilon. Przy nim cudownie zacieniona leśna droga. Dojście od strzelniczy na ulicy Lipowej⁴³ albo też przez „Plac Dworcowy”, tunel kolejowy, potem przez dworzec towarowy na drogę łączącą ulice w kierunku Chełmska Śląskiego z ulicą Lipową.

⁴³ Lindenauer Straße. Zaraz po wojnie wioska Lindenau (dzisiejsza Lipienica) nosiła nazwę Lipowo, a ulica ku tej miejscowości otrzymała nazwę ul. Lipowa.

3. Do „Restauracji przy Świętej Górze”

Jest to letnia restauracja przy Świętej Górze. Wspaniały widok na „Dolinę Lubawską” oraz wysokie góry (*Rýchory* i *Maxova bouda*, Lasocki Grzbiet wraz ze Śnieżką). Od restauracji prowadzą wygodne drogi z licznymi lawkami. (Po prawej stronie „Plac Patschovskiego” i „Plac doktora Pfeiffera”, po lewej „Plac Schaalal”)⁴⁴.

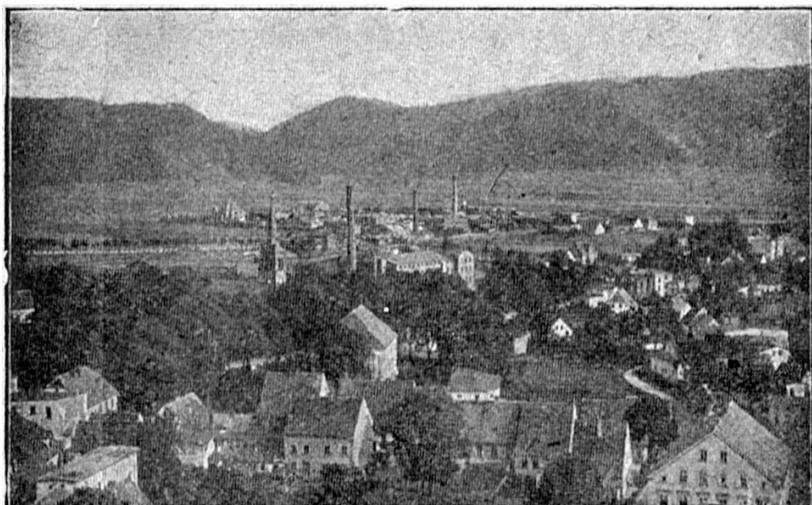

16. Pocztówka z Lubawki. U góry po lewej: *Ogród Oliwny*, po prawej: *górné kaplice*; na dole po lewej: *kaplica Ostatniej Wieczerzy*, po prawej: „*Restauracja przy Świętej Górze*” (dziś nie istnieje). Źródło: polska-org.pl

44 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 10.

4. Na Świętą Góru z wieżą widokową

Na Świętą Góru (680 m) do wysokiej na 18 m żelaznej wieży widokowej. Wszystkie dojścia są oznakowane drogowskazami. Oznakowanie szlaku czerwone. Wspaniałe widoki. W kierunku południowym ponad Przełęczą Lubawską (*Královec, Bernartice – Žacléř, Sněžné Domky, Vizov*, wioska *Rýchory, Maxova bouda*), aż do gór *Rýchory*; w kierunku zachodnim ponad „Doliną Lubawską” (*Jurkowice, Lubawka, Bukówka – Szczepanów, Niedamirów*) aż do Lasockiego Grzbietu, ponad którym wyróżniają się Śnieżka i Czarna Kopa; ponadto ponad „Doliną Błażkowską” Błażkowa i Raszów, aż po Rudawy Janowickie z Wolkiem i Wielką Kopą; w kierunku północnym ponad „Doliną Zadrny” (wioska i klasztor Krzeszów, Lipienica, Krzeszówek, Jawiszów – Boguszów) na tle Górz Wałbrzyskich z górującymi Trójgarbem i Chełmcem aż po Ślęzę; w kierunku wschodnim ponad „Doliną Ulanowicką” (*Ulanowice*) i Chełmskiem Śląskim aż po „Góry Mieroszowskie”, dalej *Adršpašské skály*, ponad którymi wznoszą się Góry Stołowe i Góry Orlickie w hrabstwie kłodzkim.

17. Lubawka wraz z Górami Kruczymi. Źródło ilustracji i opisu: W. Patschovsky, dz. cyt., s. 10.

A. Wejście na wieżę widokową z Lubawki

Czas ¾ do 1 godziny. Wszystkie podejścia są oznakowane drogowskazami i barwnymi oznaczeniami szlaków.

1. Lubawka, „Plac Dworcowy”, tunel kolejowy, przez dworzec towarowy na drogę łączącą ulicę w kierunku Chełmska Śląskiego z ulicą Lipową, potem w górę przez „Plac Patschovskiego”, „Plac doktora Pfeiffera”, „Drogę Filozofów” i „Drogę Edwarda”, aż do „Ławki Miłości”.
 - a) „Drogą Kunegundy” w lewo do górnych kaplic, „Drogą na Wieżę”, wieża widokowa.
 - b) „Ławka Miłości”, kontynuacja „Drogą Edwarda” aż do „Drogi Leopolda”, „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
 - c) „Ławka Miłości”, potem w lewo na „Drogę Kunegundy”, w prawo na „Drogę Leopolda”, „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa⁴⁵.

18. Pozdrowienia ze Świętej Góry kolo Lubawki na Śląsku. U góry po lewej: „Restauracja przy Świętej Górze”, po prawej: kaplica św. Anny i „Źródło Floriana”; na dole po lewej: górne kaplice, po prawej: kaplica Ostatniej Wieczerzy. Źródło: polska-org.pl

45 Tamże, s. 11.

2. Lubawka, „Plac Dworcowy”, tunel kolejowy, a potem przez dworzec towarowy do drogi, która łączy ulicę w kierunku Chełmska Śląskiego z ulicą Lipową, albo przez strzelnicę, park miejski, „Plac Schaala”, do kaplicy Ostatniej Wieczerzy, droga krzyżowa, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
3. Lubawka, strzelnicę, park miejski, „Wzniesienie Lindequista”, a) w prawo do góry „Drogą Lindequista”, „Ławki Świętej Góry”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa, b) „Droga Lindequista”, w prawo do górnych kaplic, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.

19. Fragment pocztówki Pozdrowienia z Lubawki na Śląsku. Wieża widokowa na Świętej Górze. Źródło: fotopolska.eu

B. Wejście na wieżę widokową z Ulanowic.

Czas $\frac{3}{4}$ do 1 godziny.

1. Ulanowice, „Droga Filozofów”,
 - a) „Drogą Kunegundy” prosto do „Ławki Miłości” i do górnych kaplic, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
 - b) „Drogą Kunegundy” prosto do „Ławki Miłości” i na „Drogę Leopolda”, „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
 - c) „Drogą Kunegundy” do „Ławki Miłości”, w prawo na „Drogę Edwarda” aż na „Drogę Leopolda”, „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.

20. Lubawka-Ulanowice w Karkonoszach, widok zza Świętej Góry. Źródło: kreislandeshut.de

2. Ulanowice, „Starą Drogą Piwną” albo też „Nową Drogą Piwną” do Przełęczy Pośredka.
 - a) „Droga Świętej Góry”, „Ławki Świętej Góry”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
 - b) Przełęcz Pośredka, „Droga Świętej Góry”, „Droga Górną”, „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
 - c) Przełęcz Pośredka, „Droga Świętej Góry”, „Droga Górną”, „Droga Dolną”, „Droga Leopolda”. Albo aa) „Droga Graniczna”, „Droga na Wieżę”,

- wieża widokowa, lub bb) „Drogą Leopolda” do górnych kaplic, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa.
- d) ze „Starej Drogi Piwnej” na skraju lasu skręcić w lewo i utwardzoną drogą dojść do „Nowej Drogi Piwnej”, przekroczyć ją, potem „Wznieśienie Schleinitza”, „Droga Świętej Góry” i dalej jak a) albo b).

Wejścia z Ulanowic mogą w odwrotnej kolejności być wykorzystywane jako wejścia do Ulanowic po wejściach z Lubawki, a wejścia z Lubawki po ich odwróceniu mogą być wejściami do Lubawki w połączeniu z wejściami z Ulanowic⁴⁶.

21. Lubawka na Śląsku, fragment ulicy w kierunku Ulanowic z ich widokiem. Na dole: willa Koschinskiego w Ulanowicach, „Rurowy Wąwóz” w Ulanowicach, dom gościnny „Szwajcarka” w Ulanowicach. Źródło: polska-org.pl

46 Tamże, s. 12.

5. Do Královec w Czechach i do „Jeleniego Źródła”

Do Královec w Czechach. Gospody: „Pod Granicą” z werandą. „Przy Republice”. „Pod Dworcem”. Przy skraju lasu na zachodnich zboczach Górz Kruczych znajduje się „Schronisko Źródlane” z wieżą widokową. Dojście: 1. Sępik, „Plac Cesarza”, „Jelenie Źródło”, oznakowanie żółte, a stąd do schroniska niebieskie. 2. Droga na *Trutnov* (Jurkowice), „Jelenie Źródło”, oznakowanie czerwone, a stąd do schroniska niebieskie. 3. Droga na *Trutnov* (*Královec*) do schroniska. Oznakowanie niebieskie.

6. Do „Bekasowego Wąwozu”

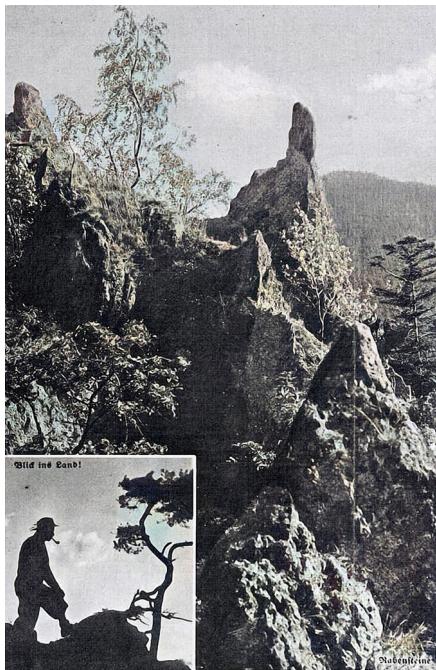
Idąc z Ulanowic albo na początku lasu skręcamy w lewo do ławki „Odpoczynek Elzy”, albo dalej w dolinie w kierunku „Widok ku Dolinie Zadrny”. Z Ulanowic 20 minut.

7. Do „Strzeleckich Ławek”

Do „Strzeleckich Ławek” w „Ruowym Wąwozie” koło Ulanowic.

8. Na Kruczą Skałę

Na Kruczą Skałę (690 m). Wspaniały widok z letniego pawilonu. Dojście z Ulanowic, mianowicie albo z „Drogi Ruowego Wąwozu”, albo od „Szwajcarki” na „Drogę Huberta”, oznakowanie niebieskie, albo też „Drogą Nadleśniczego” lub Kruczą Doliną, przez Rozdroże Trzech Buków i na „Drogę Nadleśniczego”.

22. U góry Krucza Skała, na dole zdjęcie opisane wezwaniem *Spójrz na kraj!*
Źródło: kreislandeshut.de

9. Na „Plac Edmunda”

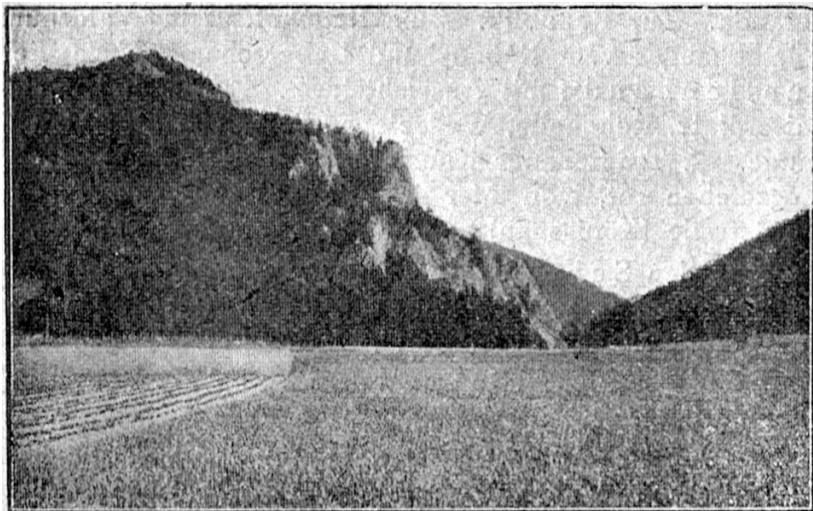
Na „Plac Edmunda”. Podejście z drogi na Kamienną Górę. Przy drogowskazie w prawo aż do skraju lasu.

10. Na góre Pustelnia

Na góre Pustelnia (671 m). Od strzelnicznymi czerwonymi, ulica Lipowa. Za wiaduktem kolejowym ścieżką w lewo. U podnóża góry od drogowskazu dalej w lewo.

11. Na „Plac Kujawy”

Na „Plac Kujawy”. Lubawka (strzelnicza), ulica Lipowa, mijamy leśnicówkę i idziemy do „Piekła”, tam w prawo na „Plac Kujawy”. Albo: Ulanowice, „Stara Droga Piwna” lub „Nowa Droga Piwna”, Przełęcz Pośrodką, „Plac Kujawy”.

23. Krucza Skała koło Lubawki. Źródło ilustracji i opisu: W. Patschovsky, dz. cyt., s. 14.

12. Do Doliny Miłości

Do Doliny Miłości. U stóp Kruczej Skały w Kruczej Dolinie skręcamy w prawo. Oznakowanie szlaku: czerwone+niebieskie.

13. Do Kruczej Doliny i „Domku Myśliwskiego”

Do Kruczej Doliny i „Domku Myśliwskiego”. Niezwykle piękny leśny wąwóz. Przy „Domku Myśliwskim” ławki i stoły.

14. Na „Punkt Widokowy Marty”

Na „Punkt Widokowy Marty” (650 m). Dojście „Starym Szlakiem Jeleni” albo „Nowym Szlakiem Jeleni” z Ulanowic.

15. Na Rozdroże Trzech Buków

Na Rozdroże Trzech Buków (660 m). Wejście od Ulanowic przez „Stary Szlak Jeleni” albo „Nowy Szlak Jeleni”, lub też⁴⁷ „Drogą Huberta” i „Drogą Nadleśniczego”. Ewentualnie z Kruczej Doliny drogą wiodącą jej zboczami (koło ławki: „Do Zielonej Doliny” w lewo)⁴⁸.

47 Tamże, s. 13.

48 Tamże, s. 14.

16. Na „Plac Genowefy”

Na „Plac Genowefy” (688,5 m). Podejście jak w punkcie 15 albo też ścieżką, która odgałęzia się od utwardzonej drogi (drogowskaz) naprzeciwko „Domku Myśliwskiego”.

17. Na „Skały Magdaleny”

Na „Skały Magdaleny”. Zabezpieczone żelaznymi barierkami, ławka, piękny widok na las. Dojście z Kruczej Doliny (koło ławki: „Do Zielonej Doliny” w prawo). Oznakowanie szlaku żółte.

18. Do „Jodły Baumbacha”

Do „Jodły Baumbacha” (737,6 m). Podejście przez Dolinę Miłości. Od ławki „Powitalny Odpoczynek” szlak czerwony.

19. Na Wysoką Polanę

Na Wysoką Polanę (843,9 m). Wejście przez Dolinę Miłości, w prawo na „Ścieżkę ku Wysokiej Polanie”. Oznakowanie szlaku czerwone i niebieskie.

20. Na Czerwone Skały

Na Czerwone Skały (700 m). Zabezpieczone żelaznymi barierkami, ławka. Wspaniały widok na „Dolinę Lubawską” i na wysokie góry ze Śnieżką. Podejście przez Dolinę Miłości. Oznakowanie czerwone. Zejście przez „Jelenie Źródło” do Jurkowic, oznakowanie czerwone. Od „Jeleniego Źródła” do „Schroniska Źródlanego” i do Královec.

21. Sępik, „Plac Cesarza”, „Jelenie Źródło”

Sępik, „Plac Cesarza”, „Jelenie Źródło”. Oznakowanie żółte od „Drogi Kruczej Doliny”. Zejście jak w punkcie 20.

22. Do Błażkowej Górnnej i Błażkowej Dolnej

Do Błażkowej Górnjej i Błażkowej Dolnej. Od tkalni mechanicznej Wiharda (magiel) przez ląki do „Domu Wiejskiego”. W Błażkowej Górnjej gospoda z ogrodem.

24. Pozdrowienia z „Domu Wiejskiego”, Błażkowa koło Lubawki na Śląsku. Źródło: kreislandeshut.de

23. Na „Ostre Skały”

Poprzez cegielnię albo przez „Dom Wiejski” w Błażkowej Górnjej (gospoda) na „Ostre Skały” z interesującą Dziurawą Skałą. Oznakowanie czerwone. Z Błażkowej Górnjej do Błażkowej Dolnej. Gospoda „Przy Browarze”.

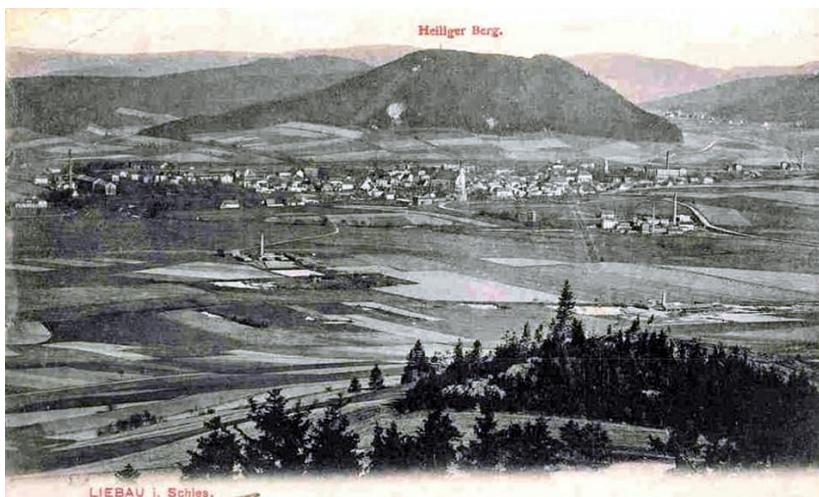

25. Gospoda „Przy Browarze”, Błażkowa. Źródło: kreislandeshut.de

Stąd z powrotem do Lubawki przez łąki obok „Domu Wiejskiego”, drogą wzdłuż nasypu kolejowego, albo też pociągiem. Z „Ostrych Skał” można również zejść po południowej stronie do Paprotek (gospoda sołecka) i koło zapory na Bobrze oraz przez Bukówkę wrócić do Lubawki.

24. Na Zadzierną

Na góre Zadzierna (723,7 m). Z zachodniej skały wspaniały widok na wysokie góry. Ze wschodniej skały piękny widok na „Dolinę Lubawską” i Góry Krucze. Podejście od sołectwa w⁴⁹ Bukówce (drogą na Kowary 2,5 km) lub przez most szczepanowski. Albo też z „Ostrych Skal” (patrz punkt 23). Oznakowanie szlaku czerwone.

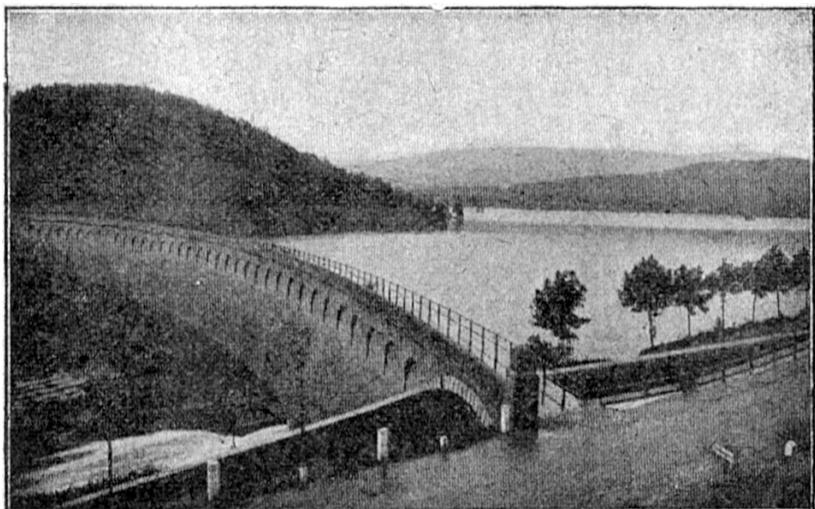

26. Święta Góra i Lubawka na Śląsku. Zdjęcie wykonano od strony góry Zadzierna. Na polach w środku kadru widoczna cegielnia (po lewej) i fabryka papieru (po prawej), za polami miasto Lubawka, za nim Święta Góra z „Doliną Ulanowicką” po prawej. Źródło: fotopolska.eu

49 Tamże, s. 15.

25. Do zapory na Bobrze koło Bukówki

Drogą na Kowary do zapory na Bobrze. Znajduje się ona koło Bukówki, pomiędzy górami Zameczek i Zadzierna, pół godziny drogi od Lubawki. Grubość właściwego muru zapory w jego najniższym miejscu to 15 m, przy koronie zmniejsza się ona do 3 m. Całkowita wysokość muru zaporowego wynosi 28 m, z czego połowa, czyli 14 m, znajduje się pod powierzchnią ziemi, natomiast 14 m wznosi się nad nią. Długość muru wynosi 215 m; z tego powodu jest on najdłuższym śląskim murem zaporowym. Mur zapory leży na wysokości 526,8 m nad poziomem morza. Objętość zbiornika została obliczona na 2,5 miliona metrów sześciennych. Powierzchnia możliwego do spiętrzenia jeziora wynosi około 70 hektarów.

27. Zapora na Bobrze koło Bukówki. Stan wody z dnia 15 lipca 1907 roku. Źródło ilustracji i opisu: W. Patschovsky, dz. cyt., s. 14.

5. IV. Większe wycieczki z Lubawki⁵⁰

1. Do Betlejem

Do Betlejem (6,4 km). a) Przez kamieniołom na Pustelní. b) Przez Lipieńcę. Oznakowanie szlaku niebieskie. Nowo wybudowany zajazd i kąpielisko, leżące pośród lasu. Znajduje się tu staw, w którym stoi pawilon z malowidłami ściennymi Willmanna⁵¹ (1628-1707). Pawilon, który służył krzeszowskim zakonnikom jako miejsce wypoczynku, wybudował opat z Krzeszowa, Bernard Rosa (1660-1696). W zajeździe znajduje się w sprzedaży: Patschovsky, Objaśnienie malowideł z pawilonu na wodzie w Betlejem. Wydawca J. Heisig, Lubawka na Śląsku. Cena 10 fenigów.

28. Pocztówka z pozdrowieniami z Betlejem koło Krzeszowa. Po lewej u góry: kaplica, poniżej pawilon na wodzie; po prawej: zabudowania Betlejem z licznie zgromadzonymi gośćmi. Źródło: kreislandeshut.de

-
- 50 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *Na większe wycieczki polecamy: Patschovsky, Karkonosze i Góry Izerskie. Wydawnictwo Georg Brieger, Świdnica. Cena 1,25 marki.*
- 51 Przy czym nie są to malowidła Willmanna, lecz jedynie wykonane one zostały przez malarzy ze szkoły Willmanna.

29. Pocztówka z pozdrowieniami z Betlejem, gdzie mieści się leśna restauracja i klimatyczny kurort. Źródło: kreislandeshut.de

30. Pocztówka z pozdrowieniami z Betlejem koło Krzeszowa. Po lewej: sala gościnna, poniżej rosnąca w sąsiedztwie okazała sosna; po środku: zabudowania kurortu, poniżej pawilon na wodzie; po prawej: sala taneczna, poniżej kaplica. Źródło: kreislandeshut.de

2. Do klasztoru w Krzeszowie

Do Krzeszowa (7 km). a) Przez Lipienicę. b) Przez Betlejem. Odległy 1,4 km od Betlejem, słynny z powodu swych pięknych zabudowań klasztornych dawnego książęcego opactwa cysterskiego, wspaniałego, niegdyś klasztornego, a dziś parafialnego kościoła oraz kościoła św. Józefa. W roku 1923⁵² zabudowania klasztorne oraz oba kościoły poprzez zakup stały się własnością wypędzonych z Czechosłowacji zakonników benedyktyńskich⁵³, którzy założyli stowarzyszenie mające na celu promowanie nauki i sztuki.

31. Pocztówka z widokiem klasztoru krzeszowskiego z czasów przed odbudową spalonej wieży północnej. Źródło: pocztówka z kolekcji Mariana Gabrowskiego.

Okazały kościół parafialny, zbudowany w latach 1728-1735, ma 2 wieże zwieńczone bogato złoconymi figurami⁵⁴. Fasada głównego frontu okazałe zdobiona rzeźbami. Wnętrze kościoła zdobią wspaniałe freski i obrazy słynnych mistrzów, takich jak Neunherz, Scheffler, Brandl, Köber⁵⁵ i Willmann oraz kunsztowne rzeźby artystyczne i wyroby z kutego żelaza. Wspaniałe organy. Za ołtarzem głównym znajduje się dobudowana w 1748

52 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 16.

53 Inne źródła informują, że zakonnicy nabyci jedynie klasztor, bez kościołów.

54 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *22 października 1913 roku doszczętnie spłonęła kopuła wieży zachodniej*. Przy czym kościół ma na swojej zachodniej elewacji dwie wieże, północną i południową; spłonęła wieża północna.

55 Marcin Kober? Znane mi publikacje Krzeszowie nie wspominają tego malarza.

roku bezpośrednio do kościoła księcia krypta, bądź też księcia kaplica, z malarstwem freskowym Brandla⁵⁶. Spoczywają tu członkowie rodzin księążąt ze Świdnicy i Jawora. Kościół św. Józefa, zbudowany przez opata Rosę (1660-1696), jest szczególnie wart zobaczenia ze względu na 61 znakomitych fresków Willmanna, przedstawiających poszczególne wydarzenia z życia św. Józefa.

Patrz też: Patschovsky: „Kościoły dawnego klasztoru w Krzeszowie”, z sześcioma litograficznymi planami. Wydawnictwo M. Leipelta z Cieplic.

Gospody: Zajazd Peschela „Pod Księżycem Następcą Tronu” z kolumnadą, salą i placem zabaw, „Browar Klasztorny”, „Karczma Dolna” z ogrodem.

32. Pocztówka z pozdrowieniami z Krzeszowa. Po lewej u góry: zajazd „Pod Księżycem Następcą Tronu”, dziś w tym budynku znajduje się „Kino za Rogiem”; poniżej: kolumnada tego zajazdu. Po prawej u góry: „Karczma Dolna”, znajdowała się na dzisiejszej ul. Księcia Bolka, współcześnie znajduje się tu „Ekologiczny Zakątek Optymistów”; poniżej: ogród przy restauracji. Źródło: kreislandeshut.de

56 Jednakże autorem fresków w mauzoleum był Georg Wilhelm Neunherz.

33. Pocztówka z pozdrowieniami z Krzeszowa na Śląsku, „Browar Klasztorny” oraz wejście do kościoła klasztoru cysterskiego. Źródło: fotopolska.eu

34. Zdjęcie ukazujące wnętrze sali w restauracji „Browar Klasztorny” z ciekawymi sklepioniami. Źródło: kreislandeshut.de

3. Do Chełmska Śląskiego

Do Chełmska Śląskiego, drogą przez Ulanowice (6,77 km). Albo też: Kruczą Doliną (koło ławki „Do Zielonej Doliny” utwardzoną drogą w lewo) na Rozdroże Trzech Buków, „Plac Genowefy”, oznakowanie czerwone i niebieskie, „Jodłowe Źródło”, Błażejów, Chełmsko Śląskie.

Chełmsko Śląskie (552 m) posiada 1600 mieszkańców. Warto zobaczyć drewniane podcienia⁵⁷ na rynku oraz przy ulicach w kierunku Wójtowej i Olszyn, słynne są też „chełmskie kiełbaski”.

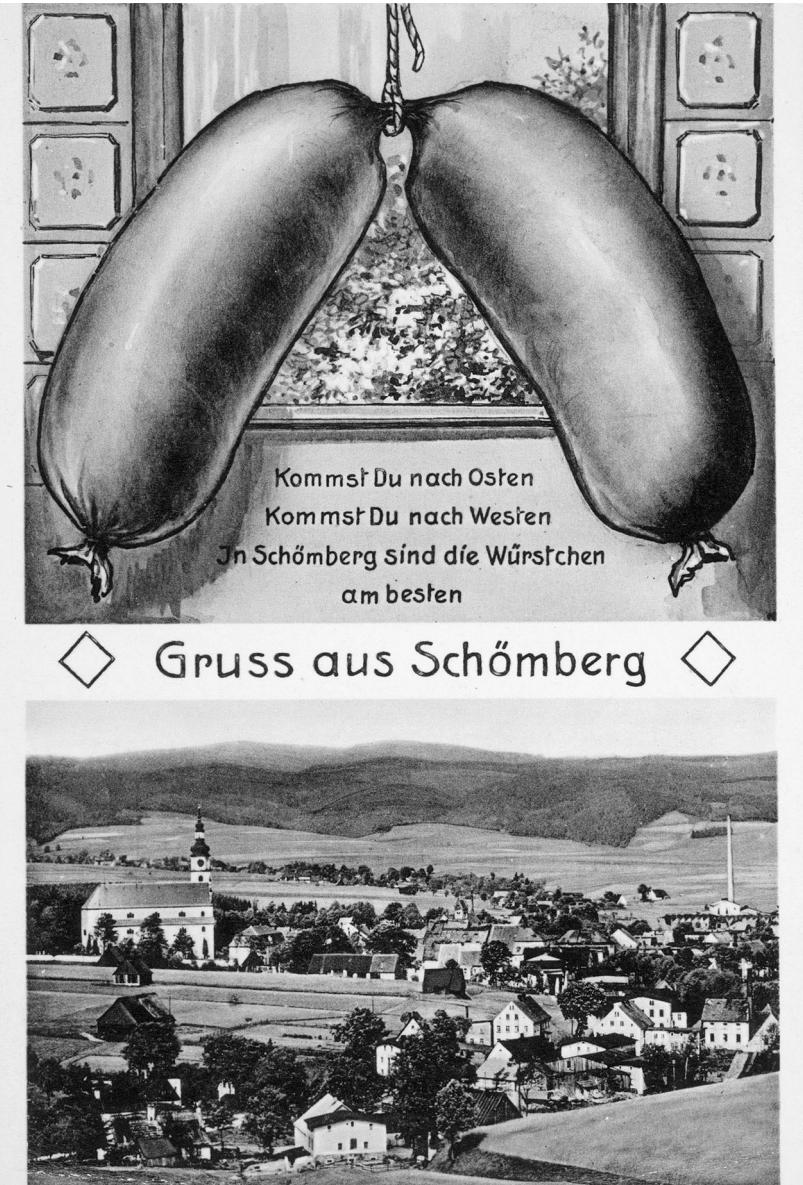
Gospody: „Pod Lwem”, na rynku. „Cesarz Niemiecki”. „Czarny Koń”. Browar. „Gwiazda”. Zajazd miejski w ratuszu. Wycieczka: do miejscowości *Libná* w Czechach, pół godziny, tamże czeski urząd celny i winiarnia. Uwaga: W przypadku wycieczek na teren Czech należy zasięgnąć informacji o przepisach dotyczących przekraczania granicy⁵⁸.

35. „Chełmskie kiełbaski”. Zdjęcie ze zbiorów Adama Antasa.

57 Mowa tu zapewne o podcieniach kamieniczek na rynku, Dwunastu Apostołach przy dzisiejszej ul. Sądeckiej oraz domach Siedmiu Braci na dzisiejszej ul. Kamiennogórskiej (z których zachował się tylko jeden). Jednak tylko te drugie i trzecie mogą być nazwane „drewnianymi podcieniami”, gdyż na chełmskim rynku są one murowane.

58 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 17.

36. Pozdrowienia z Chełmska Śląskiego z reklamą kiełbasek: *Czy jedziesz na wschód, czy jedziesz na zachód, najlepsze kiełbaski są w Chełmsku Śląskim.* Źródło ilustracji: M. Ruchniewicz, „Wiek ekstremów” w Lubawce i okolicach (1914–1989), s. 241.

4. Do Žacléřa w Czechach

Przez Královec do Žacléřa w Czechach (8 km). a) Koleją do Královca. Przesiadka. Z Královca koleją lokalną do Žacléřa. b) Zaprzęgiem przez Jurkowice, Královec i Lampertice. c) Pieszo. Lubawka, Jurkowice, w Královcu do kaplicy i cmentarza. Polną drogą (przez szosę i linię kolejową) do Lampertic. Obok szybów kopalnianych Maria i Grzegorz do Žacléřa.

Liczący 3500 mieszkańców Žacléř leży u wschodnich podnóży góry *Küpppe*⁵⁹ przynależącej do gór Rýchor. Fabryka szkła i porcelany, przedziałnie przedzy lnianej. Widoczny z daleka zamek (leżący na wysokości 695 m).

Gospody: „U Burmistrza”, „Pod Złotą Koroną”, „Słońce”, „Do Miasta”. Cukiernia ochmistrza wrocławskiego von Herrmanna.

5. Do Miszkowic, Jarkowic i na Hraniční boudy

Przez Bukówkę, obok sołectwa i zapory, do Miszkowic (gospody: „Pod Granicznymi Budami”, „Złoty Spokój”, Karczma Księżęca), a potem dalej przez Jarkowice (półtorej godziny), (gospody: browar, karczma), przez Klatkę, obok gospody „Pod Zielonym Lasem” aż do tartaku⁶⁰. Od tego miejsca (oznakowanie czerwone+niebieskie) drogą na skróty do Rozdroża Kowarskiego (791 m). Tablica. Przekraczamy drogę Lubawka-Kowary. Teraz drogą do schronisk *Hraniční boudy* (1051 m), będących częścią miejscowości *Malá Úpa* w Czechach. Czeski urząd celny. Tuż przed granicą stoi śląskie schronisko graniczne. Gospody po drugiej stronie granicy: *Tippelbaude*. *Goderbaude*. *Zajazd Heindelsa*. *Hübnerbaude*. Do *Hraniční boudy* (półtorej godziny).

59 Nie udało mi się odnaleźć współczesnej nazwy tego szczytu.

60 Brettschneide. Nie mogę odnaleźć znaczenia tego słowa, ale ponieważ *Brettschneider* to tracz, toteż zapewne mowa tu o tartaku.

Fürstenkretscham Miszkowice / Rsgb.
erbaut Anno 1012 - Bes. W. Heinzel

37. Karczma Księcia, Miszkowice w Karkonoszach, zbudowana w 1012 roku, właściciel W. Heinzel. (Podana tu rok to legendarna data budowy leśnego zamku, który miał stać w miejscu tej karczmy). Źródło: kreislandeshut.de

38. Sala w miszkowickiej Karczmie Księcej. Źródło: kreislandeshut.de

39. Pocztówka z miejscowości Miszkowice koło Lubawki. Po lewej: kościoły z plebaniami, poniżej gospody „Pod Granicznymi Budami” oraz „Złoty Spokój”. Źródło: kreislandeshut.de

6. Do Kowar

Drogą przez Jarkowice do Kowar (23 km)⁶¹.

7. Do Trutnova

Do Trutnova (23 km) drogą przez Královec, Bernartice i Zlatá Olešnice. Albo koleją przez Poříčí⁶².

8. Do Jańskich Łaźni

Do Jańskich Łaźni, samochodem przez Žacléř itd., koleją przez Trutnov i Svobodę nad Úpou albo przez Rýchory. Patrz punkt 14⁶³.

61 W tym miejscu znajduje się odwołanie do następującego przypisu dolnego: Szczegółowe informacje na temat wycieczek do Kowar, Trutnova i Jańskich Łaźni patrz: W. Patschovsky, Przewodnik po Karkonoszach i Górah Izerskich. Wydawnictwo Georg Brieger, Świdnica na Śląsku.

62 Patrz przypis 61.

63 Patrz przypis 61.

9. Do miejscowości *Adršpach* i *Teplice nad Metují*

Do miejscowości *Adršpach* i *Teplice nad Metují*. a) pociągiem z Lubawki do *Poříčí*. Przesiadka. Przez budynek stacji⁶⁴ i w lewo ku dołowi do przystanku kolejki lokalnej. Tą też do *Adršpachu* (skały) i ewentualnie do stacji *Teplice nad Metují* (skały). b) Zaprzęgiem przez Chełmsko Śląskie, potem przez miejscowości *Libná* i *Zdoňov*. Pieszo: najpierw przez Chełmsko Śląskie (zgodnie z wycieczką 3) i Wójtową; stąd „Ścieżką Maślankową” do miejscowości *Horní Adršpach* i *Dolní Adršpach*. Albo ulicą w kierunku Okrzeszyna, potem przez *Krčmov* i *Horní Adršpach* do miejscowości *Adršpach* (3 godziny) i *Teplice nad Metují*. Przez Góry Krucze i przez Uniemyśl lub Okrzeszyn do *Adršpachu*. 4 godziny. Oznakowanie czerwone i niebieskie.

Oznakowanie szlaku zaczyna się przy tablicy przed wejściem do Krucej Doliny. Do wyboru są dwie trasy, z których druga jest wygodniejsza i nieco krótsza. 1. Aż do tablicy po prawej stronie „Drogi Kruczej Doliny”. Tutaj skręć w prawo w góre do Doliny Miłości. Tu w prawo na „Ścieżkę Myśliwego” i w górę na Wysoką Polanę (844 m), potem wzdłuż granicy do „Nowego Szlaku Jeleni” (w tym miejscu „Droga Graniczna” łączy się z przebiegiem drugiej trasy wędrówki). Teraz w dół do drogowskazu. W tym miejscu należy albo skręcić w lewo do Uniemyśla i stamtąd do *Horní Adršpach*, albo prosto do Okrzeszyna i stamtąd do *Horní Adršpach* i *Dolní Adršpach*. 2. „Drogą Kruczej Doliny” do ławki „Do Zielonej Doliny”. Po lewej stronie drogi tablica. Następnie w odgałęziającą się w lewo drogę, która prowadzi na Rozdroże Trzech Buków. Stąd „Nowym Szlakiem Jeleni” przez „Plac Genowefy”, „Plac Ulryka”, „Zakręt Sedanu”, góre Końska, aż do połączenia z „Drogą Graniczną” z poprzedniej wędrówki. Teraz schodzimy do drogowskazu i kontynuujemy zgodnie ze wskazaniami z poprzedniej wędrówki 1. Z Uniemyśla możemy też udać się na stację *Horní Adršpach* i stamtąd pojechać koleją do *Adršpachu* lub *Teplic nad Metují* (skały). Można też przejść przez Okrzeszyn do stacji *Chvaleč* lub *Petříkovice* ($\frac{3}{4}$ godziny) i pojechać do *Adršpachu*, względnie do *Teplic nad Metují* (skały).

64 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 18.

10. Na Ostrą Małą

Na Ostrą Małą, 4½ godziny. Z Lubawki do Błażkowej koleją, stąd pieszo przez Szarocin, Leszczyniec i Czarnów⁶⁵. ⁶⁶

11. Na Trójgarb

Na Trójgarb. Pociągiem przez Sędzisław do Witkowa. Wejście 1 godzina⁶⁷.

12. Na Chełmiec

Na Chełmiec. Pociągiem przez Sędzisław do Boguszowa. Wejście 1 godzina.

13. Do Janowic Wielkich

Do Janowic Wielkich, stąd albo na zamek Bolczów, albo w Góry Sokole. Wyjazd całodzienny. Koleją przez Sędzisław do Janowic Wielkich⁶⁸.

14. W Rýchory do schroniska Maxova bouda

W Rýchory do schroniska Maxova bouda. Z Lubawki najpierw do Žacléřa zgodnie z IV, 4, strona 17⁶⁹.

65 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *Szczegółowy opis wszystkich tych wycieczek: W. Patschovsky, Przewodnik po Karkonoszach i Góram Izerskich. Wydawnictwo Georg Brieger, Świdnica na Śląsku.*

66 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 19.

67 W tym miejscu znajduje się przypis dolny: *Szczegółowy opis wszystkich tych wycieczek: W. Patschovsky, Przewodnik po Karkonoszach i Góram Izerskich. Wydawnictwo Georg Brieger, Świdnica na Śląsku.*

68 Patrz przypis 67.

69 Numer strony z niemieckojęzycznego, oryginalnego wydania. Ponieważ w tym opracowaniu numeracja stron jest odmienna, toteż w dalszej części tłumaczenia pomijam następne odwołania do numerów stron.

Z Žacléřa w Rýchory

- a) „Nową Drogą”. 1¼ godziny. Oznakowanie niebieskie.

Naprzeciwko gospody „Do Miasta” utwardzoną drogą w górę i obok fabryki porcelany. Wkrótce trzeba skręcić w lewo na „Nową Drogę” i iść pod górę w lesie. Drogowskaz. W tym miejscu łączą się leśne ścieżki, w tym droga na górę *Küppe* prowadząca z zamku Žacléř. Podążając za drogowskazami, wkrótce dojdziemy do „Žródła Bobru” (864 m)⁷⁰ po prawej stronie.

„Nowa Droga” pnie się od „Žródła Bobru” w górę aż do wysokiego grzbietu. Tutaj skręcamy w prawo (w lewo jest *Quintental*) na górska grzbiet. Przed ostatnim wzniesieniem, przed starą, stromą drogą, skręcamy w lewo w drogę leśną. Prowadzi ona do *Brandhäusern*, najwyżej położonych domów w *Quintental*. Znajduje się tu skromna gospoda.

Od *Brandhäusern* należy iść utwardzoną drogą na *Glöcklabade*, ewentualnie w góry powyżej wioski Rýchory, i poprzez *Mrvenečník* do najwyżej położonych domów miejscowości Rýchory, którymi są *Sněžné Domky*. Przy krzyżu i drogowskazie ścieżka prosto prowadzi w dół do *Suchý Důl*, a lewa, biegnąca po prawej stronie ogrodzenia na dzikie zwierzęta, do schroniska *Maxova bouda*⁷¹.

- b) Drogą *Küppenweg* w góry Rýchory. 1½ godziny.

Z rynku należy udać się drogą w okolice zamku. Przed nim ścieżka skręca w prawo do *Küppe*. Drogowskaz. Wspinamy się na nią i grzbietem kontynuujemy wędrówkę. Przed skrajem lasu, po prawej stronie znajduje się *Küppenruhe*. Bardzo ładny widok na miasto, dolinę *Prkenný Důl* i „Dolinę Lubawską”. Idziemy lasem, aż dojdziemy do „Nowej Drogi”. Kontynuacja: patrz poprzednia wycieczka a).

Inne trasy w Rýchory według wskazówek zawartych w specjalnym przewodniku: Patschovsky, „Rýchory”, z jedną mapą litograficzną. Wydawca: Heisig, Lubawka na Śląsku.

Na szczytach gór Rýchory znajduje się tak duża liczba rzadkich roślin wysokogórskich w znacznej obfitości i różnorodności rozwoju, stłoczonych na stosunkowo ograniczonej przestrzeni, że florę tych gór można uznać za kopię flory Karkonoszy w miniaturze.

Góra *Kutná* oraz schronisko *Maxova bouda* są najczęściej odwiedzany mi punktami gór Rýchory (1001 m). Można stąd podziwiać wspaniałe widoki.

70 Jednakże źródło Bobru znajduje się na wysokości 780 m.

71 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 20.

Na górze *Kutná* stoi schronisko *Maxova bouda* z letnią i zimową gospodą. Jest ona dość przestronna i zawiera trzy pokoje gościnne, kuchnię itp. Dobre jedzenie. Również awaryjny nocleg.

Zejścia ze schroniska *Maxova bouda*

- a) Do miejscowości *Svoboda nad Úpou*. $1\frac{1}{2}$ godziny. Oznakowanie niebieskie i żółte. Przez „Łąkę Rýchorską” do kamieniolomu wapienia. Tam zaczyna się wspomniane wcześniej oznakowanie szlaku.
- b) Do *Maršov I „Różową Drogą*, która zaczyna się przy schronisku *Maxova bouda*. Oznakowanie szlaku czerwone.
- c) Do *Horní Maršov* szlakiem pieszym oznaczonym kolorem niebieskim. Z *Maršova* ewentualnie do Jańskich Łazni. Powrót do Lubawki pociągiem przez *Svobodę nad Úpou* i *Trutnov*. Patrz też „Karkonosze i Góry Izerskie”.

15. Na Śnieżkę

Na Śnieżkę. 6 godzin. Prowadzącą do Kowar drogą przez Bukówkę, obok zapory na Bobrzu i przez Miszkowice, potem przez⁷² Jarkowice ($1\frac{1}{2}$ godziny) i przez piękną „Dolinę Klatki”, obok gospody „Pod Zielonym Lasem” aż do tartaku. Od tego miejsca (oznakowanie szlaku czerwone i niebieskie) skrótem na Rozdroże Kowarskie, potem przekraczamy drogę Lubawka-Kowary (drogowskaz) i leśną drogą do schronisk *Hraniční boudy* (3 godziny). Od schronisk *Hraniční boudy* na Śnieżkę (6 godzin) przez Drogę Faltisa albo też górną Drogą Czarnej Kopy. Aby uzyskać szczegółowy opis większych wycieczek, zobacz: Patschovsky, „Przewodnik po Karkonoszach i Górah Izerskich”. Wydawnictwo: Georg Brieger ze Świdnicy na Śląsku.

⁷² Tamże, s. 21.

6. V. Wycieczki w Góry Krucze oraz w okolice Lubawki

A. Spacery w góry w okolicach Lubawki i Ulanowic.

1. Lubawka, strzelnica, czerwonym szlakiem na Pustelnię, „Skała Klosego”, Kierz, w dół do ławki „Odpoczynek Myśliwego”, Lubawka. Czas 2½ godziny.
2. a) Lubawka, strzelnica, szlak czerwony, „Widok na Dolinę Bobru”, Pustelnia, kamieniołom pod Pustelnią, szlakiem niebieskim do „Głębokiego Wąwozu”, kamieniołom pod Pustelnią, Lubawka. Czas 2¾ godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, kamieniołom pod Pustelnią, „Głęboki Wąwoz”, szlakiem niebieskim na Pustelnię, szlakiem czerwonym do Lubawki. Czas 2¾ godziny.
3. a) Lubawka, strzelnica, szlakiem czerwonym na Pustelnię, „Skała Klosego”, Kierz, Lipowiec, „Ścieżką Kościelną” z powrotem do Lubawki. Czas 3 godziny. Albo odwrotnie: b) Z Lubawki „Ścieżką Kościelną” na Lipowiec, Kierz-„Skała Klosego”-Pustelnia, czerwonym szlakiem do Lubawki. Czas 3 godziny.

40. Lubawka na Śląsku, widok z góry Pustelnia. Źródło: aukcje internetowe.

4. a) Z Lubawki zgodnie z 3a na Lipowiec, a potem przez „Piekło” do Lubawki. Czas 3½ godziny. b) Lubawka, przez „Piekło” na Lipowiec, potem zgodnie z 3b dalej. Czas 3½ godziny⁷³.
5. a) Lubawka, strzelnica, Miejska Góruka, Kierz, Pustelnia, szlakiem czerwonym do Lubawki. Czas 3 godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, strzelnica, szlakiem czerwonym na Pustelnię, Kierz, Miejska Góruka, Lubawka. Czas 3 godziny.
6. Z Lubawki według 4a do „Piekła”, stąd na „Małą Górkę” i przez park do Lubawki. Czas 4 godziny.
7. a) Lubawka, strzelnica, „Piekło”, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośredka, Święta Góra, na wieżę widokową zgodnie z III, 4. B. 2, „Ławki Świętej Góry”, „Drogą Lindequista” na „Małą Górkę” i przez park do Lubawki. Czas 4 godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, przez park na „Małą Górkę”, „Wzniesienie Lindequista”, „Droga Lindequista”, na Świętą Górę, „Ławki Świętej Góry”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa, „Graniczna Droga”, „Górska Droga”, „Droga Świętej Góry”, Przełęcz Pośredka, „Plac Kujawy”, przez „Piekło” i ulicę Lipową do Lubawki. Czas 4½ godziny.

41. Lubawka na Śląsku ze Świętą Górą. Źródło: fotopolka.eu

73 Tamże, s. 22.

8. a) Z Lubawki na Przełęcz Pośródka zgodnie z punktem 7a, następnie „Nowa Droga Piwna” albo „Stara Droga Piwna”, Ulanowice, Lubawka. Czas 4 godziny. Albo odwrotnie: *⁷⁴b) Lubawka, Ulanowice, „Nowa Droga Piwna” albo „Stara Droga Piwna”, Przełęcz Pośródka, a potem według punktu 7b do Lubawki. Czas 4 godziny.
9. a) Z Lubawki na Przełęcz Pośródka zgodnie z punktem 7a, potem „Nową Drogą Piwną” do drogi przed Ulanowicami, „Drogą Filozofów” u stóp Świętej Góry i do Lubawki. Czas 4 godziny. Albo odwrotnie: *b) Lubawka, „Plac Patschovskiego” i „Plac doktora Pfeiffera”, „Drogą Filozofów” u stóp Świętej Góry do drogi przed Ulanowicami, „Nowa Droga Piwna”, Przełęcz Pośródka, następnie zgodnie z punktem 7b do Lubawki. Czas 4 godziny.
10. a) Lubawka, „Plac Patschovskiego” i „Plac doktora Pfeiffera”, „Drogą Filozofów”, ścieżką w górę do „Drogi Górnej”, „Wzniesienie Schleinitza”, „Starą Drogą Piwną”, Ulanowice, Lubawka. 2 godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, Ulanowice, „Nową Drogą Piwną” albo „Starą Drogą Piwną” do skraju lasu, na utwardzoną drogę w lewo, „Wzniesienie Schleinitza”, „Droga Górska”⁷⁵ w dół do „Drogi Filozofów”, „Plac doktora Pfeiffera”, „Plac Patschovskiego”, Lubawka.

42. Letniskowe Ulanowice koło Lubawki na Śląsku. Źródło: polska-org.pl

74 Znaczenie takiej gwiazdki opisane zostało w uwagach na końcu publikacji (patrz s. 76), gdzie wspomina się: *Punktem wyjścia dla wycieczek oznaczonych symbolem * mogą być również Ullanowice. Czas przemarszu skróci się o czas potrzebny na przejście z Lubawki do Ullanowic.*

75 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 23.

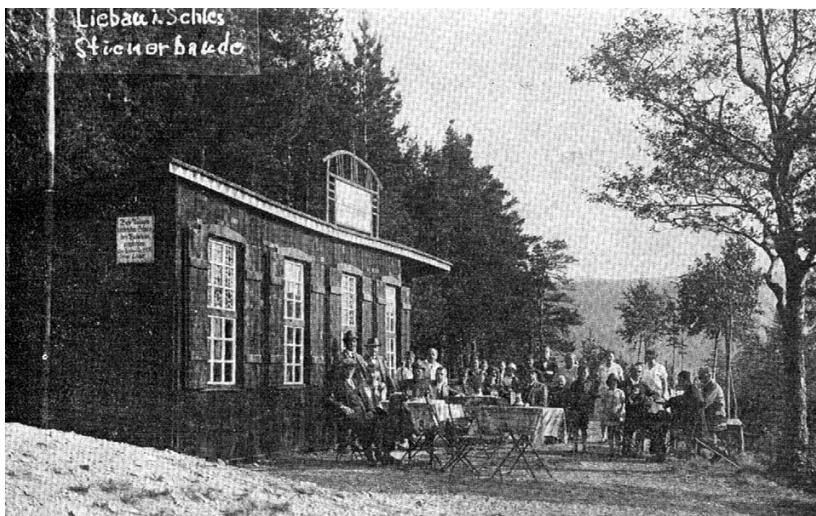
11. a) Z Lubawki na Lipowiec, potem przez „Plac Kujawy” i Przełęcz Pośrodką do Ulanowic, Lubawka. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny. Albo odwrotnie: *b) Lubawka, Ulanowice, „Nowa Droga Piwna”, Przełęcz Pośrodką, „Plac Kujawy”, Lipowiec, Lubawka. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny.
12. a) Lubawka, szosą w kierunku Kamiennej Góry, kamieniołom na Pustelni, w prawo na Betlejem, przez Lipienicę z powrotem do Lubawki. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, „Ścieżka Kościelna” (albo „Piekło”), Lipowiec, Lipienica, Krzeszów, Betlejem, kamieniołom na Pustelni, Lubawka. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny.
13. a) Lubawka, park, „Mała Góra”, „Piekło”, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośrodką, Ulanowice, Lubawka. Czas $2\frac{3}{4}$ godziny. Albo odwrotnie: *b) Lubawka, Ulanowice, „Nowa Droga Piwna”, Przełęcz Pośrodką, „Plac Kujawy”, „Piekło”, „Mała Góra”, park, Lubawka. Czas $2\frac{3}{4}$ godziny.
14. a) Lubawka, park, „Mała Góra”, „Piekło”, Lipowiec, Kierz, do ławki „Odpoczynek Myśliwego”, Lubawka. Czas 3 godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, strzelnicza, droga na Pustelnię, do ławki „Odpoczynek Myśliwego”, Kierz, Lipowiec, „Mała Góra”, park, Lubawka. Czas 3 godziny.
15. a) Lubawka, park, „Mała Góra”, „Piekło”, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośrodką, Święta Góra, na wieżę widokową zgodnie z punktem III. 4 B 2, zejście do Lubawki jak wejście a) w odwrotnej kolejności. Czas $2\frac{3}{4}$ godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, Święta Góra (patrz wejście III. 4 A), „Droga Graniczna”, „Droga Górska”, „Droga Świętej Góry”, Przełęcz Pośrodką, „Plac Kujawy”, „Piekło”, „Mała Góra”, park, Lubawka. Czas⁷⁶ 4 godziny⁷⁷.
16. a) Lubawka, park, „Mała Góra”, „Wzniesienie Lindequista”, „Droga Lindequista”, Święta Góra, „Ławki Świętej Góry”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa, „Droga Graniczna”, „Droga Górska”, „Droga Świętej Góry”, Przełęcz Pośrodką, „Plac Kujawy”, „Piekło”, Lubawka. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, „Piekło”, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośrodką, Święta Góra, do wieży widokowej według III. 4 B 2, „Ławki Świętej Góry”, „Droga Lindequista”, „Wzniesienie Lindequista”, „Mała Góra”, park, Lubawka. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny.
17. a) Lubawka, park, „Mała Góra”, „Wzniesienie Lindequista”, „Droga Lindequista”, Święta Góra, „Ławki Świętej Góry”, „Droga na Wieżę”, wieża widokowa, „Droga Graniczna”, „Droga Górska”, „Droga Świętej Góry”, Przełęcz Pośrodką, Ulanowice, Lubawka. Czas 4 godziny. Albo odwrotnie: *b) Lubawka, Ulanowice, Przełęcz Pośrodką, Święta Góra, do wieży widokowej według III. 4 B 2, „Ławki Świętej Góry”, „Droga Lindequista”,

⁷⁶ Tutaj nastąpiła chyba jakaś pomyłka dotycząca czasu wycieczki: według punktu 15a ma ona trwać $2\frac{3}{4}$ godziny, a według punktu 15b, będącego odwrotną trasą niż ta z 15a, aż 4 godziny.

⁷⁷ W. Patschovsky, dz. cyt., s. 24.

„Wzniesienie Lindequista”, „Mała Górką”, park, Lubawka. Czas 3¾ godziny.

18. a) Lubawka, park, „Plac Schaala”, do dolnych kaplic, „Plac Patschovskiego” i „Plac doktora Pfeiffera”, „Drogą Filozofów” u stóp Świętej Góry do Ulanowic, Lubawka. Czas 3 godziny. Albo odwrotnie: *b) Lubawka, szosą albo polną drogą do Ulanowic, „Drogą Filozofów” u stóp Świętej Góry do „Placu doktora Pfeiffera” i „Placu Patschovskiego”, później do dolnych kaplic i na „Małą Górkę”, park, Lubawka. Czas 2½ godziny.

43. Lubawka na Śląsku, „Restauracja przy Świętej Górze”. Budynek dziś nie istnieje.
 Źródło: kreislandeshut.de

B. Spacery w Góry Krucze

a) Przez Ulanowice

1. Lubawka, Ulanowice, Krucza Skała, a mianowicie:
 - a) Lubawka, Ulanowice, „Droga Huberta”, szlakiem niebieskim do Kruczej Skały. Czas 1½ godziny.
 - b) Lubawka, Ulanowice, „Rurowy Wąwóz”, „Droga Nadleśniczego”, Krucza Skała. Czas 1¾ godziny⁷⁸.Następnie: Krucza Skała, „Odpoczynek Huberta”, Rozdroże Trzech Buków, „Plac Genowefy”. Czas 1 godzina.

Następnie: Zejście do „Domku Myśliwskiego” w Kruczej Dolinie;
a) na ścieżkę w prawo. Czas ¼ do ½ godziny;
b) utwardzoną drogą na wprost. Czas ¾ do 1 godziny.

- Następnie: Krucza Dolina, Lubawka. Czas 1¼ godziny.
2. Z Lubawki do „Domku Myśliwskiego” jak w punkcie 1. Następnie: „Droga Stęchlego Wąwozu”, „Skały Magdaleny”, szlakiem żółtym w Kruczą Dolinę, Lubawka. Czas 5 godzin.

44. Miejscowość letniskowa Ulanowice koło Lubawki na Śląsku. Krucza Skała z widokiem na Kruczą Dolinę. Źródło: kreislandeshut.de

78 Tamże, s. 25.

3. Z Lubawki do „Domku Myśliwskiego” jak w punkcie 1. Następnie: „Droga Stęchlego Wąwozu”, *Hohles Gründl*^o, utwardzoną drogą do „Jodły Baumbacha”. Czas 5 do 5½ godziny. Stąd zejście:
- a) przez Dolinę Miłości (szlakiem czerwonym), następnie do Lubawki. Czas 1½ godziny;
 - b) od „Jodły Baumbacha” ścieżką do „Spalonej Drogi”, (szlak czerwony), z tejże w lewo na Czerwone Skały i stąd w dół (szlak czerwony), do Jurkowic albo szlakiem niebieskim przez „Jelenie Źródło” i „Schronisko Źródlane” do Královec i Lubawki. Czas 2 godziny;
 - c) od „Jodły Baumbacha” ścieżką do „Spalonej Drogi”, potem „Spaloną Drogą” w prawo (szlakiem czerwonym), przez Dolinę Miłości, następnie do Lubawki. Czas 2 godziny.

„Quellenbaude Königshain” Sudetenland

45. „Schronisko Źródlane”, Královec, Kraj Sudecki. Dziś schronisko to już nie istnieje.
Źródło: aukcje internetowe.

79 Nazwy tej nie potrafię przetłumaczyć.

4. Z Lubawki do „Domku Myśliwskiego” jak w punkcie 1. Następnie:
 - a) „Drogą Kruczej Doliny” do „Spalonej Drogi”, „Spalona Droga”, Dolina Miłości (szlak czerwony), Lubawka. Czas 5 godzin;
 - b) „Drogą Kruczej Doliny” do „Spalonej Drogi”, „Spalona Droga”, od „Powitalnego Odpoczynku” (szlakiem czerwonym) do Czerwonych Skał i Jurkowic albo przez „Jelenie Źródło” (szlakiem niebieskim) i „Schronisko Źródlane” do *Královca* i Lubawki. Czas 5 godzin⁸⁰.
5. Z Lubawki do „Placu Genowefy” jak w punkcie 1. Droga utwardzona w Kruczej Dolinie, „Droga na Górę Gotschego”, zwana też jako „Dolina Drogą ku Wysokiej Polanie”, do „Jodły Baumbacha”. Czas $4\frac{3}{4}$ godziny. Zejście jak w punkcie 3.
6. Lubawka, Ulanowice (bezpośrednio), „Szczeg Jeleni”, „Punkt Widokowy Marty”, „Droga Prezesa”, Krucza Skała. Czas 3 godziny. Następnie kontynuacja według 1, 2, 3, 4 lub 5.
7. Lubawka, Ulanowice, „Szczeg Jeleni”, „Punkt Widokowy Marty”, „Stary Szczeg Jeleni”, Rozdroże Trzech Buków, „Plac Genowefy”. Czas $2\frac{3}{4}$ godziny. Następnie według punktów 1, 2, 3, 4 lub 5.

46. Lubawka w Karkonoszach, schron na Kruczej Skale, 710 metrów (warto tu zauważyć, że wysokość tej góry to 681 metrów). Obiekt dziś nie istnieje. Źródło: kreislandeshut.de

80 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 26.

b) Przez wejście do Kruczej Doliny.

I. Po prawej stronie Raby (lewe zbocza Kruczej Doliny)

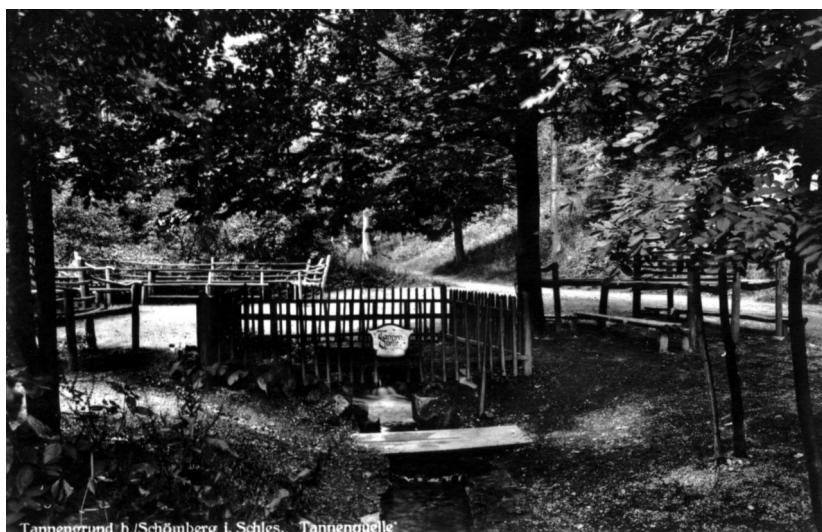
1. Lubawka, Kruczą Doliną do ławki „Do Zielonej Doliny”, drogą w lewo do Rozdroża Trzech Buków, Krucza Skała, „Droga Huberta” (szlak niebieski) lub też „Drogą Nadleśniczego” do Ulanowic i Lubawki. Czas $3\frac{3}{4}$ do $4\frac{1}{4}$ godziny.

47. Krucza Dolina wraz z Doliną Miłości. Źródło: kreislandeshut.de

2. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”. Czas $1\frac{1}{2}$ godziny. Następnie:
 - a) ścieżką po drugiej stronie potoku i „Drogi Kruczej Doliny” do „Placu Genowefy”, $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ godziny.
 - b) wzdłuż drogi w Kruczej Dolinie do „Placu Genowefy”, 1 godzina. Następnie: „Plac Genowefy”, Rozdroże Trzech Buków, Krucza Skała. Czas 1 godzina. Następnie:
 - a) Krucza Skała, „Droga Huberta” (szlak niebieski) do Ulanowic, Lubawka. Czas $\frac{3}{4}$ godziny.
 - b) Krucza Skała, „Droga Nadleśniczego”, Ulanowice, Lubawka. Czas $1\frac{1}{4}$ godziny.

3. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”, „Drogą Kruczej Doliny” do „Placu Genowefy”, Rozdroże Trzech Buków, „Szlak Jeleni”, „Punkt Widokowy Marty”, „Szlak Jeleni”, Ulanowice, Lubawka. Czas 4 godziny.
4. Lubawka, Rozdroże Trzech Buków według punktu 1 lub 2. Następnie: „Droga Nadleśniczego”, „Droga Prezesa”, „Punkt Widokowy Marty”, „Szlak Jeleni”, Ulanowice, Lubawka. Czas $3\frac{1}{4}$ godziny⁸¹.
5. Lubawka, Kruczą Doliną do ławki „Do Zielonej Doliny”, drogą w lewo do Rozdroża Trzech Buków, „Plac Genowefy”, „Jodłowe Źródło”, Błażejów koło Chełmska Śląskiego, Chełmsko Śląskie, Lubawka. Czas $4\frac{3}{4}$ godziny.

48. Pocztówka ukazująca „Jodłowe Źródło” z Błażejowa; w latach przedwojennych wieś zmieniono nazwę z *Blasdorf* na *Tannengrund*. Źródło: aukcje internetowe.

6. Lubawka, Kruczą Doliną do ławki „Do Zielonej Doliny”, drogą w lewo na Rozdroże Trzech Buków, „Plac Genowefy”, „Szlak Jeleni” (oznakowanie czerwono-niebieskie) do Okrzeszyna. Czas $3\frac{1}{2}$ do 4 godzin. Porównaj też punkt 9. Powrót do Lubawki:
 - a) przez Uniemyśl, Chełmsko Śląskie i Ulanowice. Czas 3 godziny;
 - b) przez Bečkov, Bernartice i ewentualnie powrót koleją do Lubawki;
 - c) przez Okrzeszyn do miejscowości Petříkovice w Czechach, stąd koleją przez Poříčí do Lubawki. Czas $2\frac{3}{4}$ godziny.

81 Tamże, s. 27.

II. Na lewo od Raby (prawe zbocza Kruczej Doliny).

1. Lubawka, Kruczą Doliną do ławki „Do Zielonej Doliny”, ścieżką w prawo (szlak żółty) na „Skały Magdaleny” (żelazne barierki, ławka). Potem ścieżką i drogą w lewo przez „Stęchły Wąwóz” do „Domku Myśliwskiego”, następnie przez Kruczą Dolinę i z powrotem do Lubawki. Albo w odwrotnej kolejności. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”, „Stęchły Wąwóz”, ścieżką w prawo do „Skał Magdaleny” (szlak żółty), do Kruczej Doliny, Lubawka. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny.

49. „Stęchły Wąwóz”. Źródło: kreislandeshut.de

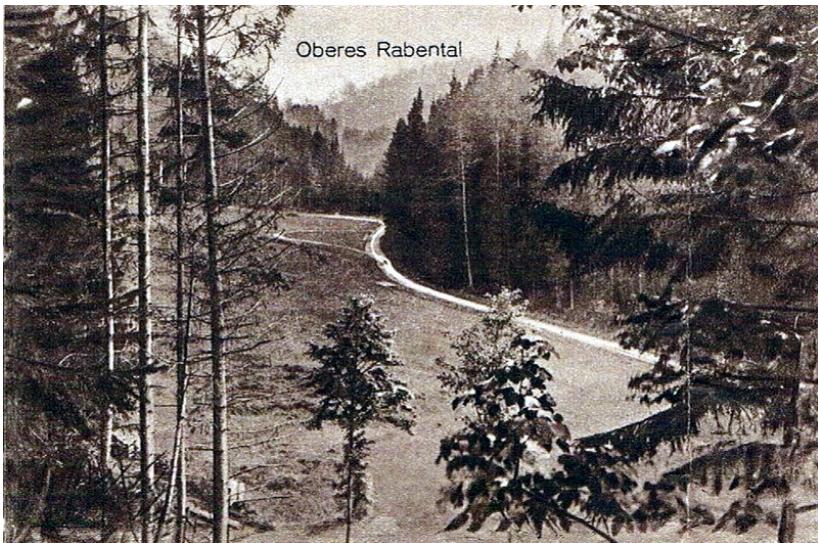
2. Lubawka, Krucza Dolina, „Spalona Droga” (szlak czerwony), przez Dolinę Miłości, Krucza Dolina, Lubawka. Czas $2\frac{1}{2}$ godziny.
3. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”, „Droga Stęchlego Wąwozu”, „Jodła Baumbacha”, przez Kruczą Dolinę do Lubawki. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny.
4. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”, do „Jodły Baumbacha” jak w punkcie 3, ścieżką na „Spaloną Drogę” (szlak czerwony), na Czerwone Skały. Do Lubawki:

50. „Dolina Lubawska” widziana od strony Ulanowic. Źródło: kreislandeshut.de

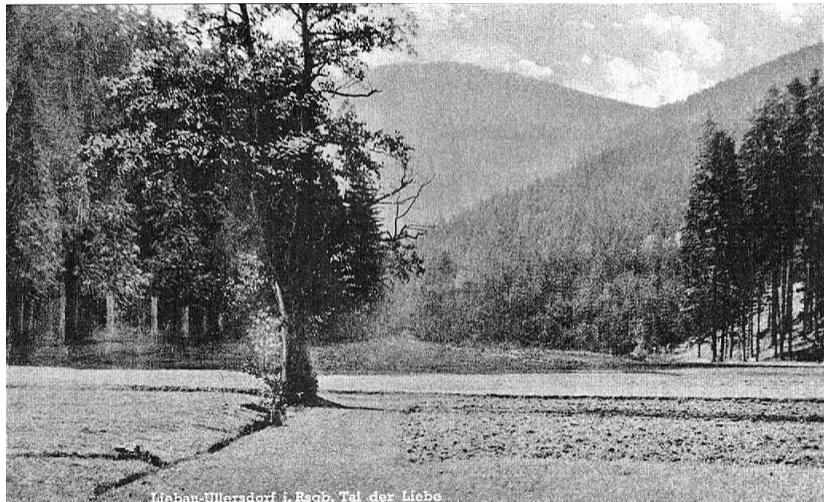
- a) Czerwone Skały (szlak czerwony), „Spalona Droga” i przez Dolinę Miłości, następnie do Lubawki. Czas całej wędrówki $5\frac{1}{2}$ godziny;
- b) Czerwone Skały, zejście przez Jurkowice (szlak czerwony) lub też przez „Jelenie Źródło” (szlakiem niebieskim) do „Schroniska Źródlanego” i przez Královec do Lubawki. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny⁸².
5. Lubawka, Krucza Dolina (szlak czerwono-niebieski) przez Dolinę Miłości na „Spaloną Drogę”, następnie w prawo (szlakiem czerwonym) do Czerwonych Skał, zejście do Jurkowic (szlak czerwony). Albo przez „Jelenie Źródło” (szlak niebieski) do „Schroniska Źródlanego” i przez Královec do Lubawki. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny.
6. Lubawka, Krucza Dolina (szlak czerwony) przez Dolinę Miłości, „Jodła Baumbacha”. Czas 2 godziny. Zejście od „Jodły Baumbacha”:
 - a) według punktu 4;
 - b) „Jodła Baumbacha”, *Hohles Gründ'l*, „Domek Myśliwski”, Krucza Dolina, Lubawka. Czas $2\frac{1}{4}$ godziny;
 - c) „Jodła Baumbacha”, *Hohles Gründ'l*, „Skały Magdaleny” (szlak żółty) do Kruczej Doliny, Lubawka. Czas: $2\frac{1}{2}$ godziny.

82 Tamże, s. 28.

51. Górná časť Kruczej Doliny. Žródło: kreislandeshut.de

7. Lubawka, Krucza Dolina, Dolina Miłości, „Ścieżką ku Wysokiej Polanie” do Wysokiej Polany. Czas $2\frac{1}{2}$ godziny. Wysoka Polana, „Jodła Baumbacha”. Czas $1\frac{1}{4}$ godziny. Następnie: „Jodła Baumbacha”, „Droga na Górę Gotschego” (zwana też „Dolną Drogą ku Wysokiej Polanie”), do „Klonowego Źródła” przy „Drodze Kruczej Doliny”, „Domek Myśliwski”, Krucza Dolina, Lubawka. Czas 3 godziny.
8. Lubawka, Krucza Dolina, „Domek Myśliwski”, „Droga na Górę Gotschego” (zwana też „Dolną Drogą ku Wysokiej Polanie”), „Jodła Baumbacha”. Czas $4\frac{3}{4}$ godziny. Zejście jak w punkcie 4) lub 6).
9. Lubawka, Krucza Dolina, „Jodła Baumbacha” według 3) lub 6). Następnie: Wysoka Polana, „Droga Graniczna”, „Ścieżką ku Wysokiej Polanie” i przez Dolinę Miłości do Kruczej Doliny. Z powrotem do Lubawki. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny.

Liebau-Ullersdorf i. Regb. Tal der Liebe

52. Lubawka-Ulanowice w Karkonoszach, Dolina Miłości. Źródło: kreislandeshut.de

10. Lubawka, Krucza Dolina, „Jodła Baumbacha” według 3) lub 6). Następnie: Wysoka Polana, „Droga Graniczna” (oznakowanie szlaku czerwone i niebieskie), „Ścieżką ku Wysokiej Polanie” na „Spaloną Drogę” (szlak czerwony), w lewo do Czerwonych Skał i w dół do Jurkowic. Albo przez „Jelenie Źródło” (szlak niebieski) do „Schroniska Źródlanego”⁸³ i do Královca. Czas 3½ godziny. Powrót przez Jurkowice do Lubawki, ¼ do 1 godziny.
11. Lubawka, Krucza Dolina, „Jodła Baumbacha” według punktu 3) lub 6). Następnie: Wysoka Polana, „Droga Graniczna”, szlakiem czerwono-niebieskim do Okrzeszyna. 3½ godziny. Powrót do Lubawki zgodnie z punktem B. b. 6.

83 Tamże, s. 29.

c) Przez Jurkowice

1. Lubawka, Jurkowice, szlakiem żółtym na „Sępiową Ławkę”; „Plac Cesarsza” i do „Jeleniego Źródła”, szlak czerwony, przez Czerwone Skały. „Spalonej Drogi”, przez Dolinę Miłości, potem do Lubawki. Czas $3\frac{3}{4}$ godziny.
2. Lubawka, jak w punkcie 1 do Czerwonych Skał, „Spalonej Drogi”, „Skały Magdaleny”, „Droga Stęchlego Wąwozu”, „Domek Myśliwski”, Krucza Dolina, Lubawka. Czas $4\frac{1}{2}$ godzin.
3. Lubawka, Jurkowice, jak w punkcie 1 do Czerwonych Skał, „Spalonej Drogi”, szlakiem czerwonym na ścieżkę wiodącą do „Jodły Baumbacha”, „Droga Stęchlego Wąwozu”, „Domek Myśliwski”, Krucza Dolina, Lubawka. Czas 5 godzin.
4. Lubawka, Jurkowice, jak w punkcie 1 do Czerwonych Skał, „Spalonej Drogi”, szlakiem czerwonym na ścieżkę wiodącą do „Jodły Baumbacha”, przez Dolinę Miłości do Lubawki. Czas 4 godziny.

53. Lubawka-Ulanowice w Karkonoszach, Dolina Miłości. Źródło: kreislandeshut.de

C. Wycieczki w góry szarogłazowe⁸⁴

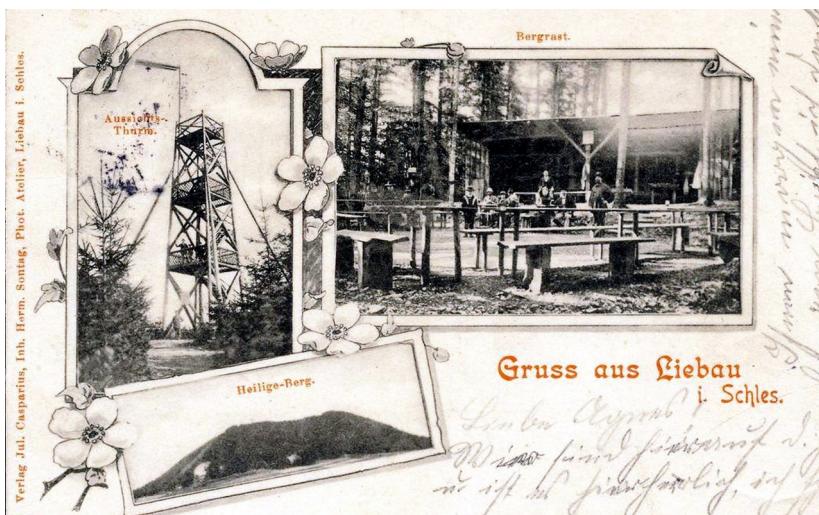
1. a) Lubawka, szlakiem czerwonym przez cegielnię albo przez Lubawkę i „Dom Wiejski” na „Ostre Skały” (interesująca Dziurawa Skała w jednej ze skał leżących ku zachodowi), Zadzierna (widok na wysokie góry ze skały zachodniej oraz na „Dolinę Lubawską” i Góry Krucze ze skały wschodniej), Bukówka, Lubawka. Czas $3\frac{1}{4}$ godziny. Albo odwrotnie: b) Lubawka, Bukówka, Zadzierna, „Ostre Skały”, szlak czerwony, przez cegielnię lub przez „Dom Wiejski” do Lubawki. Czas $3\frac{1}{4}$ godziny.
2. a) Lubawka, Bukówka, Szczepanów, Královec, Lubawka. Czas $3\frac{1}{4}$ godziny⁸⁵. Albo odwrotnie: b) Lubawka, Královec, Szczepanów, Bukówka, Lubawka. Czas $3\frac{1}{4}$ godziny.
3. a) Lubawka, ścieżką do Szczepanowa, przez wioskę do sołectwa i górkim grzbietem do gospody Illnera w miejscowości Černá Voda, przez kopalnię Aurora do folwarku w Szczepanowie, Jurkowice lub Královec, Lubawka. Czas $3\frac{1}{2}$ godziny. Lub odwrotnie: b) Lubawka, Jurkowice, do folwarku w Szczepanowie, kopalnia Aurora, gospoda Illnera w miejscowości Černá Voda, grzbietem górkim do sołectwa w Szczepanowie, ścieżką przez łąki lub przez Bukówkę do Lubawki. Czas 4 godziny.
4. a) Lubawka, Černá Voda według punktu 3 a. Następnie: Lampertice, Bernartice, Královec, Jurkowice, Lubawka. Czas $5\frac{1}{2}$ do 6 godzin. Albo odwrotnie: b) Lubawka, Jurkowice, Královec, Bernartice, Lampertice, Černá Voda, potem z powrotem do Lubawki jak w punkcie 3a lub 3b. Czas $5\frac{1}{2}$ do 6 godzin.

84 Gauwackengebirge. Przy czym powinno tu być Grauwackengebirge.

85 W. Patschovsky, dz. cyt., s. 30.

D. Wycieczki całodniowe w okolicach Lubawki.

1. Rano: Lubawka, strzelnica, szlakiem czerwonym na Pustelnię, drogą wzdłuż grzbietu górskego do Ulanowic przez Kierz, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośrodkę, szlak czerwony, Święta Góra, na wieżę widokową albo do „Górskiego Odpoczynku” według III. 4 B 2, „Ławki Świętej Góry”, „Droga Lindequista”, „Wzniesienie Lindequista”, „Mała Górką”, Lubawka. Popołudniu: Lubawka, „Piekło”, „Plac Kujawy”, Przełęcz Pośrodkę, Ulanowice, lub: z Lubawki bezpośrednio do Ulanowic, „Droga Huberta”, szlakiem niebieskim do Kruczej Skały, z powrotem na „Drogę Huberta”, Rozdroże Trzech Buków, góra Widok, „Plac Genowefy”, ścieżką do „Domku Myśliwskiego”⁸⁶, następnie: a) „Skały Magdaleny”, szlakiem żółtym na „Spaloną Drogę”, od ławki „Powitalny Odpoczynek”, szlakiem czerwonym do Czerwonych Skal, zejście do Jurkowic szlakiem czerwonym, albo niebieskim przez „Jelenie Źródło” do „Schroniska Źródlanego” i przez Královec do Lubawki, albo: b) „Droga Stęchlego Wąwozu”, „Jodła Baumbacha”, stąd aa) ścieżką na „Spaloną Drogę”, szlakiem czerwonym przez Czerwone Skały, „Jelenie Źródło”, do Jurkowic, Lubawka, albo: bb) przez Dolinę Miłości, szlakiem czerwonym przez Kruczą Dolinę, Lubawkę.

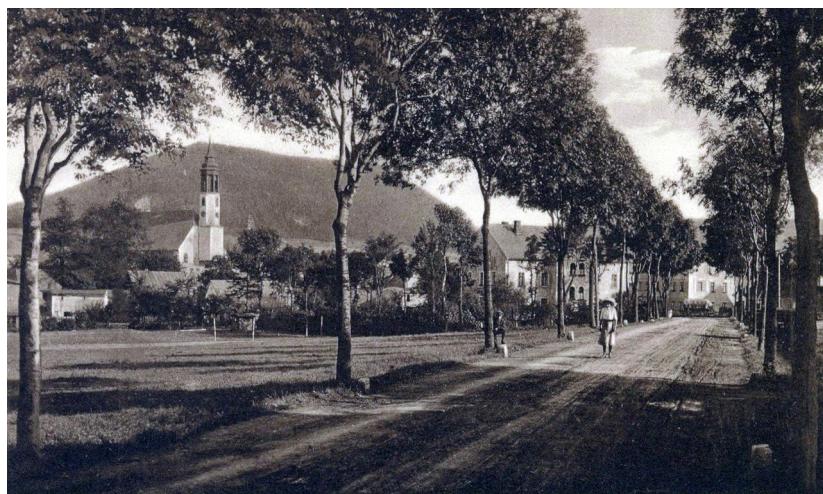
54. Pozdrowienia z Lubawki na Śląsku. Po lewej: wieża widokowa, po prawej zlokalizowany w sąsiedztwie szczytu lokal gastronomiczny „Górski Odpoczynek”, na dole: Święta Góra. Wieża i budynek lokalu dziś już nie istnieją. Źródło: polska-org.pl

86 Tamże, s. 31.

- Rano: Lubawka, „Piekło”, Lipowiec, Kierz, Pustelnia, szlakiem czerwonym do strzelnicy, Lubawka. Popołudniu: Lubawka, Jurkowice, Krucza Dolina; lub: Lubawka, Jurkowice, szlak czerwony, przez Czerwone Skały i Dolinę Miłości do Kruczej Doliny, następnie: „Domek Myśliwski”, ścieżką po drugiej stronie „Drogi Kruczej Doliny” i potoku do „Placu Genowefy”, Rozdroże Trzech Buków, Krucza Skała, „Droga Huberta”, szlakiem niebieskim do Ulanowic, „Nowa Droga Piwna”, Przełęcz Pośrodką, następnie: a) „Plac Kujawy”, „Piekło”, „Mała Góra”, Lubawka, lub: b) Przełęcz Pośrodką, szlak czerwony, Święta Góra, na wieżę widokową według III. 4 B 2, „Ławki Świętej Góry”, „Droga Lindequista”, „Wzniesienie Lindequista”, „Mała Góra”, Lubawka.
- Rano: Lubawka, szlakiem czerwonym przez cegielnię lub przez „Dom Wiejski” na „Ostre Skaly”, Zadzierna, Bukówka⁸⁷. Popołudniu: Bukówka, Szczepanów, Černá Voda, Žacléř, ewentualnie koleją przez Lampertice i Královec do Lubawki, lub z Žacléřa przez wznieśenie Písečná na Bernartice i koleją do Lubawki. Popołudniową wycieczkę można również odbyć w odwrotnej kolejności.

Wycieczki jednodniowe obejmują również:

V B, b) I 5 i 6 oraz V B, b) II 11.

Cisownia i Schloss

Partie an der Buchwalder Straße

55. Lubawka na Śląsku, fragment Buchwalder Straße (dziś ulica wiodąca w kierunku Bukówki nazywa się ul. Karkonoska). Źródło: polska-org.pl

⁸⁷ Tamże, s. 32.

7. VI. Uwagi

1. Podane czasy dotyczą pieszych poruszających się dość wolno.
2. Ewentualne postoje w czasie wędrówki nie są tu ujęte.
3. Korzystając z map szlaków z wymienionych wycieczek można ułożyć jeszcze wiele innych.
4. Punktem wyjścia dla wycieczek oznaczonych symbolem * mogą być również Ulanowice. Czas przemarszu skróci się o czas potrzebny na przejście z Lubawki do Ulanowic⁸⁸.

56. Lubawka, tablica przy schodach z informacją: *Stuletnie miejsce kultu i sanktuarium na Świętej Górze, kaplice drogi krzyżowej, wieża widokowa*. Źródło: okładka *Schlesischer Gebirgsbote*, 11/2015.

88 Tamże, s. 33.

8. Plan Lubawki na Śląsku

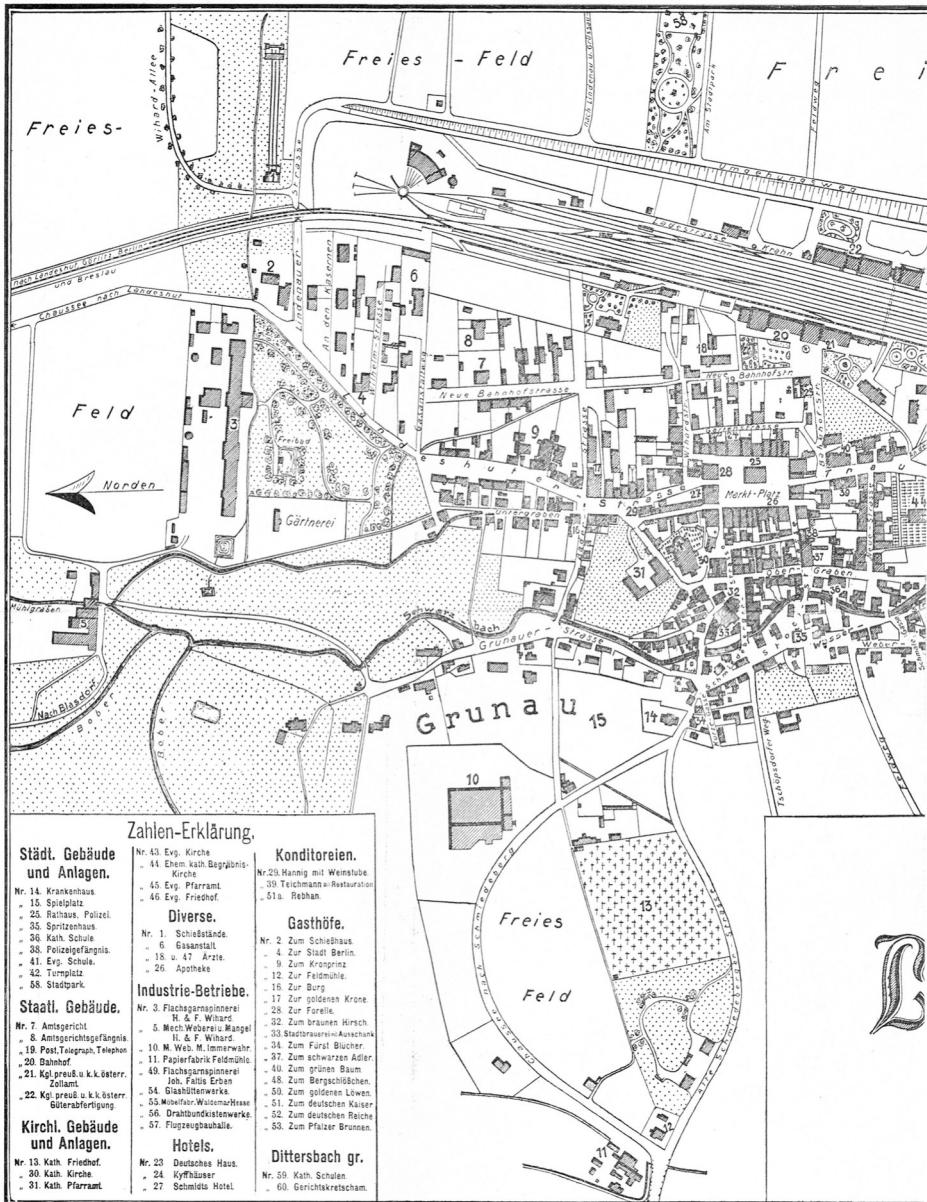
Do przewodnika Wilhelma Patschovskiego dołączony został plan Lubawki. Posiada on nieco nietypową orientację, gdyż północ znajduje się po lewej stronie. Na dole po lewej stronie umieszczono informację na temat drukarni: *Drukowane przez J. Heisiga z Lubawki na Śląsku* (niem. *Druck von J. Heisig, Liebau i. Schl.*), po prawej zaś na temat wydawcy: *Nakładem własnym Wilhelma Patschovskiego, Jurkowice koło Lubawki na Śląsku* (niem. *Eigenverlag von W. Patschovsky in Ditterbach bei Liebau i. Schl.*).

Nieco powyżej umieszczono ramkę z informacją: *Na podstawie planu wewnętrznej części miasta z roku 1876, uzupełnionego o przyległe części miejscowości w sierpniu 1912 roku⁸⁹ przez Wilhelma Patschovskiego, Jurkowice (niem. Unter Benutzung eines Planes des inneren Stadtteiles vom Jahre 1876 ergänzt und durch Hinzufügung der angrenzenden Ortsteile erweitert im August 1912 von Wilhelm Patschovsky, Dittersbach gr.).*

Przy podziale mapy znalazła się jeszcze adnotacja: *narysowane przez Roberta Stockera we wrześniu 1912 roku* (niem. *gezeichnet im Sept. 1912 von Robert Stocker*).

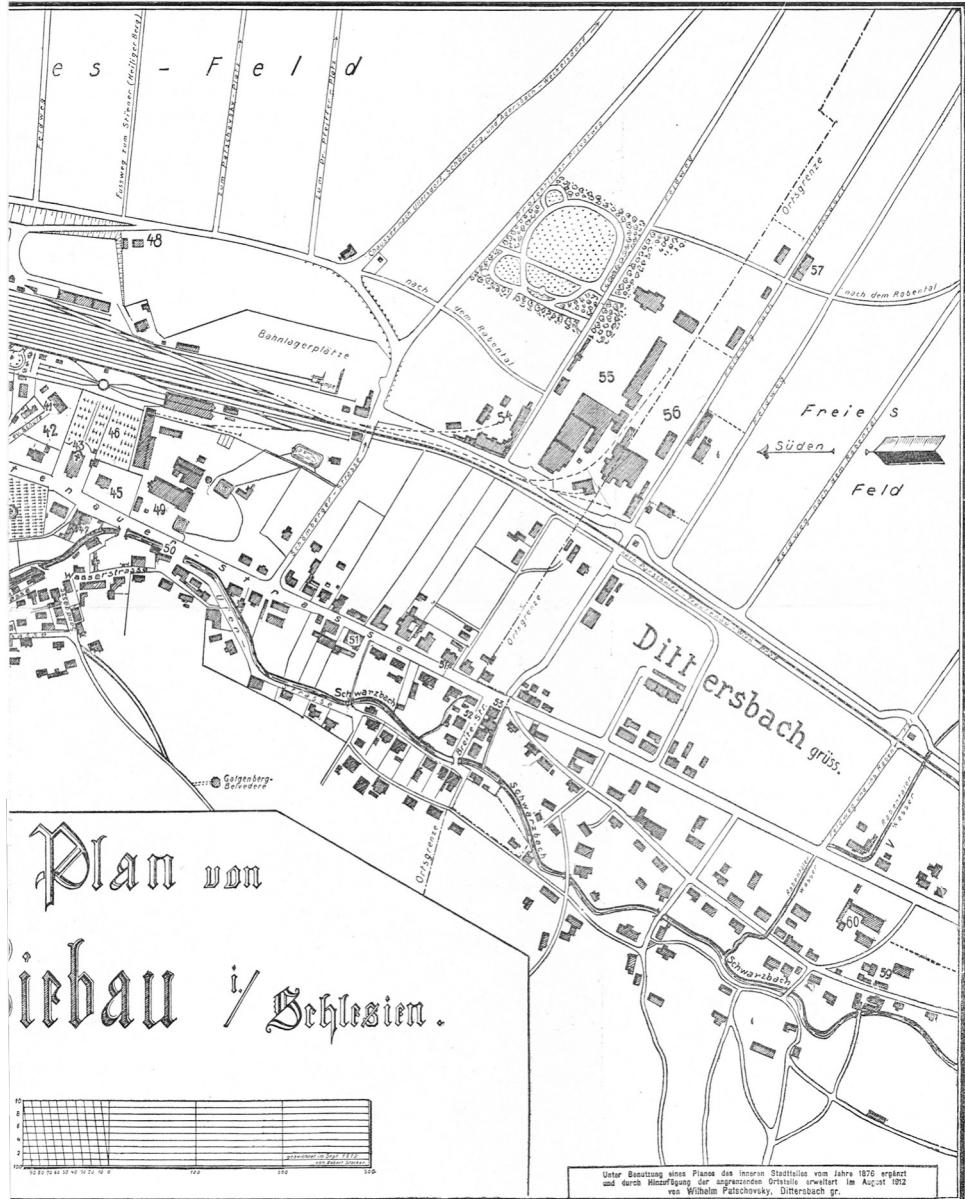
W lewym dolnym rogu znajduje się legenda opisana jako *Objaśnienie oznaczeń liczbowych* (niem. *Zahlen-Erklärung*). Poszczególne wpisy nie są ułożone według kolejnych numerów, lecz według grup.

⁸⁹ Ponieważ w legendzie występuje np. austriacki cesarsko-królewski urząd celny, toteż choć mapa była dołączona do wydawnictwa z 1925 roku, to ukazywała raczej stan z 1912 roku, a więc sprzed powstania Czechosłowacji.

Druck von J. Heisig, Liebau i. Schl.

57. Lewa (północna) część planu Lubawki z przewodnika W. Patschovskiego.

Eigenverlag von W. Patschovsky in Dittersbach bei Liebau i. Schl.

58. Prawa (południowa) część planu Lubawki z przewodnika W. Patschowskiego.

Założenia i budynki miejskie (niem. *Städt. Gebäude und Anlagen*):

- 14 Szpital (niem. *Krankenhaus*).
- 15 Boisko (niem. *Spielplatz*).
- 25 Ratusz i policja (niem. *Rathaus, Polizei*).
- 35 Remiza strażacka (niem. *Spritzenhaus*).
- 36 Szkoła katolicka (niem. *Kath. Schule*).
- 38 Areszt policyjny (niem. *Polizeigefängnis*).
- 41 Szkoła ewangelicka (niem. *Evg. Schule*).
- 42 Boisko (niem. *Turnplatz*), zapewne boisko przyszkolne.
- 58 Park miejski (niem. *Städtpark*).

Budynki państwowe (niem. *Staatl. Gebäude*):

- 7 Sąd (niem. *Amtsgericht*).
- 8 Areszt sądowy (niem. *Amtsgerichtsgefängnis*).
- 19 Poczta, telegraf, telefon (niem. *Post, Telegraph, Telephon*).
- 20 Dworzec (niem. *Bahnhof*).
- 21 Pruski królewski i austriacki cesarsko-królewski urząd celny (niem. *Kgl. preuß. u. k.k. österr. Zollamt*).
- 22 Pruska królewska i austriacka cesarsko-królewska odprawa celna (niem. *Kgl. preuß. u. k.k. österr. Güterabfertigung*).

Założenia i budynki kościelne (niem. *Kirchl. Gebäude und Anlagen*):

- 13 Cmentarz katolicki (niem. *Kath. Friedhof*).
- 30 Kościół katolicki (niem. *Kath. Kirche*).
- 31 Plebania katolicka (niem. *Kath. Pfarramt*).
- 43 Kościół ewangelicki (niem. *Evg. Kirche*).
- 44 Dawnego katolickiego kościoła cmentarnego (niem. *Ehem. kath. Begrabnis-Kirche*).
- 45 Plebania ewangelicka (niem. *Evg. Pfarramt*).
- 46 Cmentarz ewangelicki (niem. *Evg. Friedhof*).

Różne (niem. *Diverse*):

- 1 Strzelnice (niem. *Schießstände*).
- 6 Gazownia (niem. *Gasanstalt*).
- 18 oraz 47 – Lekarze (niem. *Ärzte*).
- 26 Apteka (niem. *Apotheke*).

Zakłady przemysłowe (niem. *Industrie-Betriebe*):

- 3 Przedzalnia przedzły lnianej H. & F. Wihard (niem. *Flachsgarnspinnerei H. & F. Wihard*).
- 5 Tkalnia mechaniczna i magiel H. & F. Wihard (niem. *Mech. Weberei u. Mangel H. & F. Wihard*).
- 11 Fabryka papieru „Młyn Polny” (niem. *Papierfabrik Feldmühle*).

- 49 Przedzalnia przedzy lnianej spadkobierców Johanna Faltisa (niem. *Flachs-garnspinnerei Joh. Faltis Erben*).
 54 Huta szkła (niem. *Glashüttenwerke*).
 55 Fabryka mebli Waldemara Hessego (niem. *Möbelfabr. Waldemar Hesse*).
 56 Zakład produkujący skrzynki związywane drutem (niem. *Drahtbundkis-tenwerke*).
 57 Hala montażowa samolotów (niem. *Flugzeugbauhalle*).

Hotele (niem. *Hotels*):

- 23 „Niemiecki Dom” (niem. *Deutsches Haus*).
 24 *Kyffhäuser*.
 27 Hotel Schmidta (niem. *Schmidts Hotel*).

Cukiernie (niem. *Konditoreien*):

- 29 Cukiernia Hanniga, z winiarnią (niem. *Hannig mit Weinstraße*).
 39 Cukiernia Teichmanna, wraz z restauracją (niem. *Teichmann mit Restaura-tion*).
 51a – Cukiernia Rebhana (niem. *Rebhan*).

Gospody (niem. *Gasthöfe*):

- 2 „Pod Strzelnicą” (niem. *Zum Schießhaus*).
 4 „Miasto Berlin” (niem. *Zum Stadt Berlin*).
 9 „Pod Książęcym Następcą Tronu” (niem. *Zum Kronprinz*).
 12 „Pod Polnym Młynem” (niem. *Zur Feldmühle*).
 16 „Pod Grodem” (niem. *Zur Burg*).
 17 „Pod Złotą Koroną” (niem. *Zur goldenen Krone*).
 28 „Pod Pstragiem” (niem. *Zur Forelle*).
 32 „Pod Brązowym Jeleniem” (niem. *Zur braunen Hirsch*).
 33 Browar miejski z wyszynkiem (niem. *Stadtbrauerei mit Ausschank*).
 34 „Pod Księciem Blücherem” (niem. *Zum Fürst Blücher*).
 37 „Pod Czarnym Orłem” (niem. *Zum schwarzen Adler*).
 40 „Pod Zielonym Drzewem” (niem. *Zum grünen Baum*).
 48 „Pod Zamkiem Górkim” (niem. *Zum Bergschlößchen*).
 50 „Pod Złotym Lwem” (niem. *Zum goldenen Löwen*).
 51 „Pod Cesarzem Niemieckim” (niem. *Zum deutschen Kaiser*).
 52 „Pod Rzeszą Niemiecką” (niem. *Zum deutschen Reiche*).
 53 „Pod Źródłem Palatyna” (niem. *Zum Pfälzer Brunnen*).

Jurkowice (niem. *Dittersbach gr.*):

- 59 Szkoła katolicka (niem. *Kath. Schulen*).
 60 Karczma Sądowa (niem. *Gerichtskretscham*).

Przebiegającą przez miasto linię kolejową opisano na północnym jej krańcu: *do Kamiennej Góry, Zgorzelca, Berlina i Wrocławia* (niem. *nach Landeshut, Görlitz, Berlin und Breslau*); na krańcu południowym zaś: *do Porąbki – Trutnova – Wiednia – Pragi* (niem. *nach Parschnitz – Trautenau – Wien – Prag*). Na wschód od dworca kolejowego znajdziemy też napisy: *droga zasadunkowa* (niem. *Ladestrasse*), *dźwig* (niem. *Krahn*), *kolejowy plac magazynowy* (niem. *BahnLAGERPLÄTZE*) oraz *rampa* (niem. *Rampe*).

Z cieków wodnych na planie miasta opisane zostały: *Bóbr* (niem. *Bober*), *Czarnuszka* (niem. *Schwarzbach*), *Raba* (niem. *Rabentaler Wasser*) oraz *Młynek* (niem. *Mühlgraben*).

Nazwy dróg wiodących poza obręb planu informują, dokąd szlaki te prowadzą: *do Lipienicy i Krzeszowa* (niem. *nach Lindenau u. Grüssau*), *szosa do Kamiennej Góry* (niem. *Chaussee nach Landeshut*), *do Błażkowej* (niem. *Nach Blasdorf*), *szosa do Kowar* (niem. *Chaussee nach Schmiedeberg*), *droga do Szczepanowa* (niem. *Tschöpsdorfer Weg*), *droga polna i do Kruczej Doliny* (niem. *Feldweg und ins Rabental*), *polna droga do Kruczej Doliny* (niem. *Feldweg nach dem Rabental*), dwukrotnie *do Kruczej Doliny* (niem. *nach dem Rabental*), *polna droga do Ulanowic* (niem. *Feldweg nach Ullersdorf*), *szosa do Ulanowic, Chełmska Śląskiego oraz Adršpachu i Teplic nad Metují* (niem. *Chaussee nach Ullendorf, Schömberg und Adersbach – Weckersdorf*), *do „Placu doktora Pfeiffera”* (niem. *zum Dr. Pfeiffer-Platz*), *do „Placu Patschovskiego”* (niem. *zum Patschovsky-Platz*) oraz *ścieżka na Świętą Górę* (niem. *Fussweg zum Stiener – Heiliger Berg*). Pięć dróg opisanych jest jedynie jako *polna droga* (niem. *Feldweg*). Mniej więcej w miejscu dzisiejszej ul. Przyjaciół Żołnierza umieszczono drogę opisana jako *projektowana droga prywatna* (niem. *Projektirter Privatweg*), natomiast współczesną ul. Celną określono tu mianem *obwodnicy lub drogi objazdowej* (niem. *Umgehungsweg*).

Niezabudowane miejsca na obrzeżach miasta opisano jako *tereny wolne* (niem. *Freies-Feld*); pomiędzy Lubawką a Jurkowicami opisano *granicę miejscowości* (niem. *Ortsgrenze*). Na planie pojawiły się również nazwy miejscowości *Jurkowice* (niem. *Ditterbach grüss.*) oraz dawnej wioski *Grunau*. Z nazwy wskazano też *belweder na „Górze Szubienicznej”* (niem. *Galgenberg-Belvedere*) oraz *odkryty basen* (niem. *Freibad*) i budynek określony mianem *ogrodnictwo* (niem. *Gärtnerei*) na terenach zielonych w sąsiedztwie przedzalni Wiharda, czyli w dzisiejszym Parku Watra.

Ulice oznaczone na planie miasta:

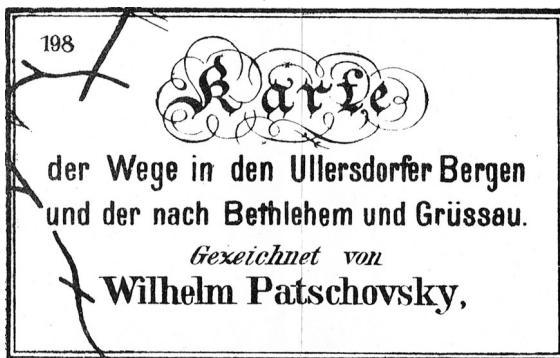
Alte Schmiedeberger-Strasse – ul. Cmentarna;
Am Stadtpark – nie istnieje; wiodła od ul. Celnej w stronę Świętej Góry;
An den Kasernen – ul. Michała Drzymały;
An der ev. Schule – ul. Jana Długosza;
Bader-Strasse – ul. Mordechaja Anielewicza;
Bahnhof-Str. – ul. Kombatantów;
Breite-Str. – ul. Szeroka;
Gartenstrasse – ul. Ogrodowa;
Gasanstaltweg – ul. Gazowa;
Grunauer-Strasse – ul. Zielona;
Kurze-Gasse – ul. Krótka;
Landeshuter-Strasse – ul. Kamiennogórska;
Lindenauer-Strasse – ul. Lipowa;
Markt-Platz – Plac Wolności;
Neue Bahnhofstrasse – ul. Dworcowa;
Neue-Strasse – ul. Ciasna;
Ober-Graben – ul. Boczna;
Sandgasse – ul. Piaszczysta;
Schmale-Gasse – ul. Wąska;
Schmiedeberger-Strasse – ul. Tadeusza Kościuszki;
Schömerger-Strasse – ul. Szymrychowska⁹⁰;
Stock-Strasse – ul. Piastowska;
Trautenauer-Strasse – Aleja Wojska Polskiego;
Tschöpsdorfer Weg – ul. Wiejska;
Ufer-Strasse – ul. Nadbrzeżna;
Untergraben – ul. Dolna;
Wasser Strasse – ul. Wodna;
Weber-Gasse – ul. Tkacka;
Wihard-Allee – ul. Leśna;
Wihardstr. – ul. Pocztowa;
Wilhelm-Strasse – ul. Henryka Sienkiewicza.

90 Nazwa ta jest pamiątką po okresie tużpowojennym, kiedy to przez krótki czas Chełmsko Śląskie (niem. Schömberg) określano mianem Szymrych.

9. Mapy szlaków

9.1. Mapa szlaków „Gór Ulanowickich”

Do przewodnika dołączone zostały też trzy mapy szlaków w okolicach Lubawki. Pierwszą z nich opatrzono plakietką z następującą informacją: *Mapa szlaków w „Górzach Ulanowickich” oraz w kierunku Betlejem i Krzeszowa. Narysowana przez Wilhelma Patschovskiego (niem. Karte der Wege in den Ullersdorfer Bergen und der nach Bethlehem und Grüssau. Gezeichnet von Wilhelm Patschovsky).*

59. Plakietka informacyjna mapy szlaków w „Górzach Ulanowickich” oraz w kierunku Betlejem i Krzeszowa.

W prawym dolnym rogu umieszczono tu mały plan Lubawki, który został przeze mnie opisany osobno (patrz strona 94). Natomiast w lewym górnym rogu umieszczono *objaśnienie oznaczeń* (niem. *Zeichenerklärung*).

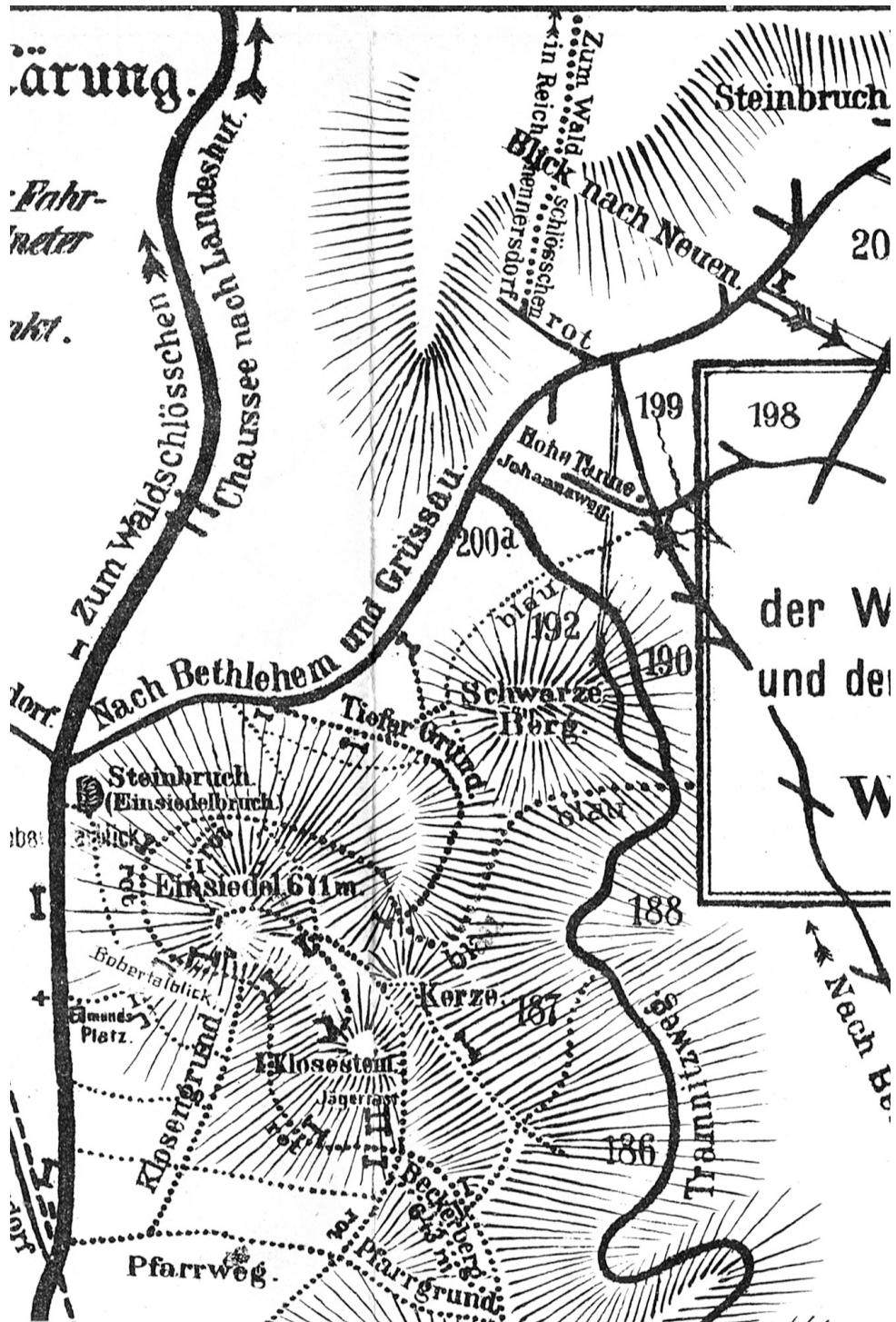
Zeichenerklärung.

- *Fahrweg.*
- { *Fassweg oder Fahrweg untergeordneter Bedeutung.*
- *Aussichtspunkt.*
- *Bank.*

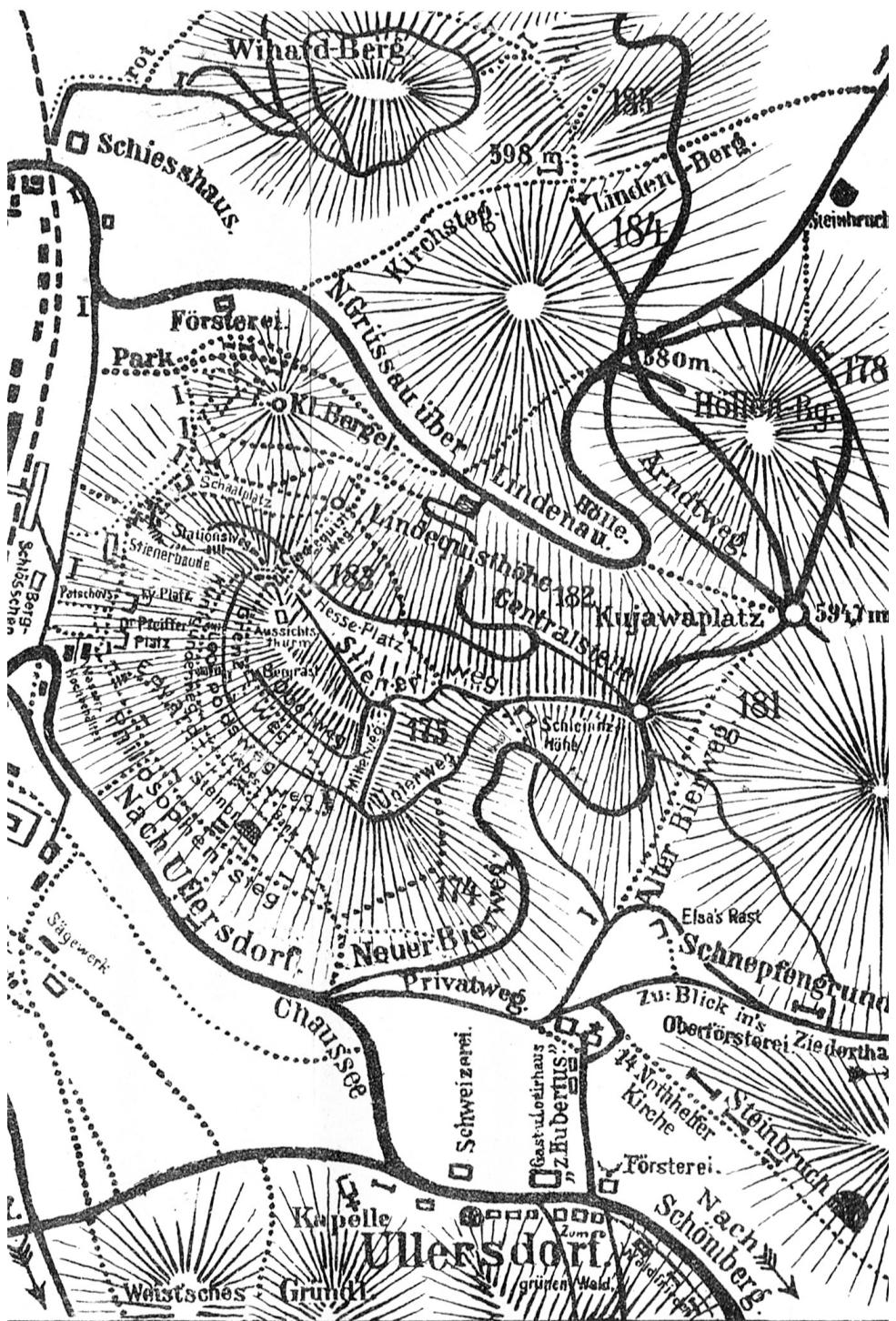
60. Objasnenie oznaczen uzytych na mapie szlakow.

Znajdujemy tu następujące symbole: *droga utwardzona* (niem. *Fahrweg*), *ścieżka lub droga o drugorzędnym znaczeniu* (niem. *Fassweg⁹¹ oder Fahrweg untergeordneter Bedeutung*), *punkt widokowy* (niem. *Aussichtspunkt*) oraz *ławka* (niem. *Bank*).

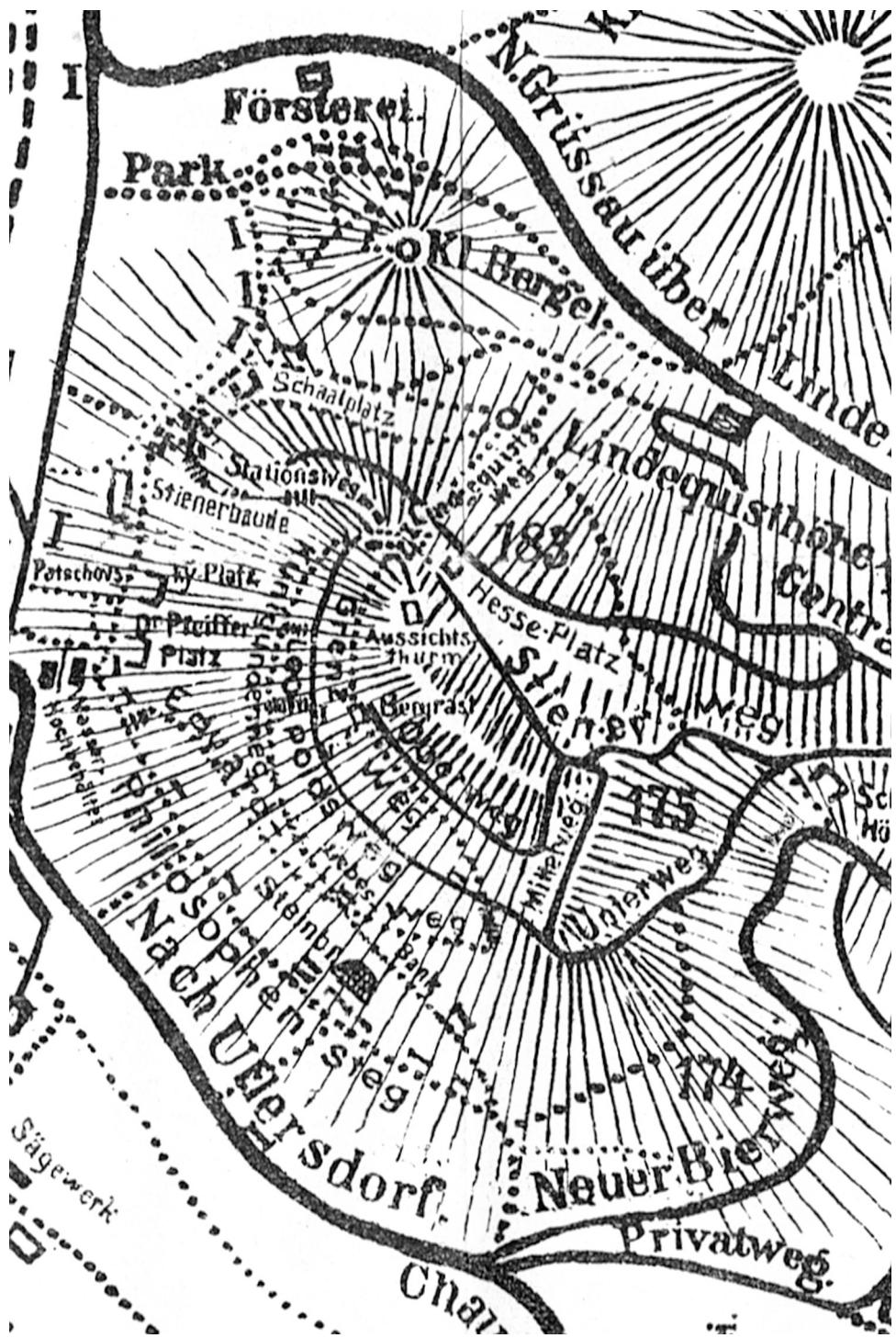
91 Powinno być: *Fussweg*.

61. Okolice góry Pustelnia (niem. *Einsiedel*) na mapie „Gór Ulanowickich” oraz w kierunku Betlejem i Krzeszowa.

62. Okolice Świętej Góry (niem. Stiener) na mapie „Gór Ulanowickich” oraz w kierunku Betlejem i Krzeszowa.

63. Powiększony fragment poprzedniej ilustracji, ukazujący drogi na zboczach Świętej Góry.

9.2. Mapa szlaków w Górzach Kruczych

Kolejna mapa opisana jest jako: *Mapa szlaków w Górzach Kruczych. Narysowana przez Wilhelma Patschovskiego (niem. Karte der Wege im Rabengebirge. Gezeichnet von Wilhelm Patschovsky).*

64. Plakietka z nazwą mapy szlaków w Górzach Kruczych.

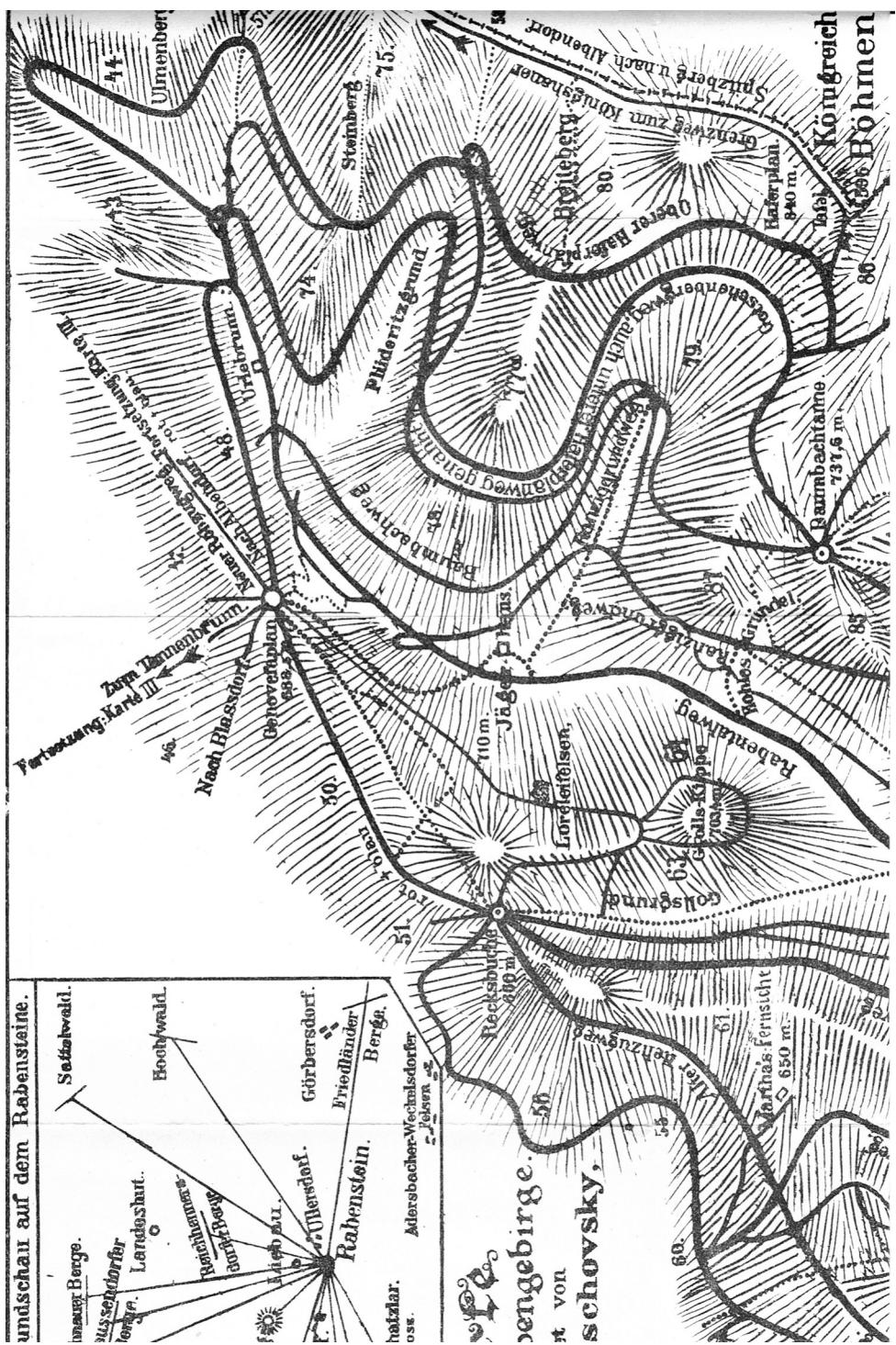
W prawym dolnym rogu znajduje się objaśnienie symboli używanych na mapie. Są one takie same jak na poprzedniej mapie, pojawia się tu jednak dodatkowy symbol: skały (niem. *Felsen*).

Seichen-Erläuterung:

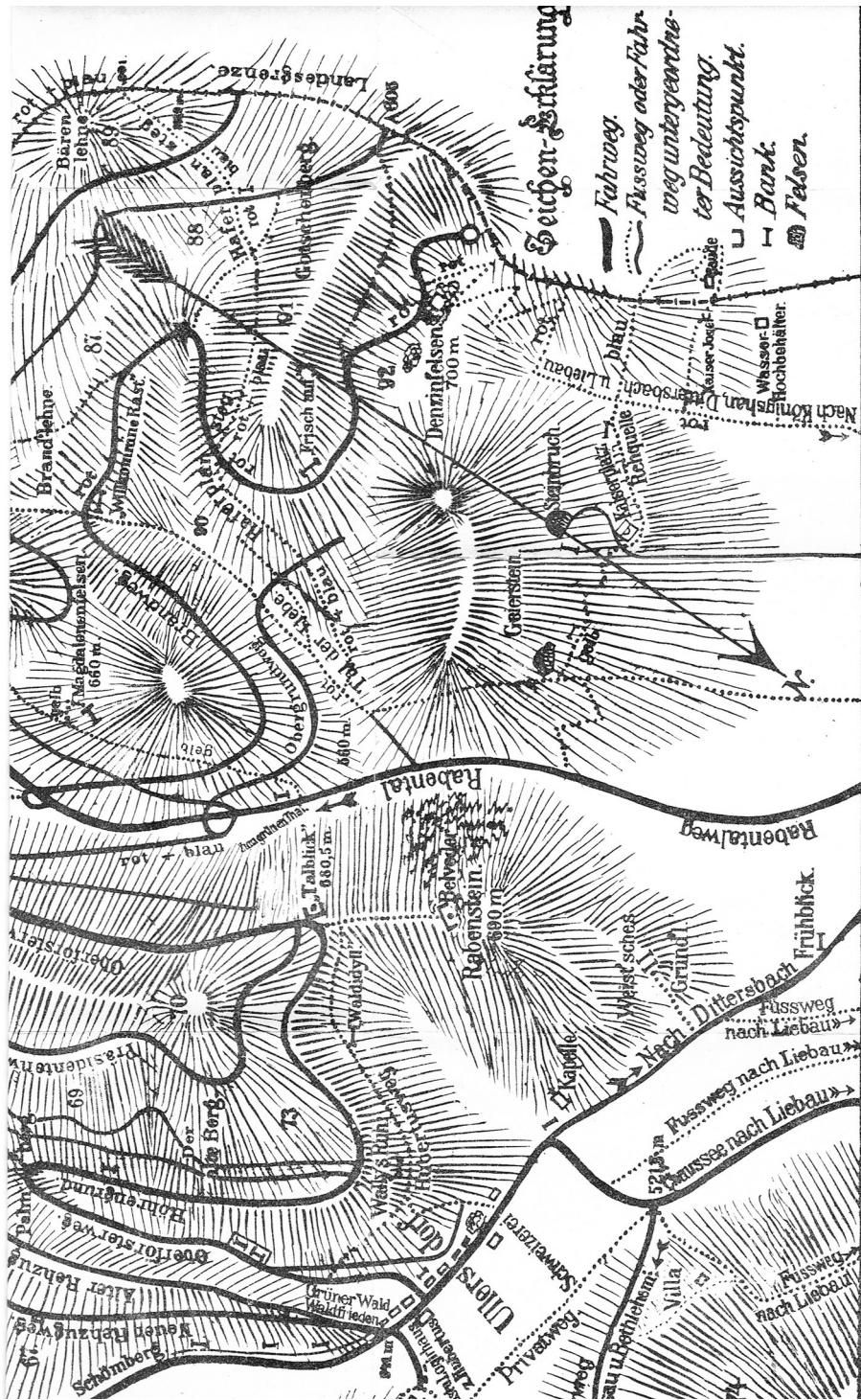
- Fahrweg.
- Fussweg oder Fahrweg untergeordnete Bedeutung.
- Aussichtspunkt.
- Bank.
- Felsen.

65. Objasnienie symboli z mapy szlaków w Górzach Kruczych.

Z kolei w lewym górnym rogu umieszczono objaśnienie panoramy widocznej ze szczytu Kruczej Skały – opisanej przeze mnie osobno (patrz strona 96).

66. Góra część mapy szlaków w Górzach Kruczych. Orientacja mapy jak na następnej ilustracji.

67. Dolna część mapy szlaków w Górzach Kruczych. Mapa na nietypową orientację, północ wskazuje strzałka z literą „N” widoczna w sąsiedztwie legendy.

9.3. Mapa szlaków w południowej części Górz Kruczych

Kolejna mapa ma orientację południową, jest więc niejako obrócona „do góry nogami”. Podpisano ją dwukrotnie. W dolnej części znalazły się napisy: *Południowa kontynuacja „Mapy szlaków w Górzach Kruczych” (niem. Südliche Fortsetzung von der „Karte der Wege in Rabengebirge”)*.

Natomiast u góry tego samego arkusza znalazły się tytuły: *Mapa szlaków w południowej części Górz Kruczych. Narysowana przez Wilhelma Patschowskiego (niem. Karte der Wege im südlichen Theile des Rabengebirges und im Überschaargebirge. Gezeichnet von Wilhelm Patschovsky).*

W prawym górnym rogu znalazło się kolejne rozszerzenie tejże właśnie mapy, opisane jako: *Mapa uzupełniająca I, kontynuacja szlaków do Okrzeszyna i Błażejowa (niem. Nebenkarte I. Fortsetzung des Weges nach Albendorf u. Berthelsdorf).*

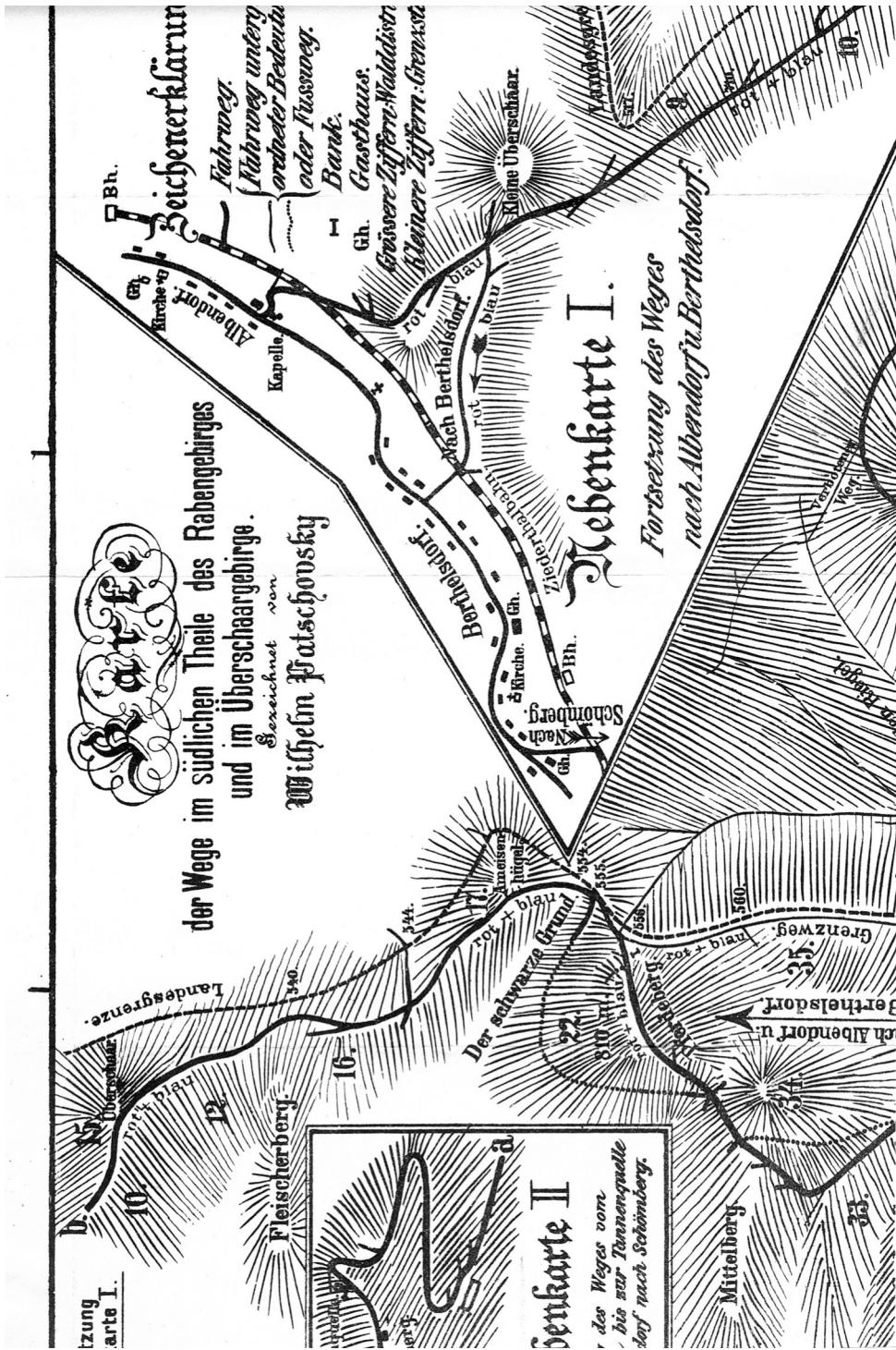
W lewym górnym rogu znalazła się natomiast *Mapa uzupełniająca II, kontynuacja szlaków od „Placu Genowefy” do „Jodłowego Źródła” i przez Błażejów do Chełmska Śląskiego (niem. Nebenkarte II. Fortsetzung des Weges von Genovefaplan bis zur Tannenquelle u. über Blasdorf nach Schömberg).*

Tereny po drugiej stronie granicy, czyli w dzisiejszych Czechach, opisane zostały jako *Austria* (niem. *Österreich*), tak więc mapę stworzono przed powstaniem Czechosłowacji⁹². Znalazła się tu też uwaga: *Ten obszar leśny, leżący w dobrach Zacléř, jest dostępny dla turystów tylko częściowo (niem. NB. Dieses zur Herrschaft Schatzlar gehörige Waldgebiet ist für Touristen nur z. Teil zugänglich).*

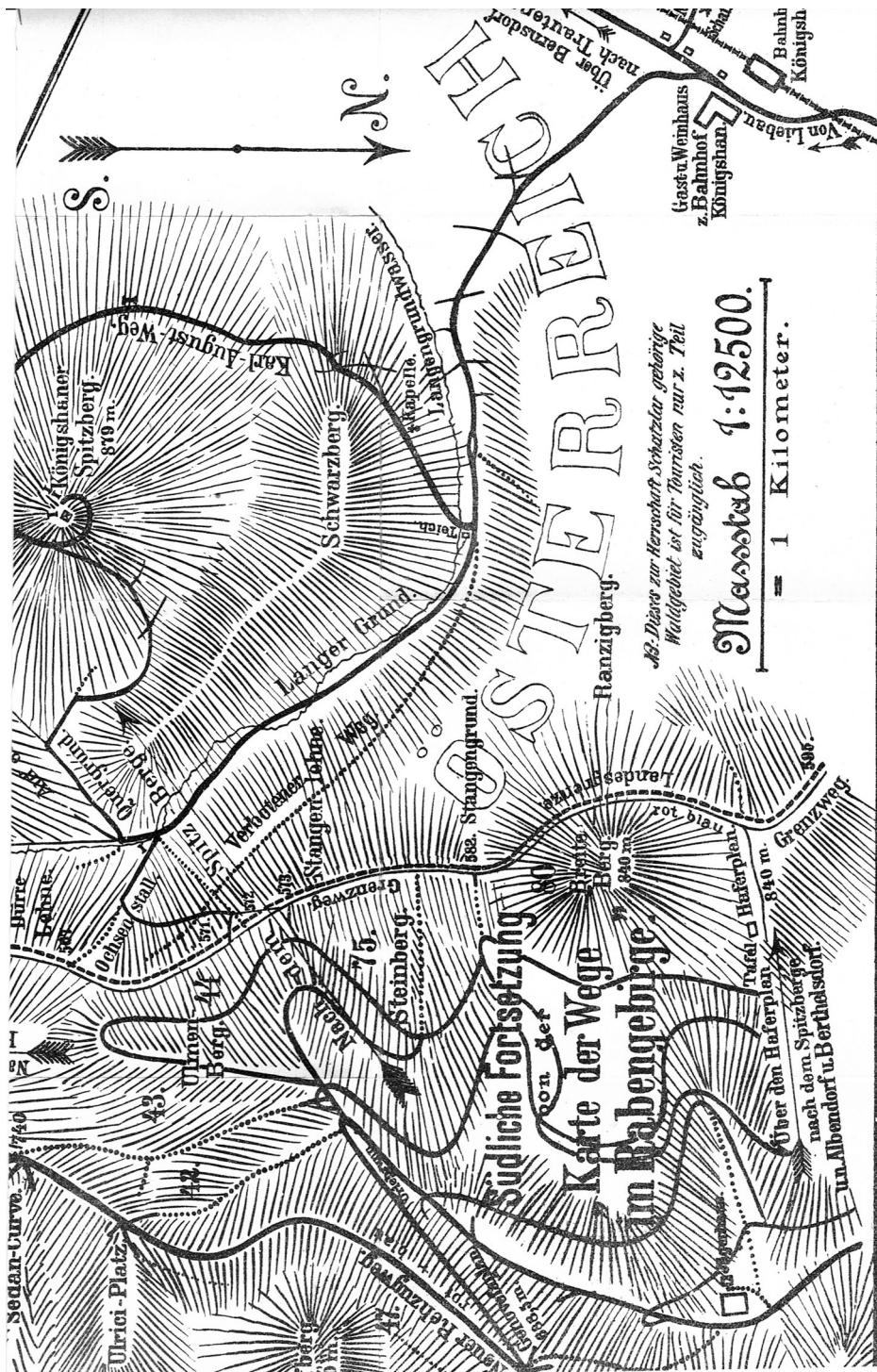
Znajdujące się na tymże arkuszu objaśnienie symboli rozbudowane jest też o następujące wpisy: *Gh oznacza gospodę (niem. Gh. Gasthaus), duże cyfry: dystrykty leśne (niem. Grössere Ziffern: Walddistrikte), małe cyfry: kamienie graniczne (niem. Kleinere Ziffern: Grenzsteine).*

Podana została też skala mapy, jest ona równa 1:12 500 (niem. *Massstab 1:12 500*).

92 W miejscu Schroniska Źródlanego (niem. *Quellenbaude*) widzimy też Schronisko Cesarza Józefa (niem. *Kaiser Josef Baude*).

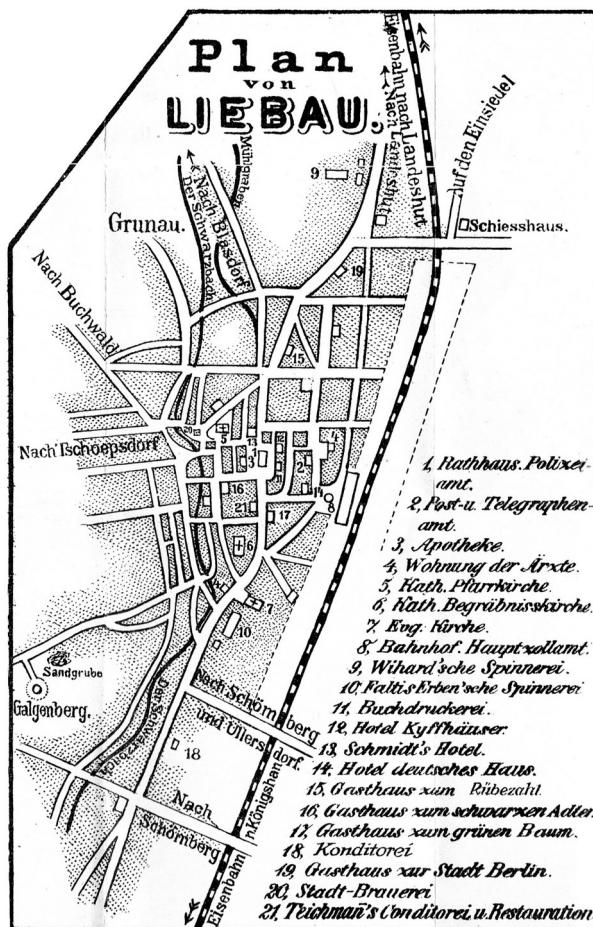
68. Górný fragment mapy szlaków w południowej części Górz Kruczych. Mapa na orientację północną.

10. Plan Lubawki

Na jednej z załączonych do przewodnika map zamieszczono *Plan Lubawki* (niem. *Plan von Liebau*). Znajdziemy tu informacje na temat lokalizacji dróg, urzędów i innych wybranych obiektów w mieście.

Biegnącą na wschód od zabudowań miasta linię kolejową opisano na północy jako: *Linia kolejowa do Kamiennej Góry* (niem. *Eisenbahn nach Landeshut*), natomiast na południu jako *Linia kolejowa do Královca* (niem. *Eisenbahn n. Königshan*).

70. Plan miasta Lubawka zamieszczony w przewodniku Wilhelma Patschovskiego.

Nazwami sąsiednich miejscowości opisano też drogi wylotowe z miasta: do Kamiennej Góry (niem. *Nach Landeshut*), do Chełmska Śląskiego i Ulanowic (niem. *Nach Schömberg und Ullersdorf*), do Chełmska Śląskiego (niem. *Nach Schömberg*), do Szczepanowa (niem. *Nach Tschoepsdorf*), do Bukówki (niem. *Nach Buchwald*), do Błażkowej (niem. *Nach Blasdorf*). Jedną drogę opisano też nazwą: na Pustelnię (niem. *Auf den Einsiedel*).

Z cieków wodnych wskazane są tylko Czarnuszka (niem. *Der Schwarzbach*) oraz Młynówka (niem. *Mühlgraben*), ten drugi w północnej części miasta.

Na mapie opisano też lokalizację strzelnicę (niem. *Schiesshaus*), „Góry Szubieniczne” (niem. *Galgenberg*) wraz z piaskownią (niem. *Sandgrube*) oraz fragment miasta zwany *Grunau* – w dawnych czasach była to osobna wioska, następnie włączona do Lubawki.

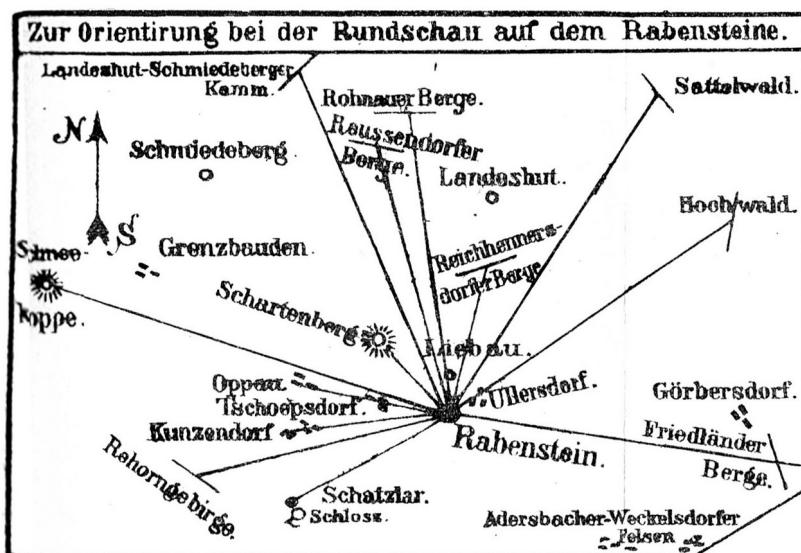
Kolejnymi numerami opisane zostały również:

1. Ratusz, komisariat policji (niem. *Rathaus, Polizeiamt*).
2. Urząd pocztowy i telegraficzny (niem. *Post- u. Telegraphenamt*).
3. Apteka (niem. *Apotheke*).
4. Mieszkania lekarzy (niem. *Wohnung der Ärzte*).
5. Katolicki kościół parafialny (niem. *Kath. Pfarrkirche*).
6. Katolicki kościół cmentarny (niem. *Kath. Begräbnisskirche*).
7. Kościół ewangelicki (niem. *Evg. Kirche*).
8. Dworzec i główny urząd celny (niem. *Bahnhof, Hauptzollamt*).
9. Przedzalnia Wiharda (niem. *Wihard'sche Spinnerei*).
10. Przedzalnia spadkobierców Faltisa (niem. *Faltis Erben'sche Spinnerei*).
11. Drukarnia (niem. *Buchdruckerei*).
12. Hotel Kyffhäuser (niem. *Hotel Kyffhäuser*).
13. Hotel Schmidta (niem. *Schmidt's Hotel*).
14. Hotel „Niemiecki Dom” (niem. *Hotel deutsches Haus*).
15. Gospoda „Pod Liczyrzepą” (niem. *Gasthaus zum Rübezah*).
16. Gospoda „Pod Czarnym Orłem” (niem. *Gasthaus zum schwarzen Adler*).
17. Gospoda „Pod Zielonym Drzewem” (niem. *Gasthaus zum grünen Baum*).
18. Cukiernia (niem. *Konditorei*).
19. Gospoda „Miasto Berlin” (niem. *Gasthaus zur Stadt Berlin*).
20. Browar miejski (niem. *Stadt-Brauerei*).
21. Cukiernia i restauracja Teichmanna (niem. *Teichmann's Conditorei u. Restauration*).

11. Panorama z Kruczej Skały

Rysunek opisany jako: *Dla orientacji panoramy z Kruczej Skały (niem. Zur Orientirung bei der Rundschau auf dem Rabenstein). Po lewej stronie znajduje się strzałka wskazująca północ. W centrum szkicu umieszczono Rabenstein (pol. Krucza Skała), z którego to miejsca widać:*

- w kierunku północnym Liebau (pol. Lubawka);
- dalej w kierunku wschodnim Landeshut (Kamienna Góra);
- Reichhennersdorfer Berge – dziś jest to część Górz Kruczych położona koło Przedwojowa (niem. Reichhennersdorf), którą tutaj opisano miastem „Góry Przedwojowskie”;
- Sattelwald – nazwa ta odnosi się do góry Trójgarb;
- Hochwald, czyli Chełmiec;
- w kierunku wschodnim Ullersdorf (pol. Ulanowice) oraz Görbersdorf, (pol. Sokołowsko);
- Friedländer Berge – co dosłownie należałoby przetłumaczyć jako „Góry Mieroszowskie”;

71. Panorama z Kruczej Skały. Źródło: fragment mapy załączonej do publikacji Wilhelma Patschovskiego.

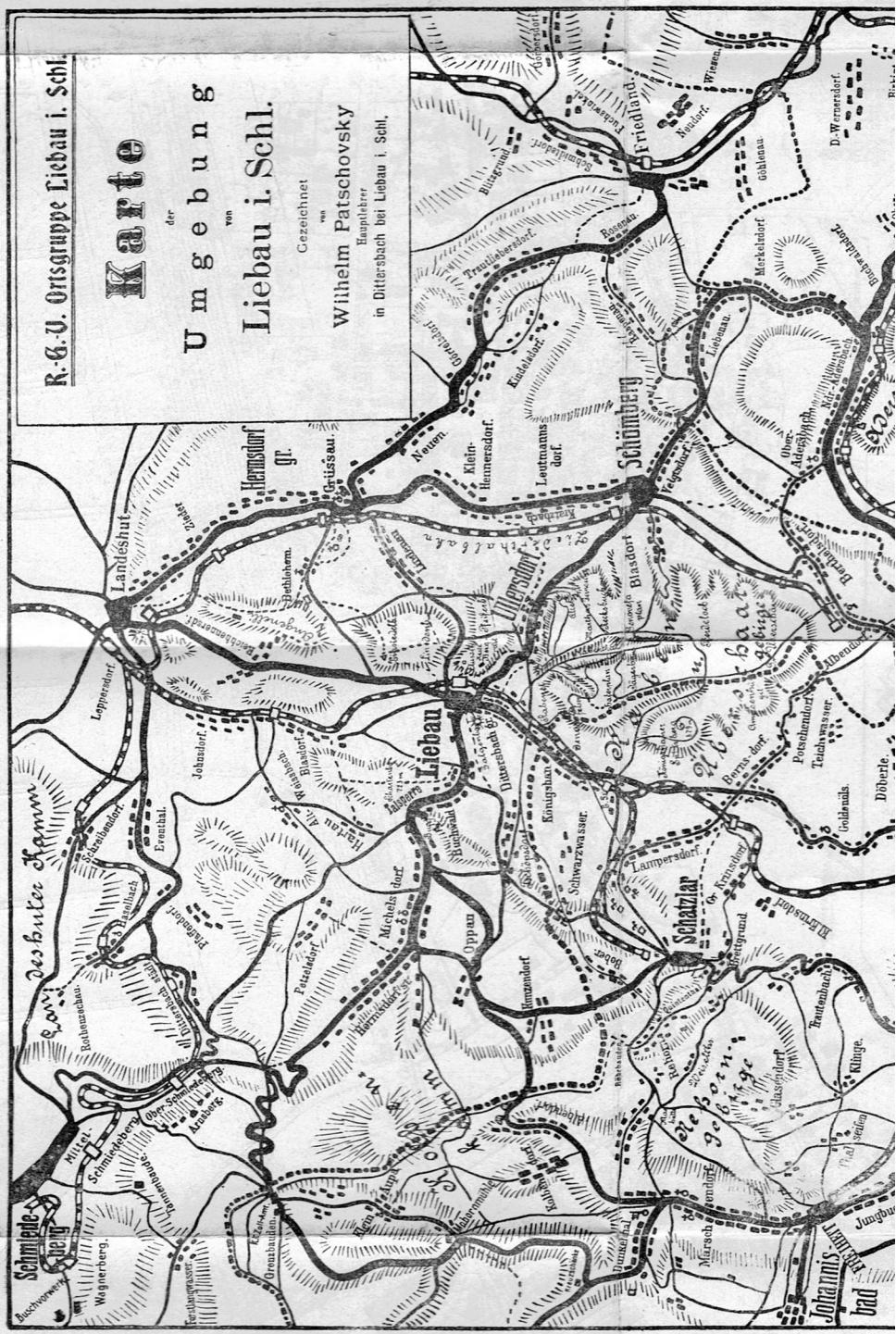
- *Schatzlar* (czes. Žacléř) wraz z tamtejszym zamkiem (niem. *Schloss*);
- *Rehorngieberge* (czes. Rýchory);
- *Kunzendorf* (pol. Niedamirów);
- *Tschoepsdorf* (pol. Szczepanów);
- *Oppau* (pol. Opawa);
- *Schneekoppe* (pol. Śnieżka);
- *Schartenberg* (pol. Zadzierna);
- *Grenzbauden* (czes. Hraniční boudy);
- *Schmiedeberg* (pol. Kowary);
- *Landeshuter-Schmiedeberger Kamm* – zapewne mowa tu o Rudawach Janowickich, które w języku niemieckim zwano *Landeshuter Kamm*;
- *Reussendorfer Berge* – przedwojenny *Reußendorf* to dzisiejszy Raszów, tak więc nazwa oznacza „Góry Raszowskie”;
- *Rohnauer Berge* – podobnie i tutaj: ponieważ *Rohnau* to dzisiejsze Wieściszowice, toteż nazwę tę należałoby przetłumaczyć jako „Góry Wieściszowickie”.

Karte

Umgebung von Liebau i. Schl.

Gezeichnet

Wilhelm Patschovsky
Hauptlehrer
in Bitterstädt bei Liebau i. Schl.

12. Mapa okolic Lubawki

W prawym górnym rogu mapy ramka z informacjami na temat mapy:
Towarzystwo Karkonoskie, grupa miejscowa Lubawka na Śląsku. Mapa okolic Lubawki na Śląsku. Narysowana przez Wilhelma Patschovskiego, kierownika szkoły w Jurkowicach koło Lubawki na Śląsku⁹³.

W lewym dolnym rogu (tutaj niewidoczna) legenda z informacją o skali mapy, która wynosi 1:75.000.

93 R.-G.-V. Ortsgruppe Liebau i. Schl. Karte dem Umgebung von Liebau i. Sch.
Gezeichnet von Wilhelm Patschovsky Hauptlehrer in Dittersbach bei Liebau i.
Schl.

R.-G.-V.-Ortsgruppe Liebau in Schlesien.

Führer durch ~~XIV~~ Liebau i. Schles. und Umgebung.

Mit einem Plan, vier Wegekarten und
einer Anzahl Abbildungen im Text.

Verlag Georg Brieger in Schweidnitz.
1925.

73. Strona tytułowa przewodnika Wilhelma Patschovskiego.

Treść przewodnika w języku niemieckim

Zapewne niektórzy z czytelników niniejszego przekładu mogą natrafić na szczególnie interesujący ich fragment, gdzie chcieliby poznać brzmienie oryginału. Dlatego dla zainteresowanych zamieszczam całą treść przewodnika w języku niemieckim.

- s. 1: R.-G.-V.-Ortsgruppe Liebau in Schlesien. Führer durch Liebau i. Schles. und Umgebung. Mit einem Plan, vier Wegkarten und einer Anzahl Abbildungen in Text. Von Wilhem Patschovsky. 4. verbesserte Auflage. Verlag Georg Brieger in Schweidnitz. 1925.
- s. 5: Liebau in Schlesien. Am Hochgebirge, als des Ostens Pforte, Liegt Liebau bergumkränzt im Bobertal. Des Tales Reize künden Euch nicht Worte, Das Schauen zeigt sie Euch, in großer Zahl. Wie man nun kann recht schnell nach Liebau fahren, Den Umweg meidend, mit der Eisenbahn, Und wie man dadurch Zeit und Geld kann sparen, Das zeigt genau hier diese Karte an. W. Patschovsky. Entfernung und Fahrdauer bis Liebau. von Berlin (339 km) ca. 6 bzw. ca. 8 St. von Beuthen O.-S. (295 km) ca. 5 bzw. ca. 7½ St. von Breslau (115 km) ca. 2½ bzw. 3½ St. von Dresden (223 km) ca. 5 bzw. ca. 7 St. von Liegnitz (83 km) ca. 3 bzw. ca. 2¾ St. von Posen (280 km) ca. 5 bzw. ca. 7 St.
- Legende mapy: Gezeichnet von Wilhelm Patschovsky, Hauptlehrer.
- s. 6: I. Allgemeines über Liebau, Ullersdorf u. Umgegend. Liebau i. Schl. u. Ullersdorf bei Liebau als Sommerfrische. Das Liebauer Tal wird im Westen vom felsgekrönten, 700 m hohen Grauwackenzug begrenzt, und dahinter erheben sich der 1189 m hohe Kolbenkamm und das daran sich schließende Rehorngebirge (1033 m), das sich bis zu dem historisch merkwürdigen Königshanner Paß, einem der ältesten und bequemsten Verbindungswägen zwischen Böhmen und Schlesien, hinzieht. Den Ostrand des Liebauer Tales bildet das reichbewaldete Raben- und Ueberschaargebirge mit seinen Ausläufern, in welches herrliche Talschluchten tief einschneiden. Die Höhen und Bergkämme dieses Porphyrgebirges bieten umfassende, schöne Rund- und Fernsichten nach dem Riesen-, Hochwald- und Glatzergebirge und ins Liebauer- und Ziedertal. Der höchste Berg im Raben- und Ueberschaargebirge ist der Königshanner Spitzberg (879 m), und die mittlere Höhe dieses Gebirges beträgt ca. 750 m. Auf die Höhen gelangt man auf mustergültig vom staatlichen Forstfiskus, welchem der größte Teil von dem Gebirge gehört, angelegten Fahrwegen von 2½ bis 6 m Breite und höchstens 6 Prozent Steigung. Weit über 200 km solcher Wege durchziehen den wohl gepflegten Nadelwald. Zahlreiche Fußwege, vom Besitzer und der R.-G.-V.-Ortsgruppe Liebau angelegt, stellen Wegeabkürzungen her und führen zu den schönsten Aussichts- und Ruhepunkten, die mit Bänken versehen sind. Eine große Menge Wegweiser und farbige Wegzeichen orientieren den Besucher des Gebirges in dem Wegelabyrinth. Wegen dieser Vorzüge eignen sich die Orte Liebau und Ullersdorf besonders als Sommerfrischen, in welchen mit soliden Preisen für Unterkunft und Verpflegung die Annehmlichkeiten des Stadt- und Landlebens verbunden sind, zumal Ausflüge in die Umgebung, nach dem Hochgebirge und nach Adersbach-Wekeldorf von hier aus bequem ausgeführt werden können. Auskunftsstellen des R.-G.-V. in Heisigs Buchhandlung (Markt), bei Kaufmann H. Pietsch (Markt) und beim Wegewart Schaal (Trautenauer Straße 34).
- s. 7: II. Liebau, Dittersbach gr. und Ullersdorf.* Liebau i. Schl. (510 m), ein freundliches Gebirgsstädtchen mit 5000 Einwohnern, liegt mit dem an die Stadt anschließenden und bis an die tschechische Grenze sich hinziehenden Dorfe Dittersbach grüssausisch und mit dem ganz in waldigen Bergen gelegenen Oertchen Ullersdorf im anmutigen Liebauer Tale. Großer Grenzbahnhof mit preußischem und tschechischem Zollamte. Liebau ist Endstation der von der

- schlesischen Gebirgsbahn sich abzweigenden Bahnstrecke: Ruhbank-Landeshut-Liebau und der tschecho-slowakischen Staatsbahn, und zwar der Strecke: Liebau-Parschnitz usw. und hat Anschluß an die Eisenbahnstrecken: Parschnitz-Trautenau (Freiheit-Johannisbad und Trautenau-Hohenelbe), Parschnitz-Adersbach-Wekelsdorf und Königshan-Schatzlar. Am Orte befinden sich: Amtsgericht, Katholische und evangelische Volksschule und städtische Mittelschule. Schöne kath. Pfarrkirche, eine Begräbniskirche. Die evang. Kirche ist vom Gustav-Adolf-Verein erbaut. Post- und Telegraphenamt und öffentliche Fernsprechstelle. 3 Aerzte und eine Apotheke. Liebau besitzt Hochquellen-Wasserleitung, Kanalisation, Gasglühlicht und elektrisches Licht, 2 große Flachgarnspinnereien, mechanische Webereien, Papierfabrik, Glashütte, eine große Möbelfabrik, Holzsägewerke, Kistenfabrik (Drahtbundkiste), Dampfziegeleien usw. Täglich einmalige Post- und Omnibus-Verbindung mit Micheldorf-Hermsdorf stadt.**) Fahrgelegenheiten werden in den Gasthäusern schnell vermittelt. Gasthäuser: In Liebau: Hotel „Deutsches Haus“ beim Bahnhof, Hotel „zum Kyffhäuser“, Schmidt's Hotel, beide am Markt. Gasthof zum „Grünen Baum“, Trautenauer Straße. „Zum Kronprinz“, Landeshuter Straße. „Zum schwarzen Adler“, Stockstraße. Stadtbrauerei. „Stadt Berlin“. „Fürst Blücher“. *) In den hiesigen Buchhandlungen sind folgende Spezialführer zu haben: Patschovsky, „Das Raben- u. Ueberschaargebirge“, „Das Rehornegebirge“, „Erklärung der Gemälde im Wasserapavillon zu Bethlehem“, „Die 14 Nothelfer-Kirche zu Ullersdorf bei Liebau i. Schl.“, „Die Kirchen des ehem. Klosters Grüssau“, „Das Riesen- und Isergebirge“. **) Fahrplan, auf dem Bahnhofe sowie in allen Gasthäusern.
- s. 8: Konditoreien: Teichmanns Konditorei mit Kaffee- und Bierstube. Hannigs Konditorei, Café und Weinstube. Auch im Hotel „Kyffhäuser“ befindet sich eine Konditorei. Direkt an Liebau schließt sich an der Trautenauer Straße Dittersbach gr. mit 1100 Einwohnern an. Das Dorf besitzt Hochquellen-Wasserleitung, Gasglühlicht, elektrisches Licht, Kistenfabrik (Drahtbundkistenwerke) und ein preußisches Nebenzollamt. Gasthaus: „Zum Rabental“. Die Sommerfrische Ullersdorf liegt 2,1 km von Liebau entfernt an der von Liebau nach Schömberg führenden Kunststraße. Zu ihr gelangt man außer auf vorgenannter Kunststraße auch auf 2 Fußwegen. Entweder a) am Waldsaum des Stienerberges (Bahnhofplatz, Eisenbahntunnel, Güterbahnhof, Patschovsky- und Dr. Pfeifferplatz, Philosophenweg); oder b) an der Glashütte vorüber durch Felder. Das kleine Dörfchen Ullersdorf mit etwa 100 Einwohnern liegt in einem äußerst lieblichen, tiefen Talkessel, dessen dicht bewaldete Talränder jäh emporstreben. Nur im NW. hängt das Ullersdorfer Tal mit dem Liebauer Tal zusammen und nach dieser Himmelsgegend genießt man eine schöne Aussicht auf den Hochgebirgskamm mit der Schneekoppe. Auf der 541 m hoch gelegenen Talsohle liegen das Oertchen Ullersdorf, die staatliche Oberförsterei, welche einst den Abten des Klosters Grüssau als Sommer-Residenz diente, eine Wallfahrtskirche zu den 14 Nothelfern und mehrere Gast- und Fremdenheime. Der Ort besitzt Hochquellen-Wasserleitung und elektrisches Licht. Ullersdorf ist eine, ganz im Raben- und Ueberschaargebirge gelegene, sehr beliebte Sommerfrische. Eine Orientierungstafel mit Angabe der farbigen Wegzeichen steht oben im Garten der Ullersdorfer Försterei. Gasthäuser: Gasthaus und Fremdenheim zum „Grünen Wald“ mit zahlreichen Fremdenzimmern und Saal. Großer an Walde gelegener Garten mit langer Kolonnade. Gasthaus und Fremdenheim „Zum Hubertus“ mit schattigem Garten und Kolonnade. Gasthaus „Schweizerei“ mit schattigem Garten (...)
- s. 9: (...) und Kolonnade. Wohnungen auch in Villa „Waldfrieden“, Haus „Elsel“ und in anderen Häusern des Ortes.
- Podpis ilustracií: Sommerfrische Ullersdorf mit Rabengebirge.
- s. 10: III. Spaziergänge in der Nähe von Liebau. Eine übersichtliche Zusammenstellung der Spaziergänge in der Nähe von Liebau und auch der weiteren Ausflüge enthält die Auskunfttafel innerhalb des Bahnhofsgebäudes, rechts vom Ausgänge nach der Stadt. 1. Auf den Galgenberg. Vollständige Rundsicht beim Belvedere. 2. Stadtpark und aufs Kleine Bergel. Auf letztem ein Sommerhaus. Anschließend schöne schattige Waldwege. Zugang vom Schießhaus

aus auf der Lindenauer Straße oder Bahnhofsplatz, Eisenbahntunnel, durch den Güterbahnhof auf den Weg, der die Schömberger Straße mit der Lindenauer Straße verbindet. 3. Zur Stienerbaude. Sommergaststätte am Stiener- oder hl. Berge. Prächtiger Blick ins Liebauer Tal und aufs Hochgebirge (Rehornegebirge mit Maxhütte, Kolbenkamm mit Schneekoppe). Von der Baude aus bequeme, reich mit Bänken versehene Wege. (Rechts Patschovsky- und Dr. Pfeiffer-, links Schaal-Platz.)

Podpis ilustracji: Liebau mit Raben- und Ueberschaargebirge.

- s. 11: 4. Auf den hl. Berg oder Stiener (680 m) zum 18 m hohen eisernen Aussichtsturm. Sämtliche Zugänge sind mit Wegweisern versehen. Wegzeichen: rot. Prächtige Rundsicht. Diese erstreckt sich im S. über den Königshauer Paß (Königshan, Bernsdorf-Schatzlar, Weiselthäuser, Röhrbauden, Rehorn, Maxhütte), bis aufs Rehornegebirge; im W. über das Liebauer Tal (Dittersbach gr., Liebau, Buchwald – Tschoepsdorf, Kunzendorf) bis auf den Kolbenkamm, über welchem die Schneekoppe und die Schwarze Koppe hervorragen; ferner über das Blasdorfer Tal (Blasdorf), Reußendorf, bis zum Landeshuter Kamm mit dem Ochsenkopf und dem Scharlach; im N. über das Ziedertal (Hermsdorf gr., Grüssau, Lindenau, Neuen, Kleinhennersdorf – Gottesberg) aufs Waldenburger Bergland mit Sattelwald und Hochwald und darüber hinaus bis zum Zobten; im O. über das Ullersdorfer Tal (Ullersdorf) und Schömberg bis zu den Friedländer Bergen, weiter bis zu den Adersbacher Felsen, über denen sich das Heuscheuer-Gebirge und das Mensegebirge in der Grafschaft Glatz erheben. A. Aufstiege zum Aussichtsturm von Liebau aus. $\frac{3}{4}$ – 1 Std. (Alle Aufgänge sind durch Wegweiser und farbige Wegzeichen gekennzeichnet.) 1. Liebau, Bahnhofsplatz, Eisenbahntunnel, durch den Güterbahnhof auf den Weg, der die Schömberger Kunststraße mit der Lindenauer Straße verbindet, hinauf bis zum Patschovsky- und Dr. Pfeiffer-Platz, Philosophenweg, Eduardweg bis zur Liebesbank. a) den Kunigundenweg links bis zu den oberen Kapellen, Turmweg, Aussichtsturm. b) Liebesbank, Fortsetzung des Eduardweges bis auf den Leopoldsweg, Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm. c) Liebesbank, links den Kunigundenweg, rechts auf den Leopoldweg, Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm.
- s. 12: 2. Liebau, Bahnhofsplatz, Eisenbahntunnel, durch den Güterbahnhof auf den Weg, der die Schömberger Kunststraße mit der Lindenauer Straße verbindet, oder Schießhaus, Stadtpark, Schaalplatz, zur Abendmahlkapelle, Stationsweg, Turmweg, Aussichtsturm. 3. Liebau, Schießhaus, Stadtpark, Lindequisthöhe. a) rechts hinauf den Lindequistweg, Stienerbänke, Turmweg, Aussichtsturm. b) Lindequistweg, rechts zu den oberen Kapellen, Turmweg, Aussichtsturm. B. Aufstiege zum Aussichtsturm von Ullersdorf aus. $\frac{3}{4}$ – 1 Std. 1. Ullersdorf, Philosophenweg, a) Kunigundenweg geradeaus zur Liebesbank und bis zu den oberen Kapellen, Turmweg, Aussichtsturm. b) Kunigundenweg geradeaus zur Liebesbank und auf den Leopoldsweg, Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm. c) Kunigundenweg bis Liebesbank, rechts den Eduardweg bis auf den Leopoldsweg, Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm. 2. Ullersdorf, alter oder neuer Bierweg, Centralstelle. a) Stienerweg, Stienerbänke, Turmweg, Aussichtsturm. b) Centralstelle, Stienerweg, Oberweg, Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm. c) Centralstelle, Stienerweg, Unterweg, Leopoldsweg. Entweder aa) Grenzweg, Turmweg, Aussichtsturm, oder bb) den Leopoldsweg bis zu den oberen Kapellen, Turmweg, Aussichtsturm d) Vom alten Bierwege am Waldsaume den Fahrweg links ab bis auf den neuen Bierweg, über diesen, Schleinitz-Höhe, Stienerweg und weiter nach a oder b. Die Aufstiege von Ullersdorf aus können in umgekehrter Reihenfolge als Abstiege nach Ullersdorf im Anschluß an die Aufstiege von Liebau aus benutzt werden, und die Aufstiege von Liebau aus gelten in umgekehrter Reihenfolge als Abstiege nach Liebau im Anschluß an die Aufstiege von Ullersdorf aus.
- s. 13: 5. Nach Königshan i. B. Gasthäuser: Zur Grenze mit Veranda. Zur Republik. Zum Bahnhof. Am Waldsaume des Westabhangs vom Raben- und Ueberschaargebirge liegt die Quellenbaude mit Aussichtsturm. Zugänge: 1. Geierstein, Kaiserplatz, Rehquelle, Wegzeichen gelb, von hier blau bis zur Baude. 2. Trautenauer Kunststraße (Dittersbach), Rehquelle, Wegzeichen

rot, von hier blau zur Baude. 3. Trautenauer Kunststraße (Königshan) zur Baude. Wegzeichen blau. 6. In den Schnepfengrund. Von Ullersdorf entweder am Anfange des Waldes links zu Elsa's Rast oder im Tale weiter zu: „Blick ins Ziedertal“. Von Ullersdorf aus 20 Min. 7. Zu den Schießstand-Bänken im Röhrgrunde bei Ullersdorf. 8. Auf den Rabenstein (690 m). Prächtige Fernsicht vom Sommerhaus aus. Aufstieg von Ullersdorf und zwar vom Röhrgundwege oder von der Schweizerei aus auf dem Hubertuswege. Wegzeichen blau, oder auf dem Oberförsterwege, oder vom Rabental über die Recksbuche und auf dem Oberförsterwege. 9. Zum Edmundplatz. Aufstieg von der Landeshter Kunststraße aus. Vom Wegweiser rechts hinauf bis an den Waldsaum. 10. Auf den Einsiedel (671 m). Wegzeichen vom Schießhause aus rot. Lindenauer Straße. Hinter der Bahnunterführung links den Fußweg. Am Fuße des Bergzuges vom Wegweiser aus links weiter. 11. Zum Kujawaplatz. Liebau (Schießhaus), Lindenauer Straße, an der Försterei vorüber bis in die Hölle, rechts ab zum Kujawaplatz. Oder: Ullersdorf, alter oder neuer Bierweg, Centralstelle, Kujawaplatz. 12. Ins Tal der Liebe. Vom Fuß des Rabensteines im Rabental rechts ab. Wegzeichen: rot+blau. 13. Ins Rabental und zum Jägerhause. Außerst prächtige Waldschlucht. Beim Jägerhause Bänke und Tische. 14. Zu Marthas Fernsicht (650 m). Aufstieg auf dem alten oder neuen Rehzugwege von Ullersdorf aus. 15. Zur Recksbuche (660 m). Aufstieg von Ullersdorf aus auf dem alten oder neuen Rehzugwege, oder auf dem (...)

s. 14: (...) Hubertuswege und dem Oberförsterwege. Oder vom Rabentale aus auf dem Rabenlehnwege (bei Bank: „Zum grünen Tal“ links).

Podpis ilustracji górnjej: Der Rabenstein bei Liebau.

Podpis ilustracji dolnej: Robertalsperre bei Buchwald (Wasserstand am 15. Juli 1907).

s. 15: 16. Zum Genovefapan (688,5 m). Aufstieg wie bei 15 oder auf dem Fußwege, der sich gegenüber dem Jägerhause vom Fahrwege (Wegweiser) abweigt. 17. Auf den Magdalenenfelsen. Geschützt durch ein eisernes Geländer, Bank, schöner Waldblick. Aufstieg vom Rabentale (bei Bank: „Zum grünen Tal“ rechts) aus. Wegzeichen gelb. 18. Zur Baumbachtanne (737,6 m). Aufstieg durchs Tal der Liebe. Wegzeichen bis Bank „Willkommene Rast“ rot. 19. Auf den Haferplan (843,9 m). Aufstieg vom Tal der Liebe aus, rechts ab auf dem Haferplanstege. Wegzeichen rot und blau. 20. Zum Denzinfelsen (700 m). Geschützt durch ein eisernes Geländer, Bank. Prächtige Fernsicht ins Liebauer Tal und aufs Hochgebirge mit der Schneekoppe. Aufstieg durchs Tal der Liebe. Wegzeichen rot. Abstieg über die Rehquelle nach Dittersbach gr., Wegzeichen rot. Von der Rehquelle zur Quellenbaude und nach Königshan. 21. Geierstein, Kaiserplatz, Rehquelle. Wegzeichen gelb vom Rabentalwege aus. Abstieg wie bei 20. 22. Nach Ober- und Nieder-Blasdorf. Von Wihards mechanischer Weberei (Mangel) über die Wiesen zum Landhaus. Gasthaus mit Garten in Ober-Blasdorf. 23. Ueber die Liebauer Ziegelwerke oder über das Landhaus in Ober-Blasdorf (Gasthaus) auf die Hartenfelsen mit interessanter Felsröhre. Wegzeichen rot. Von Ober-Blasdorf nach Nieder-Blasdorf. Gasthaus Brauerei. Von dort zurück nach Liebau über die Wiesen am Landhaus vorbei, oder am Eisenbahndamm entlang dem Fahrweg, oder mit der Eisenbahn. Von den Hartenfelsen kann man auch an der Südseite nach Hartau städ. (Gasthaus Scholtisei) hinabsteigen und an der Bober-Talsperre über Buchwald nach Liebau zurückkehren. 24. Auf den Schartenberg (723,7 m). Prächtige Fernsicht auf dem westlichen Felsen aufs Hochgebirge. Vom östlichen Felsen schöner Blick ins Liebauer Tal und übers Raben- und Ueberschaubergirge. Aufstieg von der Scholtisei in (...)

s. 16: (...) Buchwald (Schmiedeberger Kunststraße 2,5 km) oder von der Tschöpsdorfer Brücke aus. Oder von den Hartenfelsen (vergl. 23) aus. Wegzeichen rot. 25. Auf der Schmiedeberger Kunststraße zur Bober-Talsperre. Dieselbe liegt bei Buchwald und zwar zwischen dem Burg- und Schartenberge, von Liebau $\frac{1}{2}$ Stunde entfernt. Die eigentliche Sperrmauer hat an ihrem tiefsten Punkte eine Stärke von 15 Metern und verjüngt sich bis an die Krone auf 3 Meter. Gesamthöhe der Sperrmauer 28 Meter, und zwar liegt davon die Hälfte, also 14 Meter, unter der Erdoberfläche, während sie mit 14 Meter darüber hinausragt. Die größte Länge der Mauer beträgt 215 m; sie ist deshalb die längste von allen schlesischen Talsperrmauern. Die Sperr-

- mauer liegt 526,8 Meter über dem Meeresspiegel. Der Inhalt des Staubeckens ist auf 2½ Millionen Kubikmeter berechnet worden. Die Größe der Oberfläche des eventuell anzustauenden Sees beträgt ca. 70 Hektar. IV. Größere Ausflüge von Liebau aus.*). 1. Nach Bethlehem (6,4 km). a) Ueber den Einsiedelbruch, b) über Lindenau. Wegzeichen blau. Neu erbaute Gastwirtschaft und Badeanstalt, mitten im Walde gelegen. Hier befindet sich ein Teich, in welchem ein Pavillon mit Willmannschen Wand-Gemälden (1628-1707) steht. Dieser Pavillon, welcher den Grüssauer Mönchen als Erholungsort diente, ist vom Grüssauer Abte Bernardus Rosa (1660-1696) erbaut worden. In der Gastwirtschaft ist käuflich zu haben: Patschovsky, Erklärungen der Gemälde im Wasserpavillon zu Bethlehem. Verlag J. Heisig, Liebau i. Schl. Preis 10 Pfg. 2. Nach Grüssau (7 km). a) Ueber Lindenau, b) über Bethlehem. Von Bethlehem 1,4 km entfernt, berühmt durch die schönen Klostergebäude der der ehemaligen fürstlichen Cisterzienser Abtei, die prachtvolle, ehemalige Kloster-, jetzt Pfarrkirche und die Josephskirche. Im Jahre 1923 sind die (...) *) Für größere Ausflüge ist zu empfehlen: Patschovsky, Das Riesen- und Isergebirge. Verlag Georg Brieger, Schweidnitz. Preis 1,25 Mk.
- s. 17: (...) Klostergebäude und die beiden Kirchen durch Kauf in Besitz von aus der Tschechoslowakei vertriebenen Benediktinermönchen übergegangen, die eine Genossenschaft (e. V.) behufs Förderung von Wissenschaft und Kunst bilden. Die stattliche Pfarrkirche, erbaut in den Jahren 1728-1735, hat 2 Türl, die mit stark vergoldeten Figuren gekrönt sind.*). Die Fassade der Hauptfront ist reich mit Skulpturen geziert. Im Innern ist die Kirche mit prachtvollen Freskomalereien und Gemälden von berühmten Meistern wie Neunherz, Scheffler, Brand'l, Köber und Willmann und mit kunstvollen Bildhauer- und Schmiedearbeiten geziert. Große Orgel. Hinter dem Hochaltar befindet sich die 1748 unmittelbar an die Kirche angebaute Fürstengruft oder Fürstenkapelle mit Freskomalerei von Brand'l. Hier ruhen Familiengräber der Herzöge von Schweidnitz und Jauer. Die vom Abt Rosa (1660-1696) erbaute Josephskirche ist besonders sehenswert wegen 61 vorzüglicher Willmannscher Freskogemälde, die einzelne Begebenheiten aus dem Leben des hl. Joseph darstellen. Vergl. Patschovsky: „Die Kirchen des ehemaligen Klosters Grüssau“. Mit 6 lith. Plänen. Verlag M. Leipelt in Warmbrunn. Gasthäuser: Peschels Gasthaus zum Kronprinz mit Kolonnaden, Saal und Spielplatz. Klosterbrauerei. Der Niederkretscham mit Garten. 3. Nach Schömberg über Ullersdorf auf der Kunststraße (6,77 km). Oder: Rabental (Bank „Zum grünen Tal“ links den Fahrweg) zur Recksbuche, Genovefapan, Wegzeichen rot und blau, Tannenquelle, Blasdorf, Schömberg. Schömberg (552 m) mit 1600 Einwohnern. Sehenswert sind die hölzernen Lauben am Markt und in der Voigtsdorfer und Leuthmannsdorfer Straße, berühmt aber die „Schömberger Würstchen“. Gasthäuser: Zum Löwen, am Markt. Deutscher Kaiser. Schwarzes Roß. Brauerei. Stern. Städt. Gasthaus Rathause. Ausflug: Nach Liebenau i. B. ½ Stunde, daselbst tschechisches Zollamt und Weinhäuser. N. B. Bei Ausflügen in tschechisches Gebiet ist es notwendig, sich nach den Vorschriften betreffend die „Grenzüberschreitung“ zu erkundigen. *) Am 22.10.1913 brannte die Kuppel des West-Turms vollständig nieder.
- s. 18: 4. Ueber Königshan nach Schatzlar i. B. (8 km). a) Mit der Eisenbahn bis Königshan. Umsteigen. Von Königshan mit der Lokalbahn bis Schatzlar. b) Mit Gespann über Dittersbach gr., Königshan und Lampersdorf. c) Zu Fuß. Liebau, Dittersbach gr., Königshan bis zur Kapelle und dem Friedhof. Den Feldweg (über die Straße und die Eisenbahn) bis Lampersdorf. Am Marien- und Georgschacht vorüber bis Schatzlar. Schatzlar mit 3500 Einwohnern liegt am O-Fuß der zum Rehorngebirge gehörenden Kuppe. Glas- und Porzellanfabrik, Flachsgarnspinnerei. Weithin sichtbares Schloß (695 m hoch gelegen). Gasthäuser: Zum Bürgermeister. Zur goldenen Krone. Sonne. „Zur Stadt“. Breslauer Hof. Konditorei von Herrmann. 5. Ueber Buchwald an der Scholtisei und der Talsperre vorbei nach Micheldorf (Gasthäuser: Unter den Grenzbauden. Goldener Frieden. Fürstenkretscham), dann weiter nach Hermsdorf st. (1½ Std.), (Gasthäuser: Brauerei, Kretscham), nun durch die Klette, am Gasthaus zum grünen Wald vorüber bis zur Brettschneide. Von hier (Wegzeichen rot+blau) den Abkürzungsweg bis zum Ausgespann (791 m). Tafel. Die Liebau-Schmiedeberger Kunststraße ist zu überschreiten.

Nun auf der Straße zu den Grenzbauden (1051 m), Ortsteil von Kleinaupa in Böhmen. Tschechisches Zollamt. Kurz vor Ueberschreitung der Landesgrenze steht die schlesische Grenzbaude. Gasthäuser jenseits der Landesgrenze: Tippelbaude. Goderbaude. Heindels Gasthaus. Hübnerbaude. Nach den Grenzbauden (1½ Std.). 6. Ueber Hermsdorf st. nach Schmiedeberg auf der Kunststraße (23 km.)^{*)} 7. Nach Trautenau (23 km) auf der Kunststraße über Königshan, Bernsdorf und Goldenöls. Oder mit der Bahn über Parschnitz.^{*)} 8. Nach Johannishbad mit Wagen über Schatzlar etc., mit der Bahn über Trautenau und Freiheit oder übers Rehorngieberge. Vergl. 14.^{*)} 9. Nach Adersbach und Wekelsdorf a) mit der Eisenbahn von Liebau bis Parschnitz. Umsteigen. Durchs Bahnhofs(...) *) Ausführliche Angaben über die Ausflüge nach Schmiedeberg, Trautenau und Johannishbad siehe: W. Patschovsky, Führer durch das Riesen- und Isergebirge. Verlag Georg Brieger, Schweidnitz i. Schl.

- s. 19: (...) gebäude und links hinab zur Haltestelle der Lokalbahn. Mit dieser nach Adersbach (Felsen) und evtl. nach Station Wekelsdorf (Felsen). b) Mit Gespann über Schömberg, dann über Liebenau und Merkelsdorf. Fußwanderungen: Erst bis Schömberg (nach Ausflug 3) und Voigtsdorf; von hier den Buttermilchsteig bis Ober- und Nieder-Adersbach. Oder von der Albendorfer Straße aus über die Feldschänke und Ober-Adersbach nach Adersbach (3 Std.) und Wekelsdorf. Durchs Raben- und Ueberschaargebirge und über Berthelsdorf oder Albdorf nach Adersbach. 4 Std. Wegzeichen rot und blau. Die Wegzeichen beginnen bei der Tafel vor dem Eingange ins Rabental. Man kann von 2 Wegen wählen, von denen der zweite bequemer und etwas kürzer ist. 1. Bis zur Tafel rechts am Rabentalwege. Von hier rechts hinauf ins Tal der Liebe. Hier rechts ab den Jägersteg und hinauf zum Haferplan (844 m), an der Landesgrenze entlang bis zum neuen Rehzugwege. (Hier vereinigt sich der Grenzweg mit dem Wege der Wanderung 2.) Nun hinab zum Wegweiser. Von hier entweder links nach Berthelsdorf und von da nach Ober-Adersbach, oder geradeaus nach Albendorf und von da nach Ober- und Nieder-Adersbach. 2. Auf dem Rabentalwege bis zur Bank „Zum grünen Tal“. Links am Wege Tafel. Dann den links abzweigenden Weg, der zur Recksbuche führt. Von hier den neuen Rehzugweg über Genovefaplan, Ulrici-Platz, Sedan-Kurve, Pferdeberg bis zur Vereinigung mit den Grenzwegen der vorigen Wanderung. Nun hinab zum Wegweiser und weiter nach Angabe der vorigen Wanderung 1. Von Berthelsdorf kann man auch bis Station Ober-Adersbach wandern und von da mit Eisenbahn nach Adersbach oder Wekelsdorf (Felsen) fahren. Oder man geht durch Albendorf entweder bis zur Station Qualisch oder Petersdorf (¾ Std.) und fährt bis Adersbach resp. Wekelsdorf (Felsen). 10. Auf die Friesensteine, 4½ Std. Von Liebau bis Blasdorf mit Eisenbahn, dann zu Fuß über Pfaffendorf, Haselbach und Rothenzechau.^{*)} *) Ausführliche Beschreibung aller dieser Ausflüge siehe: W. Patschovsky, Führer durch das Riesen- und Isergebirge. Verlag Georg Brieger, Schweidnitz i. Schl.
- s. 20: 11. Auf den Sattelwald. Ueber Ruhbank bis Wittgendorf mit der Bahn, Aufstieg 1 Std.^{*)} 12. Auf den Hochwald. Ueber Ruhbank bis Gottesberg mit der Bahn. Aufstieg 1 Std. 13. Nach Jannowitz, von hier entweder zum Bolzenschloß oder auf die Falkenberge. Tagesausflug. Ueber Ruhbank bis Jannowitz per Bahn.^{*)} 14. Aufs Rehorngieberge zur Maxhütte. Von Liebau erst bis Schatzlar nach IV, 4. S. 17. Von Schatzlar aufs Rehorngieberge. a) Auf dem Neuwege. 1¼ Std. Wegzeichen blau. Gegenüber dem Gasthause „Zur Stadt“, den Fahrweg hinauf und an der Porzellanfabrik vorbei. Bald den Neuweg links ab und im Walde den Berg hin. Wegweiser. Hier münden Waldwege, unter anderen auch der vom Schloß Schatzlar kommende Küppenweg ein. Den genannten Wegzeichen folgend, kommt man bald zu der rechts gelegenen „Boberquelle“ (864 m). Den Neuweg von der Boberquelle im Walde aufwärts bis zur Kammhöhe. Hier nach rechts (links nach Quintental) über den Bergkamm. Vor der letzten Berghöhe verfolgt man den links vor dem alten, steilen Fahrwege sich abzweigenden, breiteren Waldweg. Auf diesem gelangt man zu den Brandhäusern, den obersten Häusern von Quintental. Hier ein einfaches Gasthaus. Von den Brandhäusern geht man auf dem Fahrwege an der „Glöcklabude“ resp. oberhalb des Dorfes Rehorn den Berg hinan, und durch den Domsenbusch zu den höchstgelegenen Häusern des Dorfes Rehorn, die Weichelt. Bei einem Kreuz

- und einem Wegweiser führt geradeaus ein Weg hinab nach Dörengrund, und der links abgehende auf der rechten Seite des Wildzaunes zur Maxhütte. *) Ausführliche Beschreibung aller dieser Ausflüge siehe: W. Patschovsky, Führer durch das Riesen- und Isergebirge. Verlag Georg Brieger, Schweidnitz i. Schl.
- s. 21: b) Auf dem Küppenwege aufs Rehornegebirge. 1½ Std. Vom Markt den Fahrweg bis in die Nähe des Schlosses. Vor demselben biegt der Weg rechts herum zur Kuppe. Wegweiser. Dieselbe wird erstiegen und auf dem Kamme die Wanderung fortgesetzt. Vor dem Waldsaum rechts die Küppenruhe. Sehr schöne Aussicht auf die Stadt, ins Brettgrunder und Liebau Tal. Wir gehen im Walde bis auf den Neuweg. Fortsetzung vergl. vorige Wanderung a. Andere Wege aufs Rehornegebirge nach Anleitung im Spezialführer: Patschovsky, „Das Rehornegebirge“, Mit 1 lithogr. Karte. Verlag Heisig, Liebau i. Schl. Es erscheinen auf dem Gipfel des Rehornegebirges eine so große Anzahl Seltenheiten von Pflanzen des Hochgebirges in bedeutender Fülle und Mannigfaltigkeit der Entwicklung auf einem relativ beschränkten Raume zusammengedrängt, daß man die Flora dieses Gebirges als eine Kopie der Riesengebirgsflora im Kleinen betrachten kann. Der „Quetschenstein“ mit der Maxhütte ist der besuchteste Punkt des Rehornegebirges (1001 m). Von ihm genießt man eine herrliche Fernsicht. Auf dem Quetschenstein steht die Maxhütte mit Sommer- und Winter-Gastwirtschaft. Dieselbe ist ziemlich geräumig und enthält drei Gastzimmer, Küche etc. Gute Verpflegung. Auch Not-Nachtquartier. Abstiege von der Maxhütte. a) Nach Freiheit. 1½ Stunde. Wegzeichen blau und gelb. Ueber die Rehornehwiese bis zum Kalksteinbruche. Dort beginnt vorgenanntes Wegzeichen. b) Nach Marschendorf I den Rosaweg, der bei der Maxhütte beginnt. Wegzeichen rot. c) Nach Marschendorf IV den blau bezeichneten Fußweg. Von Marschendorf evtl. nach Johannisbad. Rückfahrt bis Liebau über Freiheit und Trautenau mit der Eisenbahn. Vergl. „Das Riesen- und Isergebirge“. 15. Auf die Schneekoppe. 6 Std. Auf der nach Schmiedeberg führenden Kunststraße nach Buchwald, an der Bobertalsperre vorüber nach und durch Micheldorf, weiter durch (...)
- s. 22: (...) Hermsdorf städt. (1½ Std.) und durchs schöne Klettental am Gasthaus zum grünen Wald vorüber bis zur Brettschneide. Von hier (Wegzeichen rot und blau) den Abkürzungsweg bis zum Ausgespann, dann die Liebau-Schmiedeberger Kunststraße überschreitend (Wegweiser), die Waldstraße bis zu den Grenzbauden (3 Std.). Von den Grenzbauden bis auf die Schneekoppe (6 Std.) entweder den Faltisweg oder den oberen Koppenweg. Ausführliche Beschreibung der größeren Ausflüge siehe: Patschovsky, Führer durch das Riesen- und Isergebirge. Verlag: Georg Brieger in Schweidnitz i. Schl. V. Rundgänge im Raben- und Überschaar-Gebirge und in der Umgebung von Liebau. A. Rundgänge in den Liebau-Ullersdorfer Bergen. 1. Liebau, Schießhaus, Wegzeichen rot bis Einsiedel, Klosestein, Kerze, herab zu den Bänken „Jägerrast“, Liebau. Zeit 2½ Std. 2. a) Liebau, Schießhaus, Wegzeichen rot, Bobertalblick, Einsiedel, Einsiedelblick, Wegzeichen blau bis in den Tiefen Grund, Einsiedelbruch, Liebau. Zeit 2¾ Std. Oder umgekehrt: b) Liebau, Einsiedelbruch, Tiefer Grund, Wegzeichen blau bis Einsiedel, Wegzeichen rot bis Liebau. Zeit 2¾ Std. 3. a) Liebau, Schießhaus, Wegzeichen rot bis Einsiedel, Klosestein, Kerze, Lindenberg, den Kirchsteg zurück nach Liebau. Zeit 3 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau den Kirchsteg auf den Lindenberg, Kerze-Klosestein-Einsiedel, Wegzeichen rot bis Liebau. Zeit 3 Stunden. 4. a) Liebau und wie nach 3a zum Lindenberg, durch die Hölle nach Liebau. Zeit 3½ Stunden. b) Liebau, durch die Hölle auf den Lindenberg, dann nach 3b weiter. Zeit 3½ Stunden.
- s. 23: 5. a) Liebau, Schießhaus, Wihardberg, Kerze, Einsiedel, Wegzeichen rot bis Liebau. Zeit 3 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Schießhaus, Wegzeichen rot bis Einsiedel, Kerze, Wihardberg, Liebau. Zeit 3 Stunden. 6. Liebau und nach 4 a bis in die Hölle, dann übers Kleine Bergel durch den Park nach Liebau. Zeit 4 Stunden. 7. a) Liebau, Schießhaus, Hölle, Kuwaplatz, Centralstelle, Stiener oder heilige Berg, zum Aussichtsturm nach III, 4. B. 2 Seiten 12, Stienerbänke, Lindequistweg zum Kleinen Bergel und durch den Park nach Liebau. Zeit 4 Std. Oder umgekehrt: b) Liebau, durch den Park aufs Kleine Bergel, Lindequisthöhe, Lindequist-

- weg, auf den heiligen Berg, Stienerbänke, Turmweg, Aussichtsturm, Grenzweg, Oberweg, Stienerweg, Centralstelle, Kujawaplatz durch die Hölle und auf der Lindenauer Straße bis Liebau. Zeit 4½ Stunden. 8. a) Liebau bis Centralstelle nach 7 a, dann neuer oder alter Bierweg, Ullersdorf, Liebau. Zeit 4 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Ullersdorf, neuer oder alter Bierweg, Centralstelle, dann weiter nach 7b bis Liebau. Zeit 4 Std. 9. a) Liebau bis Centralstelle nach 7 a, dann neuer Bierweg bis auf die Kunststraße vor Ullersdorf, Philosophenweg am Fuß des Stieners bis Liebau. Zeit 4 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Patschovsky- und Dr. Pfeiffer-Platz, Philosophenweg am Fuß des Stieners bis auf die Kunststraße vor Ullersdorf, neuer Bierweg, Centralstelle, dann nach 7b bis Liebau. Zeit 4 Stunden. 10. a) Liebau, Patschovsky- und Dr. Pfeiffer-Platz, Philosophenweg, den Fußweg hinauf zum Unterweg, Schleinitz-Höhe, Alter Bierweg, Ullersdorf, Liebau. 2 Std. Oder umgekehrt: b) Liebau, Ullersdorf, neuer oder alter Bierweg bis an den Waldsaum, links den Fahrweg, Schleinitz-Höhe, Unterweg (...)
- s. 24: (...) den Fußweg hinab auf den Philosophenweg. Dr. Pfeiffer- und Patschovsky-Platz, Liebau. 11. a) Liebau bis auf den Lindenbergs, dann über den Kujawaplatz und über die Centralstelle nach Ullersdorf, Liebau. Zeit 3½ Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Ullersdorf, neuer Bierweg, Centralstelle, Kujawaplatz, Lindenbergs, Liebau. Zeit 3 Stunden. 12. a) Liebau, Landes-huter Kunststraße, Einsiedelbruch, rechts ab nach Bethlehem (siehe S. 16), über Lindenau zurück nach Liebau. Zeit 3¼ Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Kirchsteg (oder Hölle), Lindenbergs, Lindenau, Grüssau (S. 16), Bethlehem (S. 16), Einsiedelbruch, Liebau. Zeit 3¾ Stunden. 13. a) Liebau, Park, Kleines Bergel, Hölle, Kujawaplatz, Centralstelle, Ullersdorf, Liebau. Zeit 2 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Ullersdorf, Neuer Bierweg, Centralstelle, Kujawaplatz, Hölle, Kleines Bergel, Park, Liebau. Zeit 2½ Stunden. 14. a) Liebau, Park, Kleines Bergel, Hölle, Lindenbergs, Kerze, zu den Bänken „Jägerrast“, Liebau. Zeit 3 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Schießhaus, Einsiedelweg, zu den Bänken „Jägerrast“, Kerze, Lindenbergs, Kleines Bergel, Park, Liebau. Zeit 3 Stunden. 15. a) Liebau, Park, Kleines Bergel, Hölle, Kujawaplatz, Centralstelle, hl. Berg, zum Aussichtsturm nach III. 4 B 2 Seite 12, Abstieg nach Liebau die Aufstiege a) in umgekehrter Reihenfolge. Zeit 2¾ Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, hl. Berg (siehe Aufstiege unter III. 4 A S. 11), Grenzweg, Oberweg, Stienerweg, Centralstelle, Kujawaplatz, Hölle, Kleines Bergel, Park, Liebau. Zeit 4 Stunden.
- s. 25: 16. a) Liebau, Park, Kleines Bergel, Lindequisthöhe, Lindequistweg, heil. Berg, Stienerbänke, Turmweg, Aussichtsturm, Grenzweg, Oberweg, Stienerweg, Centralstelle, Kujawaplatz, Hölle, Liebau. Zeit 3¾ Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Hölle, Kujawaplatz, Centralstelle, heil. Berg, zum Aussichtsturm nach III. 4 B 2 S. 12, Stienerbänke, Lindequistweg, Lindequisthöhe, Kleines Bergel, Park, Liebau. Zeit 3¾ Stunden. 17. a) Liebau, Park, Kleines Bergel, Lindequisthöhe, Lindequistweg, heil. Berg, Stienerbänke, Turmweg, Aussichtsturm, Grenzweg, Oberweg, Stienerweg, Centralstelle, Ullersdorf, Liebau. Zeit 4 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Ullersdorf, Centralstelle, heil. Berg, zum Aussichtsturm nach III. 4 B 2 Seite 12, Stienerbänke, Lindequistweg, Lindequisthöhe, Kleines Bergel, Park, Liebau. Zeit 3¾ Stunden. 18. a) Liebau, Park, Schaalplatz, zu den unteren Kapellen, Patschovsky- und Dr. Pfeiffer-Platz, den Philosophenweg am Fuße des Stieners bis Ullersdorf, Liebau. Zeit 3 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, auf der Kunststraße oder auf dem Feldwege bis Ullersdorf, den Philosophenweg am Fuße des Stieners bis zum Dr. Pfeiffer- und Patschovsky-Platz, weiter zu den unteren Kapellen und zum Kleinen Bergel, Park, Liebau. Zeit 2½ Stunden. B. Rundgänge im eigentlichen Rabengebirge. a) Ueber Ullersdorf. 1. Liebau, Ullersdorf, Rabenstein und zwar: a) Liebau, Ullersdorf, Hubertusweg, Wegzeichen blau bis Rabenstein. Zeit 1½ Stunden. b) Liebau, Ullersdorf, Röhrenggrund, Oberförsterweg, Rabenstein. Zeit 1¾ Stunden.
- s. 26: Dann: Rabenstein, Hubertusruh, Recksbuche, Genofevaplan. Zeit 1 Stunde. Dann: Abstieg zum Jägerhause im Rabental a) auf dem Fußwege rechts. Zeit ¼ – ½ Stunde. b) auf dem Fahrwege geradeaus. Zeit ¾-1 Stunde. Dann: Rabental, Liebau. Zeit 1 ¼ Stunden. 2. Liebau bis zum Jägerhause wie 1. Dann: Ranziggrundweg, Magdalenenfelsen, Wegzeichen gelb bis ins Raben-

- tal, Liebau. Zeit 5 Stunden. 3. Liebau bis zum Jägerhause wie 1. Dann: Ranziggrundweg, Hohles Gründl, Fahrweg zur Baumbachtanne. Zeit 5 – 5½ Stunden. Von hier Abstieg: a) Durch das Tal der Liebe (Wegzeichen rot), dann nach Liebau. Zeit 1½ Stunden. b) Von der Baumbachtanne den Fußweg zum Brandweg, (Wegzeichen rot), auf letzterem links zum Denzinfelsen und von da hinab (Wegzeichen rot), nach Dittersbach oder Wegzeichen blau von der Rehquelle zur Quellenbaude nach Königshan und Liebau. Zeit 2 Stunden. c) Von der Baumbachtanne den Fußweg zum Brandweg, dann den Brandweg rechts (Wegzeichen rot), durchs Tal der Liebe, dann nach Liebau. Zeit 2 Stunden. 4. Liebau bis zum Jägerhause wie 1. Dann: a) den Rabentalweg bis zum Brandwege, Brandweg, Tal der Liebe (Wegzeichen rot), Liebau. Zeit 5 Stunden. b) den Rabentalweg bis zum Brandwege, Brandweg, von „Willkommene Rast“ (Wegzeichen rot), bis zum Denzinfelsen und nach Dittersbach oder von der Rehquelle (Wegzeichen blau) zur Quellenbaude, nach Königshan, Liebau. Zeit 5 Stunden.
- s. 27: 5. Liebau bis zum Genovefapan wie 1. Fahrweg ins Rabental, den Gotschenbergweg, auch „unterer Haferplanweg“ genannt, zur Baumbachtanne. Zeit 4½ Stunden. Abstieg nach 3. 6. Liebau, Ullersdorf (direkt), Rehzugweg, Marthas Fernsicht, Präsidentenweg, Rabenstein. Zeit 3 Stunden. Dann weiter nach 1, 2, 3, 4 oder 5. 7. Liebau, Ullersdorf, Rehzugweg, Marthas Fernsicht, alter Rehzugweg, Recksbuche, Genovefapan. Zeit 2½ Stunden. Dann weiter nach 1, 2, 3, 4 oder 5. b) Ueber den Eingang in das Rabental. I. Rechts des Rabentaler Wassers. (Linke Lehne des Rabentales.) 1. Liebau, Rabental bis Bank „Zum grünen Tal“, links den Fahrweg zur Recksbuche, Rabenstein, Hubertusweg (Wegzeichen blau) oder Oberförsterweg nach Ullersdorf, Liebau. Zeit 3¾ bis 4½ Stunden. 2. Liebau, Rabental, Jägerhaus. Zeit 1½ Stunden. Dann: a) Fußweg jenseits des Baches und des Rabentalweges zum Genovefapan ½¾ Stunden. b) Fahrweg im Rabentale entlang zum Genovefapan 1 Std. Dann: Genovefapan, Recksbuche, Rabenstein. Zeit 1 Stunde. Dann: a) Rabenstein, Hubertusweg (Wegzeichen blau) bis Ullersdorf, Liebau. Zeit ¾ Stunden. b) Rabenstein, Oberförsterweg, Ullersdorf, Liebau. Zeit 1¼ Stunde. 3. Liebau, Rabental, Jägerhaus, den Rabentalweg bis zum Genovefapan, Recksbuche, Rehzugweg, Marthas Fernsicht, Rehzugweg, Ullersdorf, Liebau. Zeit 4 Stunden. 4. Liebau, Recksbuche nach 1 oder 2. Dann: Oberförsterweg, Präsidentenweg, Marthas Fernsicht, Rehzugweg, Ullersdorf, Liebau. Zeit 3¼ Stunden.
- s. 28: 5. Liebau, Rabental bis Bank „Zum grünen Tal“, links den Fahrweg zur Recksbuche, Genovefapan, Tannenquelle, Blasdorf bei Schömberg, Schömberg, Liebau. Zeit 4½ Std. 6. Liebau, Rabental bis Bank „Zum grünen Tal“, links den Fahrweg zur Recksbuche, Genovefapan, Rehzugweg (Wegzeichen rot und blau) bis nach Albendorf. Zeit 3½-4 Std. Vergl. 9 S. 18. Zurück nach Liebau: a) über Berthelsdorf, Schömberg und Ullersdorf. Zeit 3 Stunden. b) über Pottschendorf, Bernsdorf evtl. mit der Eisenbahn zurück nach Liebau. c) von Albendorf bis Petersdorf i. B., von hier mit der Eisenbahn über Parschnitz nach Liebau. Zeit 2½ Std. II. Links des Rabentaler Wassers. Rechte Lehne des Rabentales. 1. Liebau, Rabental bis zur Bank „Zum grünen Tal“, rechts den Fußweg (Wegzeichen gelb) bis auf den Magdalenenfelsen. (Eisernes Geländer. Bank.) Weiter den Fußweg und links den Fahrweg durch den Ranziggrund zum Jägerhause, durchs Rabental zurück nach Liebau. Liebau. Rabental, Jägerhaus, Ranziggrund, rechts den Fußweg zum Magdalenenfels (Wegzeichen gelb), bis ins Rabental, Liebau. Zeit 3¾ Std. Oder in umgekehrter Reihenfolge. 2. Liebau, Rabental, Brandweg (Wegzeichen rot), durchs Tal der Liebe, Rabental, Liebau. Zeit 2½ Stunden. 3. Liebau, Rabental, Jägerhaus, Ranziggrundweg, Baumbachtanne, durchs Tal der Liebe nach Liebau. Zeit 3¾ Std. 4. Liebau, Rabental, Jägerhaus, zur Baumbachtanne wie 3, Fußweg auf den Brandweg (Wegzeichen rot), zum Denzinfelsen. Nach Liebau: a) Denzinfelsen (Wegzeichen rot), den Brandweg und durchs Tal der Liebe, dann nach Liebau. Zeit der ganzen Wanderung 5½ Stunden. b) Denzinfelsen, Abstieg nach Dittersbach (Wegzeichen rot) oder von der Rehquelle (Wegzeichen blau) zur Quellenbaude und nach Königshan, Liebau. Zeit 3½ Stunden.
- s. 29: 5. Liebau, Rabental (Wegzeichen rot und blau) durchs Tal der Liebe bis auf den Brandweg, dann rechts (Wegzeichen rot) zum Denzinfelsen, Abstieg nach Dittersbach (Wegzeichen rot).

- Oder von der Rehquelle (Wegzeichen blau) zur Quellenbaude und nach Königshan, Liebau. Zeit 3½ Stunden. 6. Liebau, Rabental (Wegzeichen rot) durchs Tal der Liebe, Baumbachtanne. Zeit 2 Stunden. a) nach 4. Von der Baumbachtanne Abstieg: b) Baumbachtanne, Hohles Gründ'l, Jägerhaus, Rabental, Liebau. Zeit 2½ Stunden. c) Baumbachtanne, Hohles Gründ'l, Magdalenenfelsen (Wegzeichen gelb) bis ins Rabental, Liebau. Zeit: 2½ Stunden. 7. Liebau, Rabental, Tal der Liebe, den Haferplansteg zum Haferplan. Zeit 2½ Stunden. Haferplan, Baumbachtanne. Zeit 1¼ Stunden. Dann: Baumbachtanne, Gotschenbergweg (auch unterer Haferplanweg genannt), zum Urlebrunnen am Rabentalwege, Jägerhaus, Rabental, Liebau. Zeit 3 Stunden. 8. Liebau, Rabental, Jägerhaus, Gotschenbergweg (auch „unterer Haferplanweg“ genannt), Baumbachtanne. Zeit 4¾ Stunden, Abstieg nach 4) oder 6). 9. Liebau, Rabental, Baumbachtanne nach 3) oder 6). Dann: Haferplan, Grenzweg, den Haferplansteg und durchs Tal der Liebe ins Rabental. Zurück nach Liebau. Zeit 3½ Stunden. 10. Liebau, Rabental, Baumbachtanne nach 3) oder 6). Dann: Haferplan, Grenzweg (Wegzeichen rot und blau), den Haferplansteg auf den Brandweg (Wegzeichen rot), nach links zum Denzinfelsen und hinab nach Dittersbach. Oder von der Rehquelle (Wegzeichen blau) bis zur Quellenbaude (...)
- s. 30: (...) und nach Königshan. Zeit 3½ Stunden. Zurück über Dittersbach gr. nach Liebau ¾ bis 1 Stunde. 11. Liebau, Rabental, Baumbachtanne nach 3) oder 6). Dann: Haferplan, Grenzweg, Wegzeichen rot und blau bis Albendorf. 3½ Stunden. Zurück nach Liebau nach B. b. 6 S. 28. c) Ueber Dittersbach gr. 1. Liebau, Dittersbach, Wegzeichen gelb über Geiersteinbänke; Kaiserplatz zur Rehquelle, Wegzeichen rot, über Denzinfelsen. Brandweg, durchs Tal der Liebe, dann nach Liebau. Zeit 3¾ Stunden. 2. Liebau, wie 1 zum Denzinfelsen, Brandweg, Magdalenenfels, Ranziggrundweg, Jägerhaus, Rabental, Liebau. Zeit 4½ Stunden. 3. Liebau, Dittersbach, wie 1 zum Denzinfelsen, Brandweg, Wegzeichen rot bis zum Fußweg zur Baumbachtanne, Ranziggrundweg, Jägerhaus, Rabental, Liebau. Zeit 5 Std. 4. Liebau, Dittersbach, wie 1 zum Denzinfelsen, Brandweg, Wegzeichen rot bis Fußweg zur Baumbachtanne, durchs Tal der Liebe nach Liebau. Zeit 4 Stunden. C. Rundgänge auf dem Gauwackengebirge.
 1. a) Liebau, Wegzeichen rot über Ziegelei oder Liebau, Landhaus bis auf die Hartenfelsen (interessante Felsröhre in einem der gen W. zu gelegenen Felsen), Schartenberg (Aussicht auf dem westlichen Felsen auf das Hochgebirge und vom östlichen Felsen ins Liebauer Tal und übers Raben- und Ueberschaargebirge), Buchwald, Liebau. Zeit 3¾ Stunden. Oder umgekehrt:
 b) Liebau, Buchwald, Schartenberg, Hartenfelsen, Wegzeichen rot, über die Ziegelei oder übers Landhaus bis Liebau. Zeit 3¾ Stunden.
- s. 31: Oder umgekehrt: b) Liebau, Königshan, Tschöpsdorf, Buchwald, Liebau. Zeit 3¼ Stunden. 3. a) Liebau, auf dem Fußwege nach Tschöpsdorf, durchs Dorf zur Scholtisei und auf dem Bergkamme nach Schwarzwasser bis Illners Gasthaus, über die Aurora-Grube zum Vorwerk Tschöpsdorf, Dittersbach oder Königshan, Liebau. Zeit 3½ Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Dittersbach, zum Vorwerk Tschöpsdorf, Aurora-Grube, Schwarzwasser bis Illners Gasthaus, auf dem Bergkamme zur Scholtisei in Tschöpsdorf, über die Wiesen den Fußweg oder über Buchwald nach Liebau. Zeit 4 Stunden. 4. a) Liebau, Schwarzwasser nach 3 a. Dann: Lampersdorf, Bernsdorf, Königshan, Dittersbach, Liebau. Zeit 5½-6 Stunden. Oder umgekehrt: b) Liebau, Dittersbach, Königshan, Bernsdorf, Lampersdorf, Schwarzwasser, dann zurück nach Liebau wie 3 a. oder 3 b. Zeit 5½-6 Stunden. D. Tagesausflüge in der Umgebung von Liebau. 1. Vormittags: Liebau, Schießhaus, Wegzeichen rot bis Einsiedel, Kammweg nach Ullersdorf über Kerze, Kujawaplatz, Centralstelle, Wegzeichen rot, hl. Berg, zum Aussichtsturm oder zur Bergrast nach III. 4 B 2, Seite 12, Stienerbänke, Lindequistweg, Lindequisthöhe, Kleines Bergel, Liebau. Nachmittags: Liebau, Hölle, Kujawaplatz, Centralstelle. Ullersdorf, oder: von Liebau direkt nach Ullersdorf, Hubertusweg, Wegzeichen blau bis Rabenstein, zurück nach Hubertusruh, Recksbuche, Aussicht, Genovefaplan, Fußweg zum Jägerhause (...)
- s. 32: (...) dann: a) Magdalenenfelsen, Wegzeichen bis auf den Brandweg gelb, von Willkommene Rast rot bis Denzinfelsen, Abstieg nach Dittersbach, Wegzeichen rot, oder von der Rehquelle zur Quellenbaude und nach Königshan blau, Liebau, oder: b) Ranziggrundweg, Baumbachtanne,

- von hier aa) den Fußweg auf den Brandweg, Wegzeichen rot über Denzinfelsen, Rehquelle, nach Dittersbach, Liebau, oder: bb) durchs Tal der Liebe, Wegzeichen rot bis ins Rabental, Liebau, 2. Vormittags: Liebau, Hölle, Lindenbergs, Kerze, Einsiedel, Wegzeichen rot bis Schießhaus Liebau. Nachmittags: Liebau, Dittersbach, Rabental, oder: Liebau, Dittersbach, Wegzeichen rot, über Denzinfelsen, durchs Tal der Liebe ins Rabental, dann: Jägerhaus, Fußweg jenseits des Rabentalweges und des Baches zum Genovefaplan, Recksbuche, Rabenstein, Hubertusweg, Wegzeichen blau bis Ullersdorf, neuer Bierweg, Centralstelle, dann: a) Kujawaplatz, Hölle, Kleines Bergel, Liebau, oder: b) Centralstelle, Wegzeichen rot, hl. Berg, zum Aussichtsturm nach III. 4 B 2 Seite 12, Stienerbänke, Lindequistweg, Lindequisthöhe, Kleines Bergel, Liebau. 3. Vormittags: Liebau, Wegzeichen rot über die Ziegelei oder übers Landhaus auf die Hartenfelsen, Schartenberg, Buchwald.
- s. 33: Nachmittags: Buchwald, Tschöpsdorf, Schwarzwasser Schatzlar, evtl. mit der Eisenbahn über Lampersdorf und Königshain nach Liebau, oder von Schatzlar über die Sandhöhe nach Bernsdorf und mit der Eisenbahn nach Liebau. Der Nachmittagsausflug kann auch in umgekehrter Reihenfolge unternommen werden. Ferner gehören zu den Tagesausflügen: V B, b) I 5 und 6 Seite 28, und V B, b) II 11 Seite 30. VI Bemerkungen. 1. Die angegebenen Zeiten sind für sehr mäßig gehende Fußgänger bemessen. 2. Etwaiger Aufenthalt während der Wanderungen ist nicht mit eingerechnet. 3. Aus den angeführten Ausflügen lassen sich mit Hilfe der Wegekarten noch viele andere Rundgänge zusammenstellen. 4. Die mit einem bezeichneten Ausflüge können auch Ullersdorf als Ausgangspunkt haben. Die Gehzeit verringert sich alsdann um die Zeit, welche der Weg von Liebau bis Ullersdorf beansprucht.

74. Okładka przewodnika Wilhelma Patschovskiego.

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH

Adersbach	9, 10, 11, 82, 101, 102, 103, 106
Adersbacher Felsen	9, 103
Adlergebirge	11
Adršpach	6, 9, 10, 11, 19, 22, 54, 82
Adršpašské skály	9, 31
Albendorf	13, 91, 106, 109, 110
Alter Bierweg	14, 103, 104, 108
Alter Rehzugweg	14, 104
Ausgespann	14, 105, 107
Aussicht	15, 102, 107, 110
Bahnhofplatz	13, 102, 103
Baumbachtanne	11, 104, 109, 110
Bečkov	9, 67
Bekasowy Wąwóz	5, 9, 36
Bernartice	9, 31, 53, 67, 73, 75
Bernsdorf	9, 103, 106, 109, 110, 111
Berthelsdorf	15, 91, 106, 109
Bethlehem	9, 84, 102, 105, 108
Betlejem	5, 9, 22, 44, 45, 46, 61, 84, 85, 86
Blasdorf	9, 10, 67, 82, 91, 95, 103, 104, 105, 106, 109
Blasdorfer Tal	10, 103
Błażejów	9, 49, 67, 91
Błażkowa	5, 9, 31, 40, 41, 55, 82, 95
Błażkowa Dolna	5, 9, 40
Błażkowa Górná	5, 9, 40
Bober	9, 10, 16, 82, 101, 104, 106, 107
Boberquelle	16, 106
Bobertal	10, 101, 104, 107
Boguszów	9, 31, 55
Bóbr	5, 9, 41, 43, 57, 82
Brandhäusern	56, 106
Brandweg	14, 109, 110, 111
Brettgrund	14, 107

Buchwald	9, 75, 95, 103, 104, 105, 107, 110, 111
Bukówka	5, 9, 31, 41, 42, 43, 51, 57, 73, 75, 95
Burgberg	16, 104
Buttermilchsteig	15, 106
Centralstelle	14, 103, 104, 107, 108, 110, 111
Černá Voda	9, 73, 75
Chełmiec	6, 9, 19, 31, 55, 96
Chełmsko Śląskie	5, 9, 26, 29, 31, 32, 33, 49, 50, 54, 67, 82, 83, 91, 95
Chvaleč	9, 54
Cieplice	9, 47
Czarna Kopa	9, 10, 31, 57
Czarnów	9, 55
Czarnuszka	9, 82, 95
Czerwone Skaly	5, 9, 39, 64, 65, 68, 69, 71, 72, 74, 75
Denzinfelsen	9, 104, 109, 110, 111
Dittersbach	11, 77, 81, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111
Dittersbach grüssauisch	11, 77, 81, 101, 102, 103, 104, 105, 110
Dolina Błażkowska	10, 31
Dolina Bobru	10, 17
Dolina Klatki	10, 57
Dolina Lubawska	10, 19, 22, 26, 30, 31, 39, 42, 56, 69, 73
Dolina Miłości	5, 10, 38, 39, 54, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75
Dolina Ulanowicka	10, 26, 31, 42
Dolina Zadrny	10, 19, 31
Dolna Droga ku Wysokiej Polanie	10, 65, 70
Dolní Adršpach	10, 54
Domek Myśliwski	5, 10, 38, 39, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 74, 75
Domsenbusch	12, 106
Dörengrund	15, 107
Dr. Pfeifferplatz	13, 102, 103
Droga Dolna	10, 34
Droga Edwarda	10, 32, 34
Droga Faltisa	10
Droga Filozofów	10, 26, 32, 34, 60, 62
Droga Górna	10, 34, 60, 61
Droga Graniczna	10, 32, 34, 54, 61, 70, 71
Droga Huberta	10, 36, 38, 63, 66, 74, 75

Droga Kruczej Doliny	10, 39, 54, 65, 66, 67, 70, 75
Droga Kunegundy	10, 32, 34
Droga Leopolda	10, 32, 34, 35
Droga Lindequistego	10, 33, 59, 61, 74, 75
Droga na Górzę Gotschego	10, 65, 70
Droga na Wieżę	10, 32, 33, 34, 35, 59, 61
Droga Nadleśniczego	10, 36, 38, 63, 66, 67
Droga Prezesa	10, 65, 67
Droga Rurowego Wąwozu	10, 36
Droga Stęchlego Wąwozu	10, 63, 64, 68, 72, 74
Droga Świętej Góry	10, 34, 35, 59, 61
Dziurawa Skała	10, 40, 73
Edmundplatz	13, 104
Eduardweg	10, 103
Einsiedel	14, 85, 95, 104, 105, 107, 108, 110, 111
Falkenberge	11, 106
Faltisweg	10, 107
Feldschänke	12, 106
Felsröhre	10, 104, 110
Florianquelle	16
Freiheit	15, 102, 106, 107
Friedländer Berge	11, 96, 103
Friesenstein	13, 106
Galgenberg	11, 82, 95, 102
Geierstein	14, 103, 104, 110
Genovefaplan	13, 91, 104, 105, 106, 109, 110, 111
Glatz	9, 11, 12, 101, 103
Glatzergebirge	9, 11, 101
Głęboki Wąwóz	10, 58
Goldenöls	16, 106
Görbersdorf	14, 96
Gotschenberg	10, 109, 110
Gotschenbergweg	10, 109, 110
Gottesberg	9, 103, 106
Góra Gotschego	8, 10
Góra Szubieniczna	5, 11, 29, 95
Góry Izerskie	11, 22, 44, 53, 55, 57

Góry Kłodzkie	11, 19
Góry Krucze	6, 11, 19, 22, 27, 36, 42, 54, 58, 63, 73, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96
Góry Mieroszowskie	11, 31, 96
Góry Orlickie	11, 31
Góry Przedwojowskie	11, 96
Góry Raszowskie	11, 97
Góry Sokole	11, 55
Góry Stołowe	11, 31
Góry Ulanowickie	6, 11, 84, 85, 86
Góry Wałbrzyskie	9, 11, 31
Góry Wieściszowickie	11, 97
Grafschaft Glatz	11, 103
Grenzbauden	11, 13, 97, 105, 106, 107
Grenzweg	10, 103, 106, 108, 110
Grunau	82, 95
Grüssau	12, 82, 84, 102, 103, 105, 108
Haferplan	16, 104, 106, 110
Haferplansteg	15, 104, 110
Hartau städtisch	13, 104
Hartenfelsen	13, 104, 110, 111
Haselbach	12, 106
Heilige Berg	15, 82, 107, 108
Hermsdorf grüssausisch	12, 103
Hermsdorf städtisch	11, 102, 107
Heuscheuer-Gebirge	11, 103
Hochwald	9, 96, 101, 103, 106
Hochwaldgebirge	9
Hohenelbe	15, 102
Hohles Gründ'l	69, 110
Hohles Gründl	64, 109
Hölle	13, 104, 107, 108, 110, 111
Horní Adršpach	11, 54
Horní Maršov	11, 57
hrabstwo kłodzkie	31
Hrabstwo kłodzkie	11
Hraniční boudy	6, 11, 51, 57, 97
Hubertusweg	10, 104, 108, 109, 110, 111

Isergebirge	4, 11, 102, 105, 106, 107
Jägerhaus	10, 104, 108, 109, 110, 111
Jägersteg	15, 106
Jannowitz	11, 106
Janowice Wielkie	6, 11, 55
Janské Lázně	11
Jańskie Łaznie	6, 11, 22, 53, 57
Jarkowice	11, 22, 51, 53, 57
Jauer	11, 105
Jawiszów	11, 31
Jawor	11, 47
Jelenie Źródło	5, 11, 36, 39, 64, 65, 69, 71, 72, 74
Jodła Baumbacha	5, 11, 39, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 74
Jodłowe Źródło	11, 49, 67, 91
Johannisbad	11, 102, 106, 107
Jurkowice	5, 6, 7, 11, 22, 24, 25, 31, 36, 39, 51, 64, 65, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 82
Kahle Berg	12
Kaiserplatz	13, 103, 104, 110
Kamienna Góra	11, 15, 22, 37, 61, 82, 94, 95, 96
Karkonosze	11, 19, 22, 25, 29, 34, 44, 52, 53, 55, 57, 65, 71, 72
Kerze	12, 107, 108, 110, 111
Kierz	12, 58, 59, 61, 74, 75
Kirchsteg	15, 107, 108
Klatka	12, 51
Kleinaupa	12, 106
Kleine Bergel	12, 102, 107, 108, 110, 111
Kleinhennersdorf	11, 103
Klette	10, 12, 105, 107
Klettental	10, 107
Klonowe Źródło	12, 70
Klosestein	14, 107
Kłodzko	12, 31
Kolbenkamm	12, 101, 103
Königshan	12, 14, 94, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 111
Königshaner Paß	14, 101, 103
Königshaner Spitzberg	12, 101

Końska	12, 54
Koppenweg	10, 107
Kowary	6, 12, 42, 43, 51, 53, 57, 82, 97
Královec	5, 12, 19, 22, 31, 36, 39, 51, 53, 64, 65, 69, 71, 73, 74, 75, 94
Královecký Špičák	12, 19
Krčmov	12, 54
Krucza Dolina	5, 6, 10, 12, 13, 24, 36, 38, 39, 49, 54, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 82
Krucza Skała	5, 6, 12, 24, 36, 37, 38, 63, 65, 66, 74, 75, 88, 96
Krzeszów	5, 12, 22, 26, 31, 44, 45, 46, 47, 48, 61, 82, 84, 85, 86
Krzeszówek	12, 31
Kujawaplatz	13, 104, 107, 108, 110, 111
Kunigundenweg	10, 103
Kunzendorf	12, 97, 103
Küppe	51, 56, 105, 106, 107
Küppenruhe	56, 107
Küppenweg	56, 106, 107
Kutná	12, 56, 57
Lampersdorf	12, 105, 110, 111
Lampertice	12, 51, 73, 75
Landeshut	8, 11, 14, 22, 82, 83, 94, 95, 96, 97, 102, 103, 104, 108
Landeshuter Kamm	14, 97, 103
Landeshuter-Schmiedeberger Kamm	97
Lasocki Grzbiet	12, 19, 30, 31
Leopoldsweg	10, 103
Leszczyniec	12, 55
Leuthmannsdorf	13, 105
Libná	12, 49, 54
Liebau	4, 7, 10, 12, 77, 94, 96, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111
Liebauer Tal	10, 101, 102, 103, 104, 107, 110
Liebenau	12, 105, 106
Lindenau	12, 29, 82, 83, 103, 104, 105, 108
Lindenberg	12, 107, 108, 111
Lindequisthöhe	16, 103, 107, 108, 110, 111
Lindequistweg	10, 103, 107, 108, 110, 111

Lipienica	12, 29, 31, 44, 46, 61
Lipowiec	12, 58, 59, 61, 75
Lubawka	1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 94, 95, 96, 98, 99
Łąka Rýchorska	12, 57
Magdalenenfelsen	14, 104, 108, 109, 110
Malá Úpa	12, 51
Mała Górką	5, 12, 29, 59, 61, 62, 74, 75
Marschendorf I	11, 12, 107
Marschendorf IV	11, 107
Maršov	11, 12, 57
Maršov I	12, 57
Marthas Fernsicht	14, 104, 109
Maxhütte	12, 103, 106, 107
Maxova bouda	6, 12, 30, 31, 55, 56, 57
Mensegebirge	11, 103
Merkelsdorf	16, 106
Michelsdorf	12, 102, 105, 107
Miejska Górką	12, 59
Miszkowice	6, 12, 22, 51, 52, 53, 57
Młynówka	12, 82, 95
Mravenečník	12, 56
Mühlgraben	12, 82, 95
Neuen	12, 103
Neuer Bierweg	13, 103, 104, 108, 111
Neuer Rehzugweg	13, 104, 106
Neuweg	12, 106, 107
Niedamirów	12, 31, 97
Nieder-Adersbach	10, 106
Nieder-Blasdorf	9, 104
Nowa Droga	12, 13, 34, 35, 37, 56, 60, 61, 75
Nowa Droga Piwna	13, 34, 35, 37, 60, 61, 75
Nowy Szlak Jeleni	13, 38
Ober-Adersbach	11, 106
Ober-Blasdorf	9, 104

Oberförsterweg	10, 104, 108, 109
Oberweg	10, 103, 108
Ochsenkopf	16, 103
Okrzeszyn	13, 54, 67, 71, 91
Olszyny	13, 49
Opawa	13, 97
Oppau	13, 97
Ostra Mała	6, 13, 55
Ostre Skały	5, 13, 40, 41, 42, 73, 75
Paprotni	13, 41
Parschnitz	14, 82, 102, 106, 109
Patschovskýplatz	13, 102, 103, 108
Petersdorf	13, 106, 109
Petříkovice	13, 54, 67
Pfaffendorf	15, 106
Pferdeberg	12, 106
Philosophensteg	10
Philosophenweg	10, 102, 103, 108
Piekło	13, 37, 59, 61, 74, 75
Písečná	13, 75
Plac Cesarza	5, 13, 36, 39, 72
Plac doktora Pfeiffera	13, 26, 30, 32, 60, 62, 82
Plac Dworcowy	13, 26, 29, 32, 33
Plac Edmunda	5, 13, 37
Plac Genowefy	5, 8, 13, 39, 49, 54, 63, 65, 66, 67, 74, 75, 91
Plac Kujawy	5, 13, 37, 59, 61, 74, 75
Plac Patschovskiego	13, 26, 30, 32, 60, 62, 82
Plac Schaal	13, 30, 33, 62
Plac Ulryka	13, 54
Podgórze	11
Poříčí	14, 22, 53, 54, 67, 82
Potschendorf	9, 109
Präsidentenweg	10, 109
Prkenný Důl	14, 56
Przedwojów	14, 96
Przełęcz Lubawska	14, 19, 31
Przełęcz Pośredka	14, 34, 37, 59, 60, 61, 74, 75

Punkt Widokowy Marty	5, 14, 38, 65, 67
Pustelnia	5, 14, 37, 44, 58, 59, 61, 74, 75, 85, 95
Qualisch	9, 106
Quellenbaude	14, 91, 103, 104, 109, 110
Quetschenstein	12, 107
Quintental	15, 56, 106
Raba	6, 14, 66, 68, 82
Raben- und Ueberschaargebirge	101, 102, 103, 104, 106, 110
Rabengebirge	11, 88, 91, 102, 108
Rabenstein	12, 96, 104, 108, 109, 110, 111
Rabental	10, 12, 13, 14, 82, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111
Rabantaler Wasser	14, 82, 109
Ranziggrund	10, 15, 108, 109, 110
Ranziggrundweg	10, 108, 109, 110
Raszów	14, 31, 97
Recksbuche	14, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111
Rehorn	14, 103, 106
Rehorngebirge	14, 97, 101, 102, 103, 105, 106, 107
Rehornwiese	12, 107
Rehquelle	11, 103, 104, 109, 110, 111
Rehzugweg	13, 14, 15, 104, 106, 109
Reichhennersdorf	11, 14, 96
Reichhennersdorfer Berge	11, 96
Reussendorf	11, 14, 97
Reußendorf	14, 97, 103
Reussendorfer Berge	11, 97
Riesengebirge	4, 9, 11, 101, 102, 105, 106, 107
Rohnau	11, 16, 97
Rohnauer Berge	11, 97
Röhrbauen	15, 103
Röhrenggrund	14, 108
Röhrggrund	14, 104
Röhrgrundweg	10, 104
Rosaweg	14, 107
Rothenzechau	9, 106
Rozdroże Kowarskie	14, 51, 57
Rozdroże Trzech Buków	5, 14, 36, 38, 49, 54, 63, 65, 66, 67, 74, 75

Różowa Droga	14, 57
Rudawy Janowickie	14, 31
Ruhbank	14, 102, 106
Ruowy Wąwóz	14, 35, 36, 63
Rýchory	6, 14, 19, 22, 30, 31, 51, 53, 55, 56, 97
Sandhöhe	13, 111
Sattelberg	15
Sattelwald	15, 96, 103, 106
Schaalplatz	13, 103
Scharlach	16, 103
Schartenberg	16, 97, 104, 110, 111
Schatzlar	16, 91, 97, 102, 103, 105, 106, 111
Schleinitz-Höhe	16, 103, 108
Schmiedeberg	12, 82, 83, 97, 104, 105, 106, 107
Schneekoppe	15, 97, 102, 103, 104, 107
Schnepfengrund	9, 104
Schömberg	9, 82, 83, 91, 95, 102, 103, 105, 106, 109
Schronisko Źródlane	14, 36, 39, 64, 65, 69, 71, 74, 91
Schwarzbach	9, 82, 95
Schwarze Koppe	9, 103
Schwarzwasser	9, 110, 111
Schweidnitz	4, 7, 15, 101, 105, 106, 107
Schweidnitz	7
Sedan-Kurve	16, 106
Sędzisław	14, 22, 55
Sępk	5, 14, 36, 39, 72
Skała Klosego	14, 58
Skały Magdaleny	5, 8, 14, 39, 63, 68, 69, 72, 74
Sněžné Domky	14, 31, 56
Sokołowsko	14, 96
Spalona Droga	14, 64, 65, 68, 69, 71, 72, 74
Stará Droga Piwna	14, 34, 35, 37, 60
Stary Szlak Jeleni	14, 38, 65
Steiner Berg	15
Stęchły Wąwóz	15, 68
Stiener	15, 82, 86, 103, 107
Stienerbaude	14, 103

Stienerberg	15, 102
Stienerweg	10, 103, 108
Suchý Důl	15, 56
Svoboda nad Úpou	15, 22, 53, 57
Szarocin	15, 55
Szczepanów	15, 31, 73, 75, 82, 95, 97
Szlak Jeleni	13, 14, 15, 38, 54, 65, 67
Ścieżka Kościelna	15, 58, 61
Ścieżka ku Wysokiej Polanie	15, 39, 70, 71
Ścieżka Maślankowa	15, 54
Ścieżka Myśliwego	15, 54
Śleża	15, 31
Śnieżka	15, 26, 30, 31, 39, 97
Świdnica	7, 15, 44, 47, 53, 55, 57
Święta Góra	5, 14, 15, 26, 30, 31, 32, 33, 42, 59, 60, 61, 62, 74, 75, 76, 82
Tal der Liebe	10, 104, 106, 109, 110, 111
Tannegrund	67
Tannenquelle	11, 91, 105, 109
Teplice nad Metují	6, 15, 19, 22, 54, 82
Tiefen Grund	10, 107
Trautenau	15, 20, 82, 83, 101, 102, 103, 104, 106, 107
Trójgarb	6, 15, 31, 55, 96
Trutnov	6, 8, 10, 15, 20, 22, 24, 25, 36, 53, 57, 82
Tschöpsdorf	15, 82, 83, 95, 97, 103, 104, 110, 111
Turmweg	10, 103, 108
Ulanowice	5, 6, 15, 19, 22, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 49, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 74, 75, 76, 82, 95, 96
Ullersdorf	10, 11, 15, 82, 84, 95, 96, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111
Ullersdorfer Berge	11, 84, 107
Ullersdorfer Tal	10, 102, 103
Ulrichi-Platz	13, 106
Uniemyśl	15, 54, 67
Unterer Haferplanweg	109, 110
Unterweg	10, 103, 108
Urlebrunn	12, 110

Vizov	15, 31
Voigtsdorf	16, 105, 106
Vrchlabí	15, 22
Waldenburger Bergland	9, 11, 103
Warmbrunn	9, 105
Weiselthäuser	14, 103
Wekelsdorf	15, 101, 102, 106
Widok	15, 16, 36, 58, 74
Wielka Kopa	16, 31
Wieściszowice	16, 97
Wihardberg	12, 107
Witków	16, 55
Wittgendorf	16, 106
Wolek	16, 31
Wójtowa	16, 49, 54
Wysoka Polana	5, 16, 39, 54, 70, 71
Wznieście Lindequista	16, 33, 59, 61, 62, 74, 75
Wznieście Schleinitza	16, 35, 60
Žaclér	5, 6, 16, 22, 31, 51, 53, 55, 56, 75, 91, 97
Zadzierna	5, 16, 42, 43, 73, 75, 97
Zakręt Sedanu	16, 54
Zameczek	16, 43
Zdoňov	16, 54
Ziedertal	10, 16, 101, 103, 104
Zlatá Olešnice	16, 53
Zobten	15, 103
Žródło Bobru	16, 56
Žródło Floriana	16, 32

75. Rysunek pociągu z okładki przewodnika Wilhelma Patschowskiego.

